



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Özel Eğitim Ana Bilim Dalı
Otizm Spektrum Bozukluğu Eğitimi Programı

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARA GÜVENLİK BECERİLERİNİN
ÖĞRETİMİNDE UYGUN OLAN VE OLMAYAN DAVRANIŞ ÖRNEKLERİYLE ÖĞRETİMİN
ETKİLİLİĞİ

Kubilay ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En İyiyeye...



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Özel Eğitim Ana Bilim Dalı
Otizm Spektrum Bozukluğu Eğitimi Programı

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARA GÜVENLİK BECERİLERİNİN
ÖĞRETİMİNDE UYGUN OLAN VE OLMAYAN DAVRANIŞ ÖRNEKLERİYLE ÖĞRETİMİN
ETKİLİLİĞİ

THE EFFECTIVENESS OF COOL VERSUS NOT COOL PROCEDURE TO TEACH
SAFETY SKILLS TO CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Kubilay ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

Kubilay ÇELİK' in hazırladığı "Otizm Spektrum Bozukluğu Olan ocuklara G¼venlik Becerilerinin Öğretiminde Uygun Olan Ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkililiği" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Otizm Spektrum Bozukluğu Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri Başkanı	Doç. Dr. Eylem DAYI	İmza
J¼ri Üyesi (Danışman)	Doç. Dr. Seray OLÇAY	İmza
J¼ri Üyesi	Doç. Dr. G¼khan TÖRET	İmza
J¼ri Üyesi	Unvan Ad SOYADI	İmza
J¼ri Üyesi	Unvan Ad SOYADI	İmza

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından 17 / 05 / 2024 tarihinde uygun gör¼lm¼ř ve Enstit¼ Yönetim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

Öz

Bu araştırmada, okul öncesi dönemdeki otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların kimyasallara güvenli tepkide bulunma becerisini edinmeleri, edindikleri becerileri korumaları ve farklı kişilere genellemeleri üzerinde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin etkililiği incelenmiştir. Araştırmada ayrıca OSB olan çocukların öğretmenlerinden öznel değerlendirme yaklaşımıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekteştirilerek, tipik gelişen akranlardan ise sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla sosyal geçerlik verisi toplanmıştır. Araştırmada aynı zamanda öğretmenlerden araştırmacılar tarafından hazırlanan bir form aracılığıyla ekolojik geçerlik verisi toplanmıştır. Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin OSB olan çocukların kimyasallara güvenli tepkide bulunma becerisini edinmeleri üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinin kullanıldığı araştırmanın bulguları, OSB olan çocukların hedef güvenlik becerisini edindiklerini, edindikleri güvenlik becerisini araştırma sona erdikten bir ve dört hafta sonra korumaya devam ettiklerini ve farklı kişilere genellediklerini ortaya koymuştur. Öznel değerlendirme yaklaşımıyla toplanan sosyal geçerlik bulguları OSB olan çocukların öğretmenlerinin araştırmada öğretimi yapılan hedef beceriye, uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretime ve elde edilen sonuçlara ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini, sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla toplanan sosyal geçerlik bulguları ise OSB olan çocukların öğretim sonrasında akranlarından daha iyi bir performans sergilediklerini göstermiştir. Ayrıca ekolojik geçerlik bulguları öğretmenlerin uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin ekolojik geçerliğini özellikle doğal ortam bağlamında olumlu değerlendirdiğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular alanyazın dikkate alınarak tartışılmış ve ileri araştırmalara ve uygulamalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: otizm spektrum bozukluğu, güvenlik becerileri, uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim, tek denekli araştırmalar

Abstract

The present study aimed to investigate the effectiveness cool versus not cool on the acquisition of the skills associated with safe handling of chemicals, maintenance, and generalization of these skills by the preschool children with autism spectrum disorder (ASD). In the study, semi-structured interviews were conducted with the teachers of the children with ASD with the subjective evaluation approach, and social validity data were collected from their peers with typical development with a social comparison approach. The ecological validity data were also collected from the teachers with a form developed by the authors. The findings of the study, where the multiple probe across participants model, a single-subject research model, was employed to determine the impact of cool versus not cool on the instruction of safe handling of chemicals to children with ASD, demonstrated that children with ASD acquired the target safety skills, their skills improved after the study, they maintained these skills after four weeks, and generalized these skills to different individuals. The social validity data collected with subjective evaluation and social comparison approaches demonstrated that the teachers of the children with ASD stated positive views on the target skills instructed in the study, the cool versus not cool and the study findings, and children with ASD exhibited better performance when compared to their peers after the instruction. Furthermore, the findings revealed that the ecological validity of the cool versus not cool was high, especially in the natural environment. The findings were discussed based on the literature and certain recommendations are presented for future research and applications.

Keywords: autism spectrum disorder, safety skills, cool versus not cool, single-subject research.

Teşekkür

Hacettepe Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nde üçüncü sınıfta okurken alanda uzmanlaşmak için alan seçimi yapılmaktaydı ve ben otizm spektrum bozukluğu alanını tercih etmiştim. O günden sonra tüm ilgimi otizm spektrum bozukluğu alanına verdim. Otizm spektrum bozukluğu alanı ile ilgili dersler aldıkça bu alana daha çok ilgi duymaya başladım. Bu ilgi üniversite eğitiminden sonra özel eğitim alanında çalışmama ve yüksek lisans eğitimime başlamama neden oldu. Yaklaşık üç yıldır hem bu alanda eğitimime hem de özel eğitim anaokulunda özel eğitim öğretmeni görevinde uygulamalar yapmaya devam etmekteyim. Bu uygulamaların en sevdiğim yanı tez çalışmam oldu. Bu tez çalışması sırasında bir çok değerli insanın desteğini hissettim.

Öncelikle lisans dönemimde danışmanlığımı yürüten, yüksek lisans ders dönemimde ve tezimin konu seçiminden sonuçlanmasına kadar her aşamada desteğini aldığım ve neşesiyle bana ilham olan, başım her sıkıştığında yardımına koşan, e-mailerim, telefonlarım ve sorularıyla her zaman yanımda hissettiğim rol modelim ve bu süreçte bana hep başarabileceğimi hatırlatan, her zaman bana güç veren ve güçlü olmamı söyleyen canım hocam, kıymetli danışmanım Doç. Dr. Seray OLÇAY' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme jürisinde yer alan, değerli görüş ve önerileriyle tezimin şekillenmesine katkı sağlayan Doç. Dr. Eylem DAYI ve Doç. Dr. Gökhan TÖRET' e teşekkür ederim. Tez çalışmamın pilot uygulamasına ve deney sürecine katılan, benim bu yorucu süreçten keyif almamı sağlayan, enerjileriyle beni motive eden katılımcılarıma, ailelerine ve tüm katılımcı öğretmenlere teşekkür ederim.

Çalışmamda güvenilirlik analizlerine ve tez yazım sürecime katkı sunan, özel eğitim lisans derslerini birlikte yürüttüğümüz ve bilimsel dayanaklı uygulamaları birlikte uyguladığımız can dostum ve meslektaşım özel eğitim öğretmeni Mikail DEMİR' e, yüksek lisans ders dönemimde ve tez yazım sürecime görüşleriyle katkı sunan ve önerilerine

başvurduğum hocam Arş. Gör. Dinçer SARAL'a ve tez yazım sürecimde görüşleriyle ve neşesiyle yanımda hissettiğim ve bu süreçte etkili öğretim tekniklerini uygulamada beni destekleyen okul öncesi öğretmeni Pınar'a teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca aldığım her kararda beni destekleyen, beni her zaman ilgiyle ve sevgiyle dinleyen, varlığı ve neşesiyle bana ilham olan, maddi ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim, bana olan inancını hiç kaybetmeyen ve bu süreçte bana hep başarabileceğimi hatırlatan canım annem Hatun ÇELİK' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kubilay ÇELİK

Mayıs, 2024

Ankara

İçindekiler

Kabul ve Onay.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
Tablolar Dizini.....	x
Şekiller Dizini.....	xi
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xii
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
Araştırma Problemi.....	8
Sayıtlılar.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	9
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	10
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Güvenlik Becerileri.....	10
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Güvenlik Becerilerinin Öğretimi.....	14
Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretim.....	18
OSB Olan Bireylerle Yürütülen Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkililiğinin İncelendiği Araştırmalar.....	21
Bölüm 3 Yöntem.....	30
OSB Olan Katılımcılar.....	30
Uygulamacı.....	33
Gözlemci.....	33
Ortam ve Araç-Gereçler.....	33

Araştırma Modeli	34
Bağımlı Değişken	35
Bağımsız Değişken	35
Genel Süreç	36
Pilot Uygulama	36
Deneysel Süreç	36
Yoklama Oturumları	37
Öğretim Oturumları	38
İzleme Oturumları	40
Genelleme Oturumları	41
Verilerin Toplanması ve Analizi	42
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma	45
Yasin İçin Elde Edilen Etkililik Bulguları	47
Aylin İçin Elde Edilen Etkililik Bulguları	47
Ferhat İçin Elde Edilen Etkililik Bulguları	48
Sosyal Geçerliğe İlişkin Bulgular	48
Ekolojik Geçerliğe İlişkin Bulgular	52
Tartışma	53
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler	59
Sonuç	59
Öneriler	59
Kaynaklar	61
EK-A: Aile Onam Formu (OSB Olan Çocukların ve Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Aileleri İçin)	69
EK-B: Ön Koşul Becerileri Değerlendirme Formu	71
EK-C: Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formu	72
EK-D: Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu	73

EK-E: Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu	74
EK-F: Sosyal Geçerlik Soru Formu	75
EK-G: Ekolojik Geçerlik Değerlendirme Formu	76
EK-Ğ: Araştırma Etik Kurul Onay Bildirimi.....	77
EK-H: Etik Beyanı.....	78
EK-I: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	79
EK-İ: Thesis Originality Report	80
EK-J: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	81
.....	81

Tablolar Dizini

Tablo 1. <i>Okul Öncesi Dönemdeki OSB Olan Çocuklara Güvenlik Becerilerinin Öğretildiği Örnek Araştırmalar</i>	15
Tablo 2. <i>OSB Olan Bireylere Farklı Becerilerin Öğretiminde Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkilliliğinin İncelendiği Araştırmalar.....</i>	21

Şekiller Dizini

Şekil 1. <i>Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretim Uygulama Aşamaları...</i>	20
Şekil 2. <i>OSB Olan Katılımcıların Başlama Düzeyi, Öğretim, Toplu Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumlarında Kimyasal Maddelerin Varlığında Güvenli Tepkide Bulunma Düzeyi</i>	46
Şekil 3. <i>OSB Olan Katılımcılar ve Tipik Gelişen Akranların Performans Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Grafik.....</i>	52

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

APA: American Psychiatric Association

DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

GAG: Gözlemciler Arası Güvenirlik

NAC: National Autism Center

NPDC: National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

UG: Uygulama Güvenirliği

UOD+ öğretim: Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretim

Bölüm 1

Giriş

Problem Durumu

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşimde yetersizlikler ile sınırlı ve yineleyici davranış örüntüleri, ilgi alanları, etkinlikler şeklinde ortaya çıkan ve seyreden nöro-gelişimsel bir bozukluktur [American Psychiatric Association (APA), 2013]. OSB bireylerin davranış, beceri, işlevsellik ve öğrenme gereksinimlerinde gözlemlenen farklılıklar nedeniyle bir “spektrum” olarak adlandırılmaktadır (Lord vd., 2000). Tanımda da vurgulandığı gibi OSB’de iki temel belirti alanından söz edilmektedir: (1) sosyal iletişim ve etkileşimde süregelen yetersizlikler ile (2) sınırlı ve yineleyici davranış örüntüleri, ilgi alanları, etkinlikler. Sosyal iletişim ve etkileşimdeki yetersizlikler toplumsal duygusal karşılıklıdaki eksiklikler ile kendini gösterebilir. OSB olan bireyler göz teması kurma, beden dili veya jestleri anlama ve kullanma, sosyal etkileşim başlatma, sürdürme ve sonlandırma, sözel ve sözel olmayan iletişimi koordineli bir şekilde kullanma, sosyal ipuçlarını anlama gibi alanlarda güçlükler yaşayabilirler. Sınırlı ve yineleyici davranış örüntüleri, ilgi alanları, etkinlikler ise hareketlerde, nesne kullanımında ya da konuşmada tekrarlar, aynılıkta ısrar, rutinlere bağlılık, sınırlı ve tekrarlayan ilgiler ve çevresel uyaranlara karşı aşırı ya da yeterli olmayan duyarlılıkla kendini gösterebilirler (APA, 2013).

Alanyazında OSB olan bireylerin sahip oldukları bu özellikler nedeniyle güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kaldıklarının ve daha yüksek riskli davranışlar sergilediklerinin belirtildiği görülmektedir (Cavalari ve Romanczyk, 2012; Dixon vd., 2010; Jang vd., 2016; Yıldırım-Sarı ve Girli, 2012). OSB olan bireylerin sosyal ipuçlarını anlamada yaşadıkları sınırlılıklar tehlikeyi farkına varma ve güvenli ve güvenli olmayan durumları ayırt etmede; iletişimde yaşadıkları sınırlılıklar ise yardım isteme, tehlikeli durumu bir yetiştikine bildirmede güçlükler yaşamalarına neden olabilmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Mechling, 2008; Şirin, 2015). Ayrıca OSB olan bireylerin çevresel uyaranların belli özelliklerine karşı aşırı ya da yeterli olmayan şekilde tepkiler vermeleri onların çevreden gelen tüm uyaranları aynı anda algılayıp cevap üretememelerine, uyaranların tehlikeli yönlerini farkına varamamalarına yol açabilmektedir (Sahin ve Colak, 2023). Bu özelliklerin yanı sıra genellemede yaşadıkları yetersizlikler de OSB olan bireylerin farklı ortamlarda ve koşullarda karşılaştıkları tehlikeli durumlara uygun şekilde tepkide bulunmalarını güçleştirmektedir (Ergenekon, 2019; Şirin, 2015; Vuran ve Olcay, 2021).

OSB olan bireylerin eğitim yaşantıları nedeniyle de güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kaldıkları belirtilmektedir (Miltenberger, 2008; Şirin, 2015; Yıldırım-Sarı ve Girli, 2012). Tüm bireyler gibi OSB olan bireyler için de eğitimin temel hedefi onları bağımsız yaşama hazırlamaktır. Bu bireylerin bağımsızlaşması ise hem ev içinde hem de ev dışında güvenliklerini tehdit eden durumlarla karşılaşma olasılıklarını artırmaktadır (Çattık ve Ergenekon, 2019; Şirin, 2015). Örneğin çamaşır yıkamayı öğrenen bir birey için kimyasal maddelere maruz kalma, toplumsal kaynakları kullanmayı öğrenen bir birey için yaya olarak ya da toplu taşıma araçlarını kullanarak seyahat etme güvenliklerini tehdit eden durumlar yaratabilmektedir. Yine OSB olan bireylerin eğitimlerindeki içerikler de onların güvenliklerini tehdit eden durumlara maruz kalma olasılıklarını artırabilmektedir. Örneğin OSB olan bireylerin eğitimlerinde erken dönemden itibaren “yönergelere uygun tepkide bulunma” oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Başka bir ifadeyle OSB olan bireyler eğitimlerinin ilk yıllarında diğerlerinin sundukları yönergelere uygun tepkide bulunmayı öğrenmektedirler. Bu durum da onların diğerlerinden gelebilecek uygun olmayan isteklere uyum sağlamalarına yol açabilmektedir (Tekin-Iftar vd., 2021).

Tanılarına ve eğitim yaşantılarına özgü sıralanan bu özellikler OSB olan bireyleri güvenliklerini tehdit eden durumlara tipik gelişen akranlarına göre iki ya da üç kat daha fazla açık hale getirmektedir (Yıldırım-Sarı ve Girli, 2012). Örneğin bir araştırmada Lee ve diğerleri (2008) üç ve beş yaşları arasındaki OSB ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan çocuklardaki yaralanma sıklığının tipik gelişen çocuklara göre iki veya üç kat daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. OSB olan bireylerin güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kalmaları ise bu bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminin kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir (Miltenberger ve Novotny, 2022).

Güvenlik becerileri, bireylerin evde, okulda, işyerinde ve/veya sosyal ortamda kişisel güvenliği tehdit eden acil durumlar, kazalar ve tehlikeli durumları fark etme, bu durumlara uygun zamanda uygun tepkide bulunma, kendini koruma ve kişisel güvenliğini sağlama gibi çok çeşitli davranışlardan oluşan çatı bir terimdir (Ergenekon ve Çolak, 2019). Güvenlik becerileri çatısı altında birçok farklı beceri yer almakta; bu durum da güvenlik becerilerine yönelik farklı sınıflandırmaları beraberinde getirmektedir. Örneğin, Dixon ve diğerlerinin (2010) güvenlik becerilerini acil durumlar (kaza ve yangında güvenli tepkide bulunmak gibi), kazayı önleme (zehirli, kimyasal maddelerden kaçınmak gibi) ve yaya becerileri (karşıdan karşıya geçmek gibi) olmak üzere üç kategori altında sınıflandırdığı görülmektedir. Jang ve diğerleri (2016) ise güvenlik becerilerini (a) kazayı önleme becerileri, (b) düşmeleri önleme becerileri, (c) ilkyardım becerileri, (d) yangın güvenliği becerileri, (e) yaya becerileri, (f) kendini savunma becerileri (cinsel tacizden korunma, kaçırılma girişimlerinden korunma ve akran zorbalığı) ve (g) acil durumlarda

telefon kullanma becerileri olarak yedi kategori altında ele almışlardır. Bir diğer sınıflandırmada ise güvenlik becerileri önleyici ve tepkisel olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır (Clees ve Gast, 1994). Bisiklet sürerken kask takmak önleyici güvenlik becerilerine örnek olarak gösterilebilirken, yangın sırasında güvenli davranışlar sergilemek tepkisel güvenlik becerilerine örnek olarak verilebilir (Mechling, 2008; Miltenberger ve Gross, 2011). Araştırmalar OSB olan bireylerin sınıflandırmalarda sözü edilen pek çok beceriyi sergilemede güçlükler yaşadıklarını, bu becerileri edinmek için sistematik öğretime gereksinim duyduklarını, ailelerin ve uzmanların ise OSB olan bireylere öncelikle ev içi, daha sonra da ev dışı güvenlik becerilerinin öğretilmesi gerektiğini düşündüklerini ortaya koymuştur (Değirmenci vd., 2022; Şirin, 2015). Bu bulguların yanı sıra araştırmalarda öğretimi yapılan güvenlik becerilerinin çok çeşitlilik gösterdiği; çalışılan beceriler arasında kaçırılmayı önleme, kaybolduğunda yardım isteme, kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma ve yangından korunma gibi becerilerin yer aldığı görülmüştür (Tekin-Iftar vd., 2021). Her ne kadar araştırmalar OSB olan bireylerin güvenlik becerilerinde güçlükler yaşadıklarını gösterse de aileler ve uzmanların bu becerilerin öğretilmesine ilişkin bakış açılarının farklılık gösterdiği de görülmektedir.

Aileler ve uzmanlarla yapılan araştırmalarda dikkati çeken bakış açılarından biri OSB olan bireylerin gösterdikleri yetersizlikler nedeniyle güvenlik becerilerini öğrenemeyeceği, dolayısıyla bu bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminin yapılamayacağıdır. Bu bakış açısı alanyazında en tehlikeli varsayım ilkesi olarak adlandırılmakta (Sirin ve Tekin-Iftar, 2016); ailelerin ve uzmanların bu becerileri öğretmek için çabalamak yerine önlem alma, tembihleme, sözel açıklamalar yapma gibi işlevsel olmayan yollara başvurmalarıyla sonuçlanabilmektedir (Değirmenci vd., 2022; Miltenberger, 2008; Tekin-Iftar vd., 2021). Oysaki en tehlikeli varsayımın aksine en az tehlikeli varsayım ilkesiyle de ilişkili olarak araştırmalar, etkili oldukları araştırmalarla ortaya konmuş öğretim yöntemlerinin güvenilir olarak kullanılmasıyla OSB olan bireylerin bu becerileri öğrenebileceğini göstermektedir (Gevarter vd., 2020; Holyfield vd., 2018; Mandak vd., 2018). Bu da OSB olan bireylere güvenlik becerilerini öğretmek üzere kullanılacak etkili öğretim yöntemlerinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır (Dixon vd., 2010; Şirin, 2015).

Alanyazın incelendiğinde güvenlik becerilerinin öğretiminde iki yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir: Bilgilendirici öğrenme yaklaşımı ve aktif öğrenme yaklaşımı (Baruni ve Miltenberger, 2022; Miltenberger vd., 2020). Aktif öğrenme yaklaşımı bireyin becerileri uygulamasını ve geri bildirim almasını sağlarken bilgilendirici öğrenme yaklaşımında amaç yalnızca gerekli bilgileri aktarmaktır (Godish vd., 2017; Miltenberger ve Novotny, 2022). Alanyazında da OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde rol oynama ile

beceriye sergileme ve geribildirim alma fırsatlarının sunulduğu aktif öğrenme yaklaşımını temel alan yöntemlerin daha etkili sonuçlar verdiği belirtilmekte (Miltenberger, 2008; Miltenberger vd., 2020); ancak hangi yaklaşım ve öğretim yöntemlerinin OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde etkili olduğunun belirlenmesine dair araştırma gereksiniminin de devam ettiği görülmektedir (Tekin-Iftar vd., 2021).

Alanyazında OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde aktif öğrenme fırsatları sunan davranışsal beceri öğretimi (örneğin García vd., 2016; Tavukçu, 2021), video modellerle öğretim (örneğin Akmanoglu ve Tekin-Iftar, 2011; King ve Miltenberger, 2017), ipucu stratejileri (örneğin Harriage vd., 2016; Taylor vd., 2004), öykü temelli müdahaleler (örneğin Kearney vd., 2017; Süzer, 2015), uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemi (UOD⁺ öğretim) (Olçay-Gul ve Vuran, 2019) gibi yöntemlerin etkililiklerinin incelendiği görülmekte; ağırlıklı olarak 7-15 yaş aralığındaki OSB olan bireylerle yürütülen bu araştırmaların bulguları ise OSB olan bireylerin kendilerine öğretimi yapılan becerileri farklı düzeylerde de olsa edindiklerini göstermektedir (Tekin-Iftar vd., 2021). Okul öncesi dönemdeki OSB olan bireyler ile yapılan araştırmaların sayısı sınırlılık göstermekle birlikte bu araştırmalarda da güvenlik becerilerinin öğretiminde ipucunun giderek artırılması (örn. Couger vd., 2021), model olma ve rol oynama (örn. García vd., 2016; Kenny vd., 2012), davranışsal beceri öğretimi (örn. Gunby ve Rapp, 2014; Orner vd., 2021; Rossi vd., 2017; Tavukçu, 2021), video modellerle öğretim ve yerinde öğretim (örn. King, 2014; King ve Miltenberger, 2017; Morgan ve Miltenberger, 2017) gibi yöntemlerin etkililiklerinin incelendiği görülmekte ve araştırmaların bulguları OSB olan bireylerin öğretimi gerçekleştirilen becerileri edindiklerini, edindikleri becerileri koruduklarını ve genellediklerini ortaya koymaktadır. Ancak okul öncesi dönemdeki OSB olan bireylerle yürütülen araştırmalarda da az sayıda öğretim yönteminin etkililiğinin incelendiği, bu bağlamda farklı öğretim yöntemlerinin etkililiklerinin incelendiği araştırma gereksiniminin devam ettiği dikkati çekmektedir.

UOD⁺ öğretim OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde etkililiği incelenen ancak henüz bilimsel dayanakları ortaya konmamış ve dolayısıyla araştırma gereksiniminin devam ettiği öğretim yöntemlerinden biridir (Vuran ve Olçay, 2021). OSB olan bireyler için etkililiği ilk olarak 2012 yılında sınanan UOD⁺ öğretim model olma, rol oynama, pekiştirme, ipucu ve geri bildirim sunma gibi bilimsel dayanakları ortaya konmuş stratejileri (National Autism Center [NAC], 2009; National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders [NPDC], 2012; Steinbrenner vd., 2021) içeren bir yöntemdir (Leaf vd., 2012). UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen araştırmalarda 3-12 yaş aralığındaki OSB olan bireylerle çalışıldığı ve iki araştırma hariç diğer araştırmalarda OSB olan bireylere empati kurma (Leaf, Mitchell vd., 2016; Yoo., 2019), ortak dikkat başlatma

ve ortak dikkate yanıt verme (Milne vd., 2017), konuşma ve iletişime uygun bir şekilde dahil olma, konuşmayı sürdürme ve sonlandırma (Cihon vd., 2021; Dumproff ve Dowdy, 2023; Ferguson vd., 2020; Leaf, Mitchell vd., 2016; Leaf, Taubman vd., 2016; Leaf vd., 2012; Milne vd., 2017; Yoo., 2019), oyunu başlatma, oyuna ilişkin yorum yapma, oyunu değiştirme, hangi oyunu oynayacakları konusunda akranı ile anlaşmaya varma, başkası tarafından seçilen oyuna katılma (Au vd., 2016; Dumproff ve Dowdy, 2023; Ferguson vd., 2020; Leaf, J., Leaf, J. B., vd., 2016; Leaf, Mitchell vd., 2016; Leaf vd., 2012; Leaf vd., 2015; Yoo, 2019), sorumluluklarını bağımsız olarak yerine getirme (Toprak, 2023) gibi sosyal becerilerin öğretiminin amaçlandığı görülmektedir. İki araştırmada ise kaçırılmayı önleme (Leaf vd., 2012) ve tanıdık kişilerden gelen uygun olmayan isteklerle başa çıkma (Olçay-Gul ve Vuran, 2019) şeklinde tanımlanan güvenlik becerilerinin öğretime yer verilmiştir. Dolayısıyla UOD⁺ öğretim OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkisini inceleyen daha fazla araştırmaya gereksinim olduğu açıktır (Vuran ve Olçay, 2021). Ayrıca ülkemizde UOD⁺ öğretimin ilkökul dönemindeki bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkililiğini inceleyen tek bir araştırmaya ulaşılmıştır (Olçay-Gul ve Vuran, 2019). Bir yöntemin bilimsel dayanaklı olarak belirlenmesinde farklı coğrafi bölgelerde etkililiğinin ortaya konması koşulu göz önüne alındığında farklı bölgelerde yapılacak araştırmalara duyulan gereksinimin de açık olduğu görülmektedir (Horner vd., 2005; Vuran ve Olçay, 2021). UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen araştırmalar yöntemin uygulanma süreci açısından incelendiğinde ise araştırmaların genelinde (Leaf vd., 2015; Leaf, Taubman vd., 2016; Leaf, J., Leaf, J. B., vd., 2016; Leaf, Mitchell vd., 2016; Milne vd., 2017; Olçay-Gul ve Vuran, 2019) hedef davranışın uygun olan ve olmayan şeklini gösterme (model olma), her gösterimden sonra davranışın uygun olup olmadığını ve neden uygun olup olmadığını sorma, rol oynama ve geri bildirim sunma çalışmalarına yer verildiği görülmüştür. Başka bir ifadeyle ilgili araştırmalarda UOD⁺ öğretimin tüm basamakları uygulanmıştır. İki araştırmada ise başlangıçta rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarına yer verilmemesine rağmen ölçütü karşılayamayan bireyler için sonradan bu basamaklara yer verildiği belirlenmiştir (Au vd., 2016; Leaf vd., 2012). Bu iki araştırmadan birinde bir güvenlik becerisinin öğretiminin amaçlandığı görülmekte (Leaf vd., 2012); araştırmacının bulguları ise rol oynama ve geri bildirim basamakları uygulanmaksızın OSB olan bireylerin hedef güvenlik becerisini istenilen düzeyde edinemediğini göstermektedir. Bu bulgu da alanyazında da önerildiği gibi güvenlik becerilerinin öğretiminde tüm basamakların birlikte uygulandığı UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ek olarak UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen çalışmaların sistematik analizinin yapıldığı bir araştırmada (Vuran ve Olçay, 2021), araştırmaya dahil edilen çalışmaların tamamında kalıcılık verilerinin toplandığı, genellemeye ilişkin bulgulara yer verilmesine rağmen sistematik olarak

genelleme verilerinin ve öznel değerlendirme yaklaşımı benimsenerek sosyal geçerlik verilerinin toplandığı araştırmaların sınırlılık gösterdiği belirtilmiştir. Bu bulgu UOD⁺ öğretimin genelleme üzerindeki etkililiğinin sistematik olarak incelendiği, OSB olan bireylerin aileleri ve öğretmenlerinden öznel değerlendirme, akranlarından ise sosyal karşılaştırma yoluyla sosyal geçerlik verilerinin toplandığını araştırmalara gereksinim olduğunu ortaya koymasından dolayı dikkat çekicidir. Alanyazın her ne kadar UOD⁺ öğretimin OSB olan bireylere farklı becerilerin öğretiminde etkili bir yöntem olduğunu ortaya koysa da yöntemin ekolojik olarak geçerliliğini inceleyen bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Oysaki etkili yöntemlerin uygulama ortamlarında yaygınlaşabilmesi ve aileler, öğretmenler gibi doğal uygulamacılar tarafından da tercih edilebilmesi için ekolojik geçerliliğinin de yüksek olması gerekmektedir (Olçay ve Saral, 2023); bu durum güvenlik becerilerinin öğretimi söz konusu olduğunda daha da önemli bir hale gelmektedir.

Sonuç olarak alanyazın (a) OSB olan bireylerin güvenliklerini tehdit eden durumlara maruz kalma olasılığı yüksek olan gruplar içerisinde yer aldığını, (b) okul öncesi dönemdeki OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin araştırma gereksiniminin devam ettiğini, (c) farklı birçok sosyal becerinin öğretiminde etkili olduğu ortaya konmuş UOD⁺ öğretimin güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkisinin incelendiği sınırlı sayıda araştırma olduğunu, (d) tüm basamakların birlikte uygulandığı UOD⁺ öğretimin OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkisinin incelendiği yalnızca bir araştırmanın olduğunu, (e) Türkiye’de okul öncesi dönemdeki OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği bir araştırmanın olmadığını, (f) UOD⁺ öğretimin genelleme üzerindeki etkisinin sınırlı ve OSB olan bireylerin aileleri ve öğretmenlerinden öznel değerlendirme, akranlardan ise sosyal karşılaştırma yoluyla sosyal geçerlik verilerinin toplandığı araştırmalara gereksinim olduğunu, (g) UOD⁺ öğretimin ekolojik geçerliliğinin değerlendirildiği bir araştırmanın olmadığını ve (h) UOD⁺ öğretimin bilimsel dayanaklı uygulamalardan biri olarak tanımlanabilmesi için farklı coğrafi bölgelerde farklı araştırmacılar tarafından etkililiğinin incelenmesi gerektiğini göstermiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sıralanan noktalardan hareketle bu araştırmada UOD⁺ öğretimin okul öncesi dönemdeki OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Alanyazında OSB olan bireylerin tanıya özgü sahip oldukları özellikleri ve eğitim yaşantıları nedeniyle güvenliklerini tehdit eden durumlara tipik gelişen bireylere göre daha fazla maruz kaldıkları ve güvenlik becerilerini edinmek için sistematik öğretime daha fazla gereksinim duydukları belirtilmektedir (Değirmenci, Olçay, Fidan ve

Tekin-İftar, 2022; Şirin, 2015). OSB olan bireylere gereksinim duydukları güvenlik becerilerini kazandırmak amacıyla yürütülen araştırmalarda ise ağırlıklı olarak 7-15 yaş aralığındaki bireylerle çalışıldığı, bu araştırmalarda farklı öğretim yöntemlerinin etkililiğinin incelendiği ancak OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin araştırma gereksiniminin devam ettiği görülmektedir (Tekin-İftar vd., 2021). Bu gereksinimi karşılamak üzere planlanan bu araştırmanın okul öncesi dönemdeki OSB olan bireylerle yürütülmesinin katılımcı özellikleri açısından, araştırmada güvenlik becerisinin öğretiminin amaçlanmasının hedef beceri özellikleri açısından hem ulusal hem de uluslararası alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Araştırmada OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelenmesinin ise güvenlik becerilerinin öğretiminde etkili öğretim yöntemlerinin belirlenmesini sağlaması açısından etkili öğretim alanyazınına; ailelere ve uzmanlara güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik bir seçenek sunması açısından ise uygulama alanına katkıda bulunması beklenmektedir.

Alanyazında UOD⁺ öğretimin güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkililiğinin incelendiği yalnızca iki araştırma bulunmaktadır (Leaf vd., 2012; Olcay-Gul ve Vuran, 2019). Bu araştırmaların birinde dört-dokuz yaş aralığındaki OSB olan bireylere kaçırılmayı önleme, diğerinde ise dokuz-on iki yaş aralığındaki OSB olan bireylere uygun olmayan isteklerle başa çıkma becerisinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenmiştir. Ek olarak bu araştırmaların birinde rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarına yalnızca ölçütü karşılayamayan bireyler için yer verilirken (Leaf vd., 2012), diğerinde tüm basamakların bir arada sunulduğu (Olcay-Gul ve Vuran, 2019) UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenmiştir. Bu araştırmada alanyazında da önerildiği gibi aktif öğrenme yaklaşımını temel alan OSB olan bireylere rol oynama ve geri bildirim alma fırsatlarının sunulduğu UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelenmesi planlanmıştır. Araştırmanın bu yönüyle de hem güvenlik becerileri, etkili öğretim ve UOD⁺ öğretim alanyazınına katkıda bulunacağı hem de ailelere ve uzmanlara OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi konusunda yol göstereceği düşünülmektedir. Bu araştırmaların sayısının giderek artmasının ise OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretilmeyeceğine ilişkin varsayımları ortadan kaldırarak ailelerin ve uzmanların bu becerilerin öğretimi için çabalamalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği diğer araştırmalara benzer olarak kalıcılık verileri toplanırken; diğer araştırmalardan farklı olarak öntest ve son test oturumları yürütülerek genelleme verisi, öğretmenlerden öznel değerlendirme yaklaşımıyla ve akranlardan da sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla sosyal geçerlik verisi, UOD⁺ öğretimin ekolojik geçerliğini değerlendirmek üzere ise öğretmenlerden ekolojik geçerlik verisi toplanması hedeflenmiştir. Araştırmanın bu özellikleriyle de UOD⁺ öğretim ve OSB

olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine odaklanan alanyazına katkıda bulunacağı; araştırmanın sosyal ve ekolojik geçerliğinin yüksek olması durumunda ise eğitim ortamlarında UOD⁺ öğretimin kullanılması yönünde rehberlik edeceği düşünülmektedir.

UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen araştırmalardan yalnızca ikisi ülkemizde yürütülmüş; bu araştırmalardan birinde güvenlik becerilerinin öğretimine yer verilirken (Olçay-Gul ve Vuran, 2019); diğerinde sosyal becerilerin öğretimine yer verilmiştir (Toprak, 2023). Oysaki alanyazında bir yöntemin bilimsel dayanaklarının ortaya konabilmesi için farklı coğrafi bölgelerde farklı araştırmacı grupları tarafından etkililiğinin incelenmesi gerekliliğinden söz edilmektedir (Horner vd., 2005). Farklı bir coğrafi bölgede yürütülmesi planlanan bu araştırmanın hem UOD⁺ öğretimin bilimsel dayanaklarının ortaya konmasına hem de güvenlik becerilerinin öğretiminde bilimsel dayanaklı uygulamaların çeşitlenmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Son olarak araştırmada UOD⁺ öğretimin OSB olan bireylere hedef güvenlik becerisinin öğretiminde etkili bulunması durumunda OSB olan bireylerin ailelerine, bu bireylerle çalışan uzmanlara hedef güvenlik becerisinin yanı sıra farklı güvenlik becerilerinin öğretiminde de bu yöntemden yararlanmaları önerilebilecektir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmada “Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimi üzerinde UOD⁺ öğretim etkili midir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırmada ek olarak araştırmaya katılan OSB olan çocukların öğretmenlerinden öznel değerlendirme yaklaşımıyla, tipik gelişen akranlarından ise sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla sosyal geçerlik verilerinin toplanması amaçlanmıştır. Son olarak araştırmada OSB olan çocukların öğretmenlerinden UOD⁺ öğretimin ekolojik geçerliğini değerlendirmeye yönelik veri toplanması hedeflenmiştir.

Alt Problemler

Araştırmada aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

1. UOD⁺ öğretim okul öncesi dönemdeki OSB olan çocukların hedef güvenlik becerisini edinmelerinde etkili midir?
2. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklar edindikleri hedef güvenlik becerisini öğretim sona erdikten bir ve dört hafta sonra da koruyabilecekler midir?
3. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklar edindikleri hedef güvenlik becerisini farklı öğretmenlere genelleyebilecekler midir?

4. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklar öğretmenlerinin hedef beceriye, bu becerinin öğretiminde kullanılan uygulamaya ve araştırmının bulgularına ilişkin görüşleri nelerdir?

5. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklar kendilerine öğretilmesi planlanan hedef güvenlik becerisi açısından tipik gelişen akranlarına benzer bir performans sergileyecek midir?

6. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocukların öğretmenleri UOD⁺ öğretimin ekolojik geçerliğini nasıl değerlendirmektedir?

Sayıtlılar

1. OSB olan çocukların doğru tanılandığı varsayılmıştır.
2. Sosyal geçerlik ve ekolojik geçerlik için yapılan görüşmelerde araştırmaya katılan öğretmenlerin soruları samimi olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma okul öncesi dönemdeki OSB olan üç katılımcı ve bu katılımcıların öğretmenleri ve akranlarıyla sınırlıdır.
2. Araştırmada tek bir güvenlik becerisinin kazandırılmasının amaçlanması ve becerinin çocukların yaşı gereği belirli basamaklar izlenerek (uzaklaşma ve bir yetişkine bildirme gibi) çalışılması bu araştırmanın diğer bir sınırlılığıdır.

Tanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB): Sosyal etkileşim ve iletişimde eksiklikler ve sınırlı, tekrarlayan davranış kalıpları, ilgi alanları ya da etkinlikler ile karakterize nörogelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013).

Güvenlik Becerisi: Bireylerin evde, okulda, işyerinde ve/veya sosyal ortamda kişisel güvenliği tehdit eden durumları fark etme ve bu durumlara uygun zamanda uygun tepkide bulunmasını sağlayan becerilerdir (Ergenekon ve Çolak, 2019).

Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretim (UOD⁺ öğretim): OSB olan bireylere sosyal becerilerin öğretiminde etkililiği ilk olarak 2012 yılında sınanan; model olma, rol oynama, pekiştirme, ipucu ve geri bildirim sunma gibi bilimsel dayanakları ortaya konmuş stratejileri (NAC, 2009, NPDC, 2012; Steinbrenner vd., 2021) içeren bir sosyal ayırt etme programıdır (Leaf vd., 2012).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Otizm Spektrum Bozukluğu ve Güvenlik Becerileri

OSB sosyal iletişim ve etkileşimde eksiklikler ve sınırlı, tekrarlayan davranış kalıpları, ilgi alanları ya da etkinlikler ile karakterize nörogelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013). Tanıma göre OSB’de iki temel belirti alanından söz edilmektedir: (a) Sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde yetersizlik, (b) sınırlı ve yineleyici davranış, ilgi ve etkinlikler. Ek olarak OSB’den söz edilebilmesi için bu belirtilerin erken çocukluk döneminde görülmesi, bireyin günlük yaşamını olumsuz bir şekilde etkilemesi ve başka herhangi bir gelişimsel gecikme ya da tanı ile açıklanamaması gerekmektedir (APA, 2013). Sıralanan belirtilerin şiddetine ve bireyin gereksinimlerine bağlı olarak OSB üç düzeyde sınıflandırılmaktadır: 1. düzey-destek gerektirir, 2. düzey-önemli ölçüde destek gerektirir, 3. düzey-çok önemli ölçüde destek gerektirir (APA, 2013).

1. düzey-destek gerektirir kategorisinde yer alan OSB olan bireyler sosyal iletişim ve etkileşim başlatmada, sürdürmede ve karşılıklı konuşmada güçlükler yaşayabilirler. Rutin değişikliklerine direnç gösterebilir, etkinlikler arası geçişlerde sorunlar yaşayabilir ve bu alanlarda diğer iki kategoriye göre daha az düzeyde desteğe gereksinim duyabilirler. 2. düzey-önemli ölçüde destek gerektirir kategorisinde yer alan OSB olan bireyler ise destek almalarına rağmen sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde ve günlük yaşamlarında meydana gelen değişimlere uyum sağlamada önemli düzeyde güçlükler yaşayabilirler. Bu bireyler aynı zamanda sıklıkla sınırlı ve yineleyici davranışlar ile rutin değişikliklerinde uygun olmayan davranışlar sergileyebilirler. 3. düzey-çok önemli ölçüde destek gerektirir kategorisinde yer alan OSB olan bireyler ise diğer iki kategoriden farklı olarak sosyal iletişim ve etkileşimde çok yoğun sınırlılıklar gösterebilir, başkalarından gelen iletişim girişimlerine çok az tepkide bulunabilir, sınırlı sayıda sözcükle kendilerini ifade edebilirler. Günlük yaşamını geçirdiği ortamlarda işlevde bulunmasını engelleyecek düzeyde ve sıklıkta sınırlı ve yineleyici davranışlar sergileyebilir, rutin değişikliklerine uyum sağlamada aşırı güçlükler gösterebilirler. Bu bireyler yaşamlarını sürdürebilmek için sürekli ve düzenli olarak desteğe gereksinim duyabilirler (APA, 2013).

Alanyazın OSB olan bireylerin destek gereksinimleri arttıkça güvenliklerini tehdit eden durumlara maruz kalma olasılıklarının da arttığını ve hangi kategoride yer aldığından bağımsız olarak tüm OSB olan bireylerin tipik gelişen bireylere göre güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kaldıklarını göstermektedir (APA, 2013; Lee vd., 2008; Sahin ve Colak, 2023). OSB olan bireylerin güvenliklerini tehdit eden durumlara daha

fazla maruz kalmalarının olası nedenlerinden biri tanıya özgü sahip oldukları özelliklerdir. Bu bireylerin en belirgin özelliklerinden biri sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde güçlükler yaşamalarıdır. Bu bireylerin duygularını ifade etme, sosyal etkileşim başlatma, sürdürme ve sonlandırma, günlük yaşamda karşılıklı iletişim kurma (APA, 2013; Couger vd., 2021) gibi becerilerde yaşadıkları güçlükler onların herhangi bir tehlike anında yardım isteme, tehlikeli durumu bir yetişkine bildirme gibi becerilerde de güçlükler yaşamalarına ve dolayısıyla güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kalmalarına neden olabilmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Mechling, 2008; Şirin, 2015). OSB olan bireylerin diğerlerinin iletişim girişimlerini ve iletişim sırasında kullandıkları sözel ve sözel olmayan davranışları anlama, sosyal ipuçlarını yakalama ve bu ipuçlarına uygun tepkide bulunmada yaşadıkları güçlükler ise onların tehlikeli durumların farkına varma, diğerlerinden gelen uygun olan ve olmayan istekleri ayırt etmede sınırlılıklar göstererek kaçırılma, istismar gibi güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kalmalarıyla sonuçlanabilmektedir (García vd, 2016; Gunby ve Rapp, 2014; Leaf vd., 2012; Olcay-Gul ve Vuran, 2019; Rossi vd., 2017).

OSB olan bireylerin en belirgin özelliklerinden biri diğeri ise çevreden gelen tüm uyarıları aynı anda algılayıp cevap üretme, yeni veya alışılmadık uyarılarla karşılaştıklarında uygun ve hızlı tepkide bulunma ve tepkilerini farklı sosyal bağlamlara göre düzenlemede sınırlılıklar göstermeleridir (APA, 2013). Bu özellikleri de OSB olan bireylerin kazalar, afetler gibi durumlarda daha fazla zarar görmelerine yol açabilmektedir. Yoğun, sınırlı ve değişkenlik göstermeyen ilgi alanlarına sahip olmaları da OSB olan bireylerin bir diğeri en belirgin özelliğidir (APA, 2013). Örneğin deterjanlara yoğun ilgi duyan OSB olan bir bireyin zehirlenme, ilgi alanına giren arabaların peşinden giden bir bireyin ise kaybolma gibi güvenliğini tehdit eden bir duruma maruz kalma olasılığı daha yüksektir (Sahin ve Colak, 2023). OSB olan bireylerin duyuşsal uyarılara karşı çok yüksek ya da düşük düzeyde tepki gösterme şeklinde sahip oldukları duyuşsal hassasiyetleri de onları güvenliklerini tehdit eden durumlara daha açık hale getirebilmektedir (APA, 2013; Şirin, 2015). Örneğin OSB olan bireyler hoşlarına giden bir koku ya da sese ulaşmak ya da hoşlarına gitmeyen bir koku ya da sestenden kaçmak istediklerinde riskli davranışlar sergileyerek güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kalabilmektedir.

OSB olan bireylere sunulan eğitimin amacı ve içeriği de bu bireylerin güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kalmalarına yol açabilmektedir (Miltenberger, 2008; Şirin, 2015; Yıldırım-Sarı ve Girli, 2012). Eğitimin temel hedefi OSB olan bireyleri bağımsız yaşama hazırlamaktır. Ancak bu bireyler bağımsızlaştıkça hem ev içinde hem de ev dışında güvenliklerini tehdit eden durumlarla karşılaşma olasılıkları da artmaktadır

(Çattık ve Ergenekon, 2019; Şirin, 2015). Ayrıca OSB olan bireyler için erken çocukluktan itibaren “yönergelere uygun tepkide bulunma” becerisinin öğretimi amaçlanmakta; yönergelere uygun tepkide bulunma becerisini edinen ancak uygun olan ve olmayan istekleri ayırt etmekte güçlükler yaşayan OSB olan bireylerin zaman içerisinde diğerlerinden gelen uygun olmayan isteklere uyumlu davranmaları da söz konusu olabilmektedir (Tekin-İftar vd., 2018). OSB olan bireylerin tanılarına ve eğitim yaşantılarına özgü sıralanan bu özellikler nedeniyle güvenliklerini tehdit eden durumlara daha fazla maruz kalmaları bu bireyler için güvenlik becerilerinin öğretimini bir gereklilikten ziyade zorunluluk haline getirmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Mechling, 2008; Şirin, 2015). Alanyazında da OSB olan bireylerin ev ve toplumsal yaşama etkin katılabilmeleri ve daha bağımsız bir yaşam sürebilmeleri için bu bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminin zorunlu olduğunun altı çizilmektedir (Şirin, 2015; Taber vd., 2003; Timko ve Sainato, 1999).

Güvenlik becerileri, bireylerin evde, okulda, işyerinde ve/veya toplumsal ortamda kişisel güvenliği tehdit eden durumları fark etmesini ve bu durumlara uygun zamanda uygun tepkide bulunmasını sağlayan becerilerdir (Ergenekon ve Çolak, 2019). Güvenliği tehdit eden durumlar kimi zaman fiziksel çevreden, kimi zaman da diğer kişilerden gelebilir ve sonuçları ciddi ve hatta yaşamı tehdit edici olabilir (Miltenberger, 2008). Miltenberger ve Novotny (2022) güvenlik tehditlerini (a) sosyal güvenlik tehditleri ve (b) fiziksel güvenlik tehditleri olmak üzere iki başlıkta ele almışlardır. Sosyal güvenlik tehditleri, diğerlerinin davranışlarından kaynaklanan tehditlerdir. Bireyin kaçırılma girişimiyle karşı karşıya kalması ya da istismar edilmesi sosyal güvenlik tehditlerine örnek olarak verilebilir. Fiziksel güvenlik tehditleri ise bireyin kendisine zarar verebilecek çeşitli nesne ya da durumlarla doğal ortamlarda karşılaşması sonucu ortaya çıkan tehditlerdir. Bireyin odada bulunduğu çakmakla ya da mutfakta masanın üzerinde gördüğü bıçakla oynaması fiziksel güvenlik tehditlerine örnek olarak verilebilir. Sosyal ya da fiziksel olması fark etmeksizin günlük yaşamda karşılaşılabilecek güvenlik tehditlerinin çok çeşitli olması bu tehditler karşısında sergilenmesi beklenen güvenlik becerilerinin de çeşitlenmesine neden olmaktadır (Miltenberger ve Novotny, 2022).

Güvenlik becerilerinde görülen çeşitliliğe bağlı olarak bu becerilerin alanyazında farklı başlıklarda sınıflandırıldığı görülmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019). Clees ve Gast (1994) tarafından yapılan sınıflandırmada güvenlik becerileri önleyici ve tepkisel güvenlik becerileri olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Önleyici güvenlik becerileri güvenliği tehdit eden durumlar ortaya çıkmadan önce bu durumlara karşı önlemler alınması şeklinde sergilenen becerilerdir. Tepkisel güvenlik becerileri ise güvenliği tehdit eden bir durum meydana geldikten sonra uygun tepkide bulunma şeklinde sergilenen

becerilerdir. Arabada emniyet kemeri takmak önleyici güvenlik becerilerine, deprem anında güvenli davranışlar sergilemek ise tepkisel güvenlik becerilerine örnek olarak verilebilir (Mechling, 2008; Miltenberger ve Gross, 2011). Dixon ve diğerleri (2010) ise güvenlik becerilerini acil durumlarda güvenli tepkide bulunma (kaza ve yangında güvenli tepkide bulunmak gibi), kazayı önleme (zehirli, kimyasal maddelerden kaçınmak gibi) ve yaya becerileri (karşıdan karşıya geçmek gibi) olmak üzere üç başlık altında sınıflandırmışlardır. Bir diğer sınıflandırmada Bambara ve diğerleri (2006) güvenlik becerilerini meydana geldiği ortamları dikkate alarak (a) ev ortamında gereksinim duyulan güvenlik becerileri ve (b) toplumsal ortamlarda gereksinim duyulan güvenlik becerileri olmak üzere iki başlık altında sınıflandırmışlardır. Şirin (2015) ise bu sınıflandırmaya "kişisel güvenlik becerileri ve acil durumlardaki güvenlik becerileri" olmak üzere iki ayrı başlık daha eklemiştir.

Ergenekon ve Çolak (2019) ise gelişimsel yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimini konu alan çalışmaları derledikleri araştırmalarında güvenlik becerilerinin geniş bir beceri yelpazesinden oluştuğunu vurgulamış ve alanyazındaki çalışmalardan yola çıkarak güvenlik becerilerinin tehdidin "ne zaman" ortaya çıktığına, "ne sıklıkta" ortaya çıktığına, "becerin kullanıldığı ortama" ve "öğretimi yapılan beceriye" bağlı olarak farklı başlıklarda sınıflandırılabilceğini belirtmişlerdir. Hangi sınıflandırmada, hangi başlıkta ele alınırsa alınsın araştırmalar tüm güvenlik becerilerinin OSB olan bireylerin yaşamlarını sürdürmelerinde kritik bir rol oynadığını; yaşamsal önemine rağmen bu becerilerin öğretiminin kimi zaman ihmal edildiğini, kimi zaman da bu becerileri öğretmek yerine önlemler alma gibi yollara başvurulduğunu; dolayısıyla güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik farklı bakış açılarının olduğunu göstermektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019).

Aileler ve uzmanlarla yapılan araştırmalarda dikkati çeken bakış açılarından biri OSB olan bireylere gösterdikleri yetersizlikler nedeniyle güvenlik becerilerinin öğretilmeyeceğidir ve bu bakış açısı alanyazında en tehlikeli varsayım ilkesiyle ilişkilendirilmektedir (Şirin ve Tekin-Iftar, 2016). Bu bakış açısı aileleri ve uzmanları OSB olan bireylere güvenlik becerilerini öğretmek yerine onların güvenliklerini sağlamaya yönelik önlemler almaya yöneltmektedir (Miltenberger, 2008; Tekin-Iftar vd., 2021). Aileler ve uzmanların güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin görüşlerinin alındığı araştırmaların bulguları da hem ailelerin hem de uzmanların OSB olan bireylerin bu becerileri öğrenemeyeceklerini düşündükleri için bu becerilerin öğretimini hedeflemek yerine daha çok önlemler alma, tembihleme gibi işlevsel olmayan yollara başvurdıklarını göstermektedir (Değirmenci vd., 2022; Şirin, 2015). Oysaki en tehlikeli varsayımın aksine en az tehlikeli varsayım ilkesiyle ilişkili olarak araştırmalar etkili oldukları araştırmalarla ortaya konmuş

öğretim yaklaşım ve yöntemlerinin güvenilir olarak kullanılmasıyla OSB olan bireylerin bu becerileri öğrenebileceğini (Gevarter vd., 2020; Holyfield vd., 2018; Mandak vd., 2018) göstermektedir. İzleyen başlıkta güvenlik becerilerinin öğretiminde ön plana çıkan öğretim yaklaşım ve yöntemlerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Güvenlik Becerilerinin Öğretimi

OSB olan bireyler güvenliklerini tehdit eden durumları fark edebilmek ve bu durumlarda güvenli tepkide bulunabilmek için sistematik öğretime ihtiyaç duyarlar (Dixon vd., 2019; Şirin, 2015; Sirin ve Tekin-Iftar, 2016). Güvenlik becerilerinin öğretiminde bilgilendirici öğrenme ve aktif öğrenme olmak üzere iki temel yaklaşımdan söz edilmektedir (Baruni ve Miltenberger, 2022; Miltenberger vd., 2020). Bilgilendirici öğrenme yaklaşımında amaç OSB olan bireylere güvenliklerini tehdit eden durumlar karşısında neler yapmaları gerektiğine ilişkin gerekli bilgileri aktarmaktır. Ancak alanyazında OSB olan bireylerin güvenliklerini tehdit eden durumlar karşısında ne yapacaklarını bilmelerinin ilgili beceri ya da davranışları nasıl sergileyeceklerini bilmeleri anlamına gelmediği, bu nedenle bu bireylere ilgili beceri ya da davranışları nasıl sergilemeleri gerektiğine ilişkin de öğretimler yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Tekin-Iftar vd., 2018). Bu da aktif öğrenme yaklaşımını OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde ön plana çıkarmaktadır (Miltenberger, 2008; Miltenberger vd., 2020). Aktif öğrenme yaklaşımı OSB olan bireylere güvenliklerini tehdit eden durumlar karşısında neler yapmaları gerektiğini açıklamanın yanı sıra bu bireylerin bu durumlar karşısında ilgili beceri ya da davranışları pratik etmelerinin sağlandığı öğrenme yaklaşımıdır. Başka bir ifadeyle aktif öğrenme yaklaşımında güvenliğini tehdit eden bir durumla karşılaştığında bireylere ilgili beceri ya da davranışı uygulama ve ardından performansına ilişkin geri bildirim alma fırsatları sağlanmaktadır (Godish vd., 2017; Miltenberger ve Novotny, 2022).

Alanyazında OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde beceriyi sergileme ve geri bildirim alma fırsatlarının sunulduğu, başka bir ifadeyle aktif öğrenme yaklaşımını temel alan farklı öğretim yöntemleri bulunmakta; bu yöntemlerden hangisi ya da hangilerinin OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde etkili olduğunu belirlemeye yönelik araştırma gereksiniminin ise devam ettiği vurgulanmaktadır (Tekin-Iftar vd., 2021; Wiseman vd., 2017). OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimini konu alan alanyazın erken çocukluk döneminden yetişkinliğe değin farklı yaş aralıklarındaki OSB olan bireylerle çalışıldığını ve farklı güvenlik becerilerinin öğretiminde farklı öğretim yöntemlerinin etkililiğinin incelendiğini ortaya koymaktadır (Wiseman vd., 2017). Örneğin OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimini amaçlayan tek denekli çalışmaların betimsel ve meta analizinin yapıldığı bir araştırmada (Tekin-Iftar vd., 2021)

OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde davranışsal beceri öğretimi, video modelle öğretim, ipucu stratejileri, öykü temelli müdahaleler gibi yöntemlerin etkililiklerinin incelendiği görülmektedir. Ek olarak ilgili araştırmanın bulguları güvenlik becerilerinin öğretimine odaklanan araştırmalarda ağırlıklı olarak 7-15 yaş aralığındaki OSB olan bireylerle çalışıldığını, okul öncesi dönemdeki çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimini konu alan sınırlı sayıda araştırma olduğunu, dolayısıyla bu yaş grubundaki bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde etkili öğretim yöntemlerinin belirlenmesine yönelik araştırma gereksiniminin alarm verir nitelikte olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada da okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimi amaçlanmakta; Tablo 1’de ve izleyen satırlarda katılımcıların tamamının okul öncesi dönemdeki çocuklardan oluştuğu örnek araştırmalara ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

Tablo 1.

Okul Öncesi Dönemdeki OSB Olan Çocuklara Güvenlik Becerilerinin Öğretildiği Örnek Araştırmalar

Araştırma	Bağımlı Değişken	Katılımcılar ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Kalıcılık ve Genelleme	Sosyal Geçerlik	Bulgular
Couger ve diğerleri (2021)	Güvenli ve tehlikeli uyaran/maddeler arasında ayırım yapma becerisi (kraker, kurabiye gibi yenilebilir malzemeleri ve kedi kumu, boncuklar gibi yenilemeyen malzemeleri ayırt etme)	OSB olan 2 yaşında 2 katılımcı	İpucunun giderek artırılmasıyla öğretim ve pekiştirme	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan hemen sonra + Uyarılar arası genelleme	-	Katılımcıların beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları ve genelledikleri görülmüştür.
García ve diğerleri (2016)	Yangından korunma becerisi	OSB olan 4-5 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Model olma ve rol oynama	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 5 hafta sonra + Uyarılar ve ortamlar arası genelleme	-	Katılımcıların beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları ve genelledikleri görülmüştür.
Gunby ve Rapp (2014)	Kaçırılmayı önleme becerisi	OSB olan 5-6 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Davranışsal beceri öğretimi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 1 ay sonra -	+ Aile	Katılımcıların beceriyi edindikleri ve edindikleri beceriyi korudukları; ailelerin çocuklarının davranışlarında herhangi bir değişiklik olmadığını bildirdikleri görülmüştür.

Kenny ve diğerleri (2012)	Cinsel istismarı önleme ve genel güvenlik kurallarını uygulama becerisi (zehirlenme ve yaralanma ile ilgili kurallar)	OSB olan 5 yaşında 1 katılımcı	Beden/vücut güvenliği programı (Konunun sözel olarak açıklanması, güvenlik kurallarının gözden geçirilmesi, pekiştirme, model olma, rol oynama ve geri bildirim sunma)	Vaka çalışması	+ Öğretim sona erdikten 3 ay sonra -	-	Katılımcının beceriyi edindiği ancak 3 ay sonra beceriyi koruyamadığı görülmüştür.
King (2014)	Zehirlenme riski oluşturan maddelere güvenli tepkide bulunma becerisi	OSB olan 6 yaşında 4 katılımcı	Video modellerle öğretim ve yerinde öğretim	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 1, 3 ve 5 hafta sonra -	-	Katılımcıların beceriyi edinmesinde video modellerle öğretimin tek başına yeterli olmadığı, ancak yerinde öğretim sunulduğunda üç katılımcının beceriyi edindikleri; dördüncü katılımcı için ise öğretim sırasında ek olarak pekiştireçlerin kullanıldığı görülmüştür.
King ve Miltenberger (2017)	Ev kazalarını önleme becerisi (zehirlenmeyi önleme)	OSB olan 2-6 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Video modellerle öğretim ve yerinde öğretim	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 5 hafta sonra -	+ Aile	Katılımcıların beceriyi edinmesinde video modellerle öğretimin tek başına yeterli olmadığı, ancak yerinde öğretim sunulduğunda katılımcıların beceriyi edindikleri; bir katılımcı için ise ek bir desteğe gereksinim olduğu; ailelerin de araştırma ile ilgili olumlu görüş bildirdikleri ve öğretilen becerinin çok önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür.
Morgan ve Miltenberger (2017)	Ateşli silahların varlığında güvenli tepkide bulunma becerisi	OSB olan 6 yaşında 3 katılımcı	Video modellerle öğretim ve yerinde öğretim	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 3 ve 5 hafta sonra -	-	Bir katılımcının video modellerle öğretimle hedef beceriyi edindiği, iki katılımcı için video modellerle öğretimle birlikte yerinde öğretimin etkili olduğu görülmüştür.

Orner ve diğerleri (2021)	Ateşli silahların varlığında güvenli tepkide bulunma becerisi	OSB olan 5-6 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Davranışsal beceri öğretimi (simülasyon öğretimi ve yerinde öğretim)	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	- -	+ Bakım veren	Bir katılımcının simülasyon öğretimi ve yerinde öğretimin ardından beceriyi edindiği ancak iki katılımcı için öğretimin etkili olmadığı, bakım verenlerin ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş bildirdikleri görülmüştür.
Rossi ve diğerleri (2017)	Tehlikeli durumların (ateşli silahlar, zehirler ve çakmaklar) varlığında güvenli tepkide bulunma becerisi	OSB olan 5-6 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Davranışsal beceri öğretimi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 2 ve 4 hafta sonra + Uyarılar ve ortamlar arası genelleme	+ Özel eğitim öğretme nleri + Yüksek lisans öğrencileri	Katılımcıların beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları ve genelledikleri; özel eğitim öğretmenlerinin davranışsal beceri öğretimini güvenlik becerilerini öğretmek için uygun seçenek olarak bildirdikleri; yüksek lisans öğrencilerinin ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş bildirdikleri görülmüştür.

Tablo 1’ de özetlenen ve okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimi konu alan örnek araştırmalar incelendiğinde araştırmalarda en çok çalışılan becerinin ateşli silahların varlığında güvenli tepkide bulunma (örn., Morgan ve Miltenberger, 2017; Orner vd., 2021; Rossi vd., 2017), etkililiği en çok incelenen öğretim yöntemlerinin ise davranışsal beceri öğretimi (örn., Orner ve diğerleri, 2021; Rossi vd., 2017) ve video modellerle öğretim (örn., King ve Miltenberger, 2017; Morgan ve Miltenberger, 2017) olduğu görülmüştür. Vaka çalışması (Kenny vd., 2012) şeklinde yürütülen bir araştırma hariç tüm araştırmaların tek denekli araştırma modellerinden biri olan katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeliyle tasarlandığı belirlenmiştir. Ek olarak araştırmaların çoğunda öğretimde ölçüt karşılandıktan bir-üç hafta ya da bir-üç ay sonra kalıcılık verilerinin (örn., Gunby ve Rapp, 2014; Kenny vd., 2012; King, 2014; King ve Miltenberger, 2017), az sayıda araştırmada ise ortamlar ya da uyarılar arası genelleme verilerinin toplandığı (Couger vd., 2021; García vd., 2016; Rossi vd., 2017) belirlenmiştir. Araştırmalar sosyal geçerlik verileri açısından incelendiğinde ise

araştırmalarda ailelerden, bakım verenlerden, özel eğitim öğretmenlerinden ve yüksek lisans öğrencilerinden öznel değerlendirme yaklaşımı ile sosyal geçerlik verilerinin toplandığı görülmüştür (Gunby ve Rapp, 2014; King ve Miltenberger, 2017; Orner vd., 2021; Rossi vd., 2017). Son olarak araştırmaların bulguları öğretim sonrasında katılımcıların hedef güvenlik becerisini edindiklerini, edindikleri beceriyi koruduklarını; bazı araştırmalarda ölçütü karşılamayan katılımcıların yerinde öğretim sunulduğunda hedef beceriyi edinebildiklerini (örn., King, 2014); sosyal geçerlik verilerinin toplandığı bir araştırma hariç (Gunby ve Rapp, 2014) tüm araştırmalarda ise tüketicilerin güvenlik becerilerinin öğretime ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini (King ve Miltenberger, 2017; Orner vd., 2021; Rossi vd., 2017) ortaya koymuştur.

Sonuç olarak araştırmalarda iki-altı yaş aralığındaki OSB olan çocuklarla çalışıldığı, güvenlik becerilerinin öğretiminde ağırlıklı olarak davranışsal beceri öğretiminin etkililiğinin incelendiği, davranışsal beceri öğretimi video modelle öğretimin izlediği görülmektedir. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklara güvenlik becerilerinin öğretiminde aktif öğrenme fırsatları sağlayan UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği bir araştırmaya ise ulaşılamamıştır. İzleyen başlıkta UOD⁺ öğretim ve bu öğretim yönteminin OSB olan çocuklara farklı becerilerin öğretimi üzerindeki etkililiğinin incelendiği araştırmalara yer verilmiştir.

Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretim

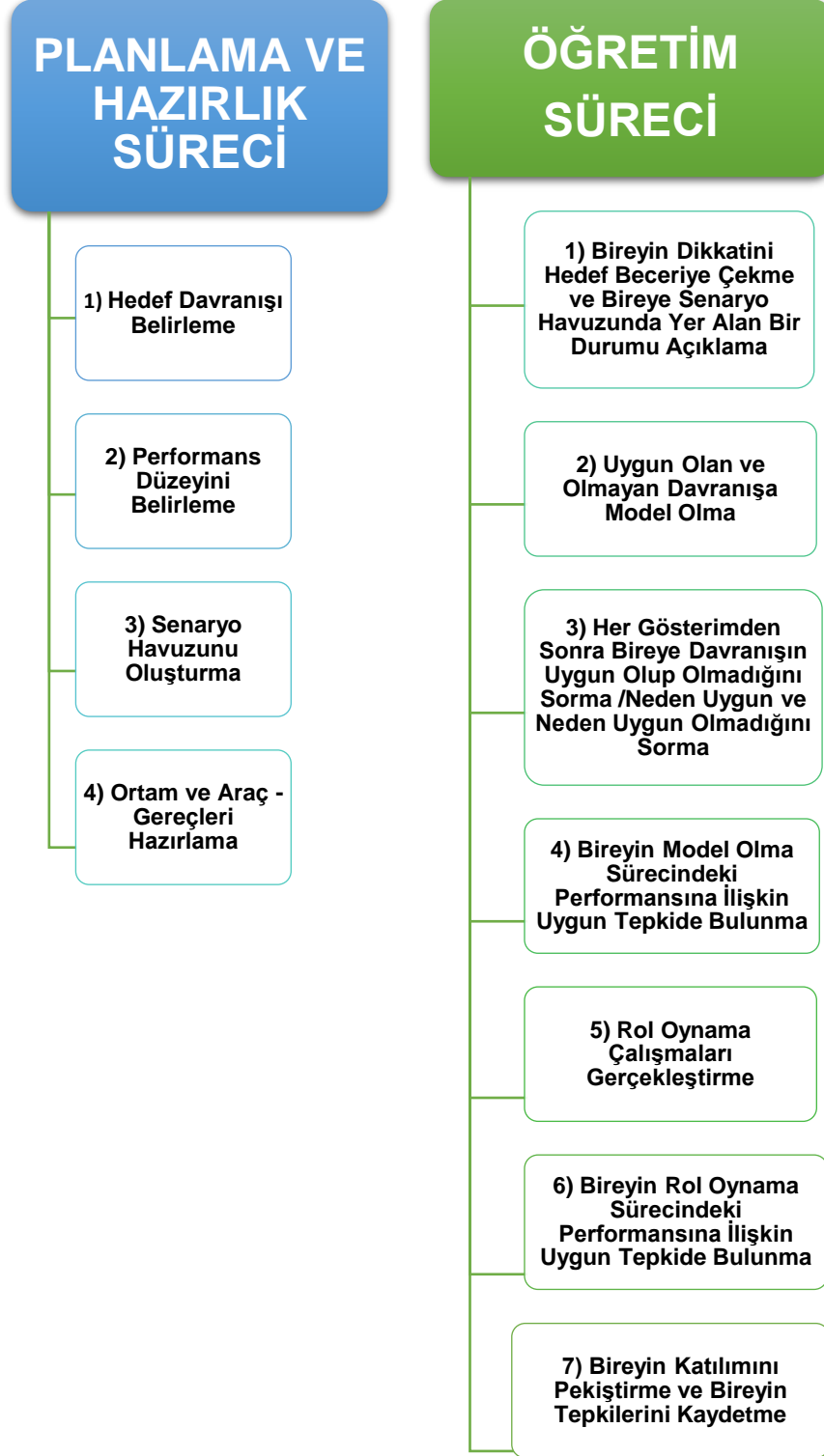
UOD⁺ öğretim OSB olan bireylere sosyal davranışları tanımlamayı ve ardından kendi davranışlarını düzenlemeyi öğretmek için kullanılan bir sosyal ayırt etme programıdır (Cihon vd., 2021). Ferguson (2020) ise UOD⁺ öğretimi, OSB olan bireylerde sosyal davranışı geliştirmek için kullanılan bir davranış analizi yöntemi olarak tanımlamaktadır. OSB olan bireyler için etkililiği ilk olarak 2012 yılında sınanan UOD⁺ öğretim model olma, rol oynama, pekiştirme, ipucu ve geri bildirim sunma gibi bilimsel dayanakları ortaya konmuş stratejileri (NAC, 2009; NPDC, 2012; Steinbrenner vd., 2021) içeren bir yöntemdir (Leaf vd., 2012).

UOD⁺ öğretim iki temel aşamadan oluşur (Au vd., 2016; Ferguson vd., 2020; Olcay-Gul ve Vuran, 2019). Birinci aşama olan planlama ve hazırlık sürecini hedef becerileri belirleme, bu becerileri gözlenebilir ve ölçülebilir olarak tanımlama temel basamakları oluşturur. Aynı zamanda bu süreçte öğretim öncesinde ilgili hedef beceriye ilişkin senaryolar oluşturma ve senaryolara bağlı olarak gereksinim duyulan araç-gereçleri ve ortamı hazırlama gibi basamaklar da yerine getirilir (Au ve ark., 2016; Olcay-Gul ve Vuran, 2019). UOD⁺ öğretimde ikinci aşama ise öğretim sunma aşamasıdır (Bkz. Şekil 1). Bu aşamada bireyin dikkatini hedef beceriye çekme ve bireye senaryo havuzunda yer

alan bir durumu açıklama, uygun olan ve olmayan davranışa model olma, her model olma sürecinin tamamlanmasının ardından bireye davranışın uygun olup olmadığını ve neden uygun olduğunu ya da olmadığını sorma, bireyin model olma sürecindeki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma, rol oynama çalışmaları yapma, bireyin rol oynama çalışmaları sırasındaki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma, bireyin katılımını pekiştirme ve bireyin tepkilerini kaydetme basamaklarından oluşan öğretim döngüsü takip edilir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1.

Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretim Uygulama Aşamaları



UOD⁺ öğretimin uygulama basamakları dikkate alındığında OSB olan bireyler için kullanımının hem olumlu özelliklerinin hem de sınırlılıklarının olduğu görülmektedir. UOD⁺ öğretimin OSB olan bireylere davranışın olumlu ve olumsuz sonuçlarını ayırt etme olanağı sağlaması, davranışı niçin sergilemesi gerektiğine ilişkin açık ve net bilgiler vermesi ve uygun davranışları nasıl sergileyeceğini deneyimleme fırsatları sunması bu yöntemin olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Leaf, Taubman vd., 2016). Etkileşime dayalı bir uygulama içeriği olmasından dolayı sözel dile sahip bireylerde, uygun olan ve olmayan davranışı ayırt etmeyi gerektirmesinden dolayı ise bilişsel düzeyi iyi bireylerde kullanımının önerilmesi ise yöntemin sınırlılıklarıdır (Cihon vd., 2021; Ferguson, 2020; Vuran ve Olcay, 2021). İzleyen başlıkta OSB olan çocuklara farklı becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği araştırmalara yer verilmiştir.

OSB Olan Bireylerle Yürütülen Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkililiğinin İncelendiği Araştırmalar

Tablo 2’de ve izleyen satırlarda OSB olan bireylere farklı becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği araştırmalara yer verilmiştir.

Tablo 2.

OSB Olan Bireylere Farklı Becerilerin Öğretiminde Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkililiğinin İncelendiği Araştırmalar

Araştırma	Bağımlı Değişken	Katılımcılar ve Özellikleri	Bağımsız Değişken	Araştırma Modeli	Kalıcılık ve Genelleme	Sosyal Geçerlik	Bulgular
Au ve diğerleri (2016)	Akranı ile oyun başlatma, akranın gösterdiği bir oyuncak ya da eşyaya ilişkin yorum yapma, akranın dikkatini çekme becerileri	OSB olan 3 ve 6 yaşında 2 katılımcı	Ölçüte ulaşamayan katılımcılar için rol oynama çalışmalarına yer verilen UOD ⁺ öğretim yöntemi	Davranışlar arası çoklu yoklama modeli	+ Öğretim sona erdikten 1-54 gün sonra + Kişiler arası genelleme	-	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri görülmüştür.
Cihon ve diğerleri (2021)	Birisi sıkıldığında konuşmayı değiştirme becerisi	OSB olan 4-5 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Çevrimiçi ortamda sunulan UOD ⁺ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretim sona erdikten 7 gün sonra + Kişiler arası genelleme	+ Aile	Bireylerin beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları ve genelledikleri; ailelerin ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür.

Dumproff ve Dowdy (2023)	Oyun oynamayı kabul etme ve oyuna katılma, karşılıklı konuşmada soru sorma ve soruları cevaplama, birisi konuşurken uygun bir şekilde söz alma becerileri	OSB olan 10-15 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Çevrimiçi ortamda sunulan UOD ⁺ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan 1 hafta sonra + Araç-gereçler arası genelleme	+ Aile ve OSB olan katılımcılar	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri; ailelerin ve OSB olan katılımcıların ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür.
Ferguson ve diğerleri (2020)	Konuşma/oyun sırasında sıklıkla konuyu/oyunu değiştirme, iletişimi devam ettirme ve bir arkadaşına moral verme becerileri	OSB olan 5 yaşında 3 katılımcı	UOD ⁺ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan hemen sonra + Kişiler arası genelleme	+ Eğitimciler	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri; eğitimcilerin ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür.
Leaf ve diğerleri (2012)	Konuşmaya uygun şekilde dahil olma, oyunu değiştirme, uygun bir şekilde selamlaşma, dikkatini yöneltme, konuşmayı değiştirme, kaçınılmayı önleme ve göz teması kurma becerileri	OSB olan 4-9 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Ölçüte ulaşamayan katılımcılar için rol oynama çalışmalarına yer verilen UOD ⁺ öğretim yöntemi	Davranışlar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan hemen sonra + Doğal yoklamalar sırasında genelleme	-	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri görülmüştür.
Leaf ve diğerleri (2015)	Hangi oyunu oynayacakları konusunda akranı ile anlaşmaya varma, paylaşma, akranı eşyasını izinsiz aldığı anda kendisini savunma becerileri	OSB olan 3-7 yaş aralığındaki 3 katılımcı	UOD ⁺ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan hemen sonra + Doğal yoklamalar sırasında genelleme	-	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri görülmüştür.

Leaf, J., Leaf, J. B., ve diğerleri (2016)	Sosyal oyun oyunma becerisi	OSB olan 3- 5 yaş aralığındaki 8 katılımcı	Grup öğretim düzenleme siyle sunulan UOD+ öğretim yöntemi	Davranışlar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+	-	Bireylerin beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları görölmüştür.
Leaf, Mitchell ve diğerleri (2016)	Kaybetmeye uygun tepkide bulunma, konuşmaya uygun bir şekilde dahil olma, empati kurma, konuşmayı sonlandırma, diğerleri sıkıldığında oyunu değiştirme, sportif etkinliklerde centilmence davranma becerileri	OSB olan 7 yaşında 1 katılımcı	UOD+ öğretim yöntemi Sosyal öyküler	Uyarlamalı dönüşümlü uygulama r modeli	+	-	UOD+ öğretime kıyasla sosyal öykülerin katılımcının hedef becerileri edinmesinde daha az etkili olduğu, her iki yöntemle de katılımcının edindiği becerileri koruduğu görölmüştür.
Leaf, Taubman ve diğerleri (2016)	Sözel yorumda bulunma, sohbet etme, konuşmaya uygun şekilde dahil olma becerileri	OSB olan 3- 6 yaş aralığındaki 3 katılımcı	UOD+ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+	-	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri görölmüştür.
					Öğretimde ölçüt karşılandıktan 3 ve 24 gün sonra +		
					Kişiler arası genelleme		
Milne ve diğerleri (2017)	Ortak dikkat başlatma ve ortak dikkate tepki verme, akranıyla iletişim kurma becerileri	OSB olan 3- 5 yaş aralığındaki 16 katılımcı	UOD+ öğretim yöntemi	Davranışlar arası çoklu başlama düzeyi modeli	+	+	Bireylerin becerileri edindikleri, edindikleri becerileri korudukları ve genelledikleri; ailelerin ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görölmüştür.
					Öğretimde ölçüt karşılandıktan 2 ve 40 gün sonra -	Aile	
Olçay-Gul ve Vuran, (2019)	Tanıdık kişilerden gelen uygun olmayan isteklerle başa çıkma	OSB olan 9- 12 yaş aralığındaki 3 katılımcı	UOD+ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası çoklu yoklama modeli	+	+	Bireylerin beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları ve genelledikleri; OSB olan katılımcıların ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş belirttikleri
					Öğretimde ölçüt karşılandıktan 1,4 ve 10 hafta sonra +	OSB olan katılımcıla r	
					Ortamlar arası genelleme		

							görülmüştür.
Toprak (2023)	Sorumlulukların bağımsız olarak yerine getirme becerisi	OSB olan 7-9 yaş aralığındaki 3 katılımcı	UOD ⁺ öğretim yöntemi	Katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan 2 ve 4 hafta sonra + Kişiler arası ve ortamlar arası genelleme	+ Aile	Bireylerin beceriyi edindikleri, edindikleri beceriyi korudukları ve genelledikleri; ailelerin ise araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür.
Yoo (2019)	Sohbete devam etme, üçüncü bir kişiyi davet etme, rol oynama, empati kurma, birisi sıkıldığında oyunu ve konuşmayı değiştirme, onaylama, önceki olayı açıklama, konuşma başlatma, iltifat alma becerileri	OSB olan 8-10 yaş aralığındaki 3 katılımcı	Yalnızca uygun davranışın öğretimi UOD ⁺ öğretim yöntemi	Uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli	+ Öğretimde ölçüt karşılandıktan 16 gün sonra -	-	İki yöntemin de OSB olan katılımcıların hedef sosyal becerileri edinmelerinde eşit derecede etkili olduğu, UOD ⁺ öğretimin katılımcıların edindikleri becerileri korumalarında daha etkili olduğu görülmüştür.

Au ve diğerleri (2016) araştırmalarında üç ve altı yaşında OSB olan iki erkek katılımcıya “bir akranı ile oyun başlatma, akranın gösterdiği bir oyuncak ya da eşyaya ilişkin yorum yapma, akranın dikkatini çekme” becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu yoklama modelinin kullanıldığı ve katılımcılarla replike edildiği araştırmada kalıcılık ve genellemeye ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, başlangıçta rol oynama çalışmalarına yer verilmediğini ancak 10 oturum boyunca art arda iki oturum %100 düzeyinde hedef becerileri sergileyemeyen katılımcılar için rol oynama çalışmalarına yer verildiğini; bir katılımcının öğretim sonrası, diğer katılımcının ise rol oynama çalışmalarının ardından hedef becerileri edindiklerini, öğretimde ölçüt karşılandıktan bir ve elli dört gün sonra edindikleri becerileri korumaya devam ettiklerini ve farklı kişilere genellediklerini ortaya koymuştur.

Cihon ve diğerleri (2021) ise araştırmalarında yaşları dört ve beş arasında değişen OSB olan üç katılımcıya “birisi sıkıldığında konuşmayı değiştirme” becerisinin öğretiminde Zoom platformu üzerinden çevrim içi şekilde sunulan UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama

düzeyi modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genelleme ile sosyal geçerliğe ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları UOD⁺ öğretimin katılımcıların hedef beceriyi edinmelerinde, edindikleri beceriyi öğretim sona erdikten yedi gün sonra korumaya devam etmelerinde ve farklı kişilere genellemelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları ise katılımcıların ailelerinin araştırma sürecini olumlu değerlendirdiklerini; araştırmayı çok etkili bulduklarını ortaya koymuştur.

Dumproff ve Dowdy (2023) tarafından yapılan araştırmada yaşları 10-15 arasında değişen OSB olan üç katılımcı ve bu katılımcıların aileleriyle çalışılmıştır. Araştırmada ilk olarak katılımcıların ailelerine UOD⁺ öğretimi nasıl uygulayacaklarına ilişkin Google Meet platformu üzerinden çevrim içi ortamda açıklama, model olma, rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarını içeren bir eğitim sunulmuştur. Ardından ailelerden UOD⁺ öğretimi kullanarak çocuklarına “oyun oynamayı kabul etme ve oyuna katılma, karşılıklı konuşmada soru sorma ve soruları cevaplama, birisi konuşurken uygun bir şekilde söz alma” becerilerini öğretmeleri istenmiştir. Tek denekli araştırma modellerinden çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genelleme ile sosyal geçerliğe ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, ailelerin sunulan eğitim sonrasında UOD⁺ öğretimi uygulama becerisini edindiklerini, edindikleri uygulama becerisini bir hafta sonra da korumaya devam ettiklerini ve çocuklarına başka bir becerinin öğretimine genellediklerini göstermiştir. Aileler tarafından sunulan UOD⁺ öğretimin OSB olan katılımcıların hedef becerileri edinmelerinde ve edindikleri becerileri bir hafta sonra korumaya devam etmelerinde etkili olduğu görülmüştür. Araştırmanın genellemeye ilişkin bulguları iki katılımcının edindikleri becerileri farklı araç-gereçlere genellerken, bir katılımcının ise genellemediğini ortaya koymuştur. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları ise OSB olan katılımcıların mutlu olduklarını belirttiklerini ve ailelerin araştırma sürecini olumlu değerlendirdiklerini göstermiştir.

Bir diğer araştırmada Ferguson ve diğerleri (2020) eğitimcilere UOD⁺ öğretimi nasıl uygulayacaklarını öğretmek için öğretimsel etkileşim (Cihon vd., 2017) sürecini kullanmış; ardından bu eğitimciler tarafından sunulan UOD⁺ öğretimin beş yaşında OSB olan üç katılımcıya “konuşma sırasında sıkıldığında konuyu değiştirme, oyun oynarken sıkıldığında oyunu değiştirme, iletişimi devam ettirme ve bir arkadaşına moral verme” becerilerinin öğretimi üzerindeki etkililiğini incelemişlerdir. Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genelleme ile sosyal geçerliğe ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları sunulan eğitim sonrasında eğitimcilerin UOD⁺ öğretimi uygulama becerisini edindiklerini, öğretimde ölçüt karşılandıktan üç, yedi ve on üç gün sonra edindikleri beceriyi koruduklarını ve farklı OSB olan çocuklara farklı becerilerin öğretimine genellediklerini göstermiştir. Ek olarak araştırma bulguları

eğitimciler tarafından sunulan UOD⁺ öğretimin OSB olan katılımcıların ikisinin hedef becerileri edinmesinde etkili olduğunu, bir katılımcının ise araştırmacı tarafından sunulan ek öğretimler sonunda hedef becerileri edindiğini göstermiştir. Ek olarak katılımcıların öğretim sona erdikten hemen sonra edindikleri sosyal becerileri korudukları ve farklı kişilere (örneğin araştırmacıya) genelledikleri ortaya konmuştur. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları ise eğitimcilerin araştırma sürecini olumlu değerlendirdiklerini, öğretimden keyif aldıklarını, gelecekte UOD⁺ öğretimi kullanabileceklerini ve yöntemi yararlı bir yöntem olarak değerlendirdiklerini göstermiştir.

Leaf ve diğerleri (2012) araştırmalarında dört ve dokuz yaş aralığındaki OSB olan üç katılımcıya “konuşmaya uygun şekilde dahil olma, oyunu değiştirme, uygun bir şekilde selamlaşma, dikkatini yöneltme, konuşmayı değiştirme, kaçırılmayı önleme ve göz teması kurma” becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı ve katılımcılarla replike edildiği araştırmada kalıcılık ve genellemeye ilişkin de veri toplanmıştır. Başlangıçta rol oynama çalışmalarına yer verilmeyen araştırmada 10 doğal yoklama oturumundan sonra %80 ve üzerinde performans ölçütünü karşılayamayan katılımcılar için bu çalışmalara yer verilmiştir. Araştırmanın bulguları bir katılımcı hariç diğerlerinin rol oynama çalışmalarının ardından hedef becerileri ölçütü karşılar düzeyde edindiklerini ve edindikleri becerileri ölçüt karşılandıktan hemen sonra korumaya devam ettiklerini göstermiştir. Araştırmada ayrıca genelleme verilerinin doğal yoklamalar sırasında toplandığı ve genellemenin bu şekilde gerçekleştiği görülmüştür.

Leaf ve diğerleri (2015) tarafından yürütülen bir diğer araştırmada üç ve yedi yaş aralığındaki OSB olan üç katılımcıya “hangi oyunu oynayacakları konusunda akranı ile anlaşmaya varma, paylaşma, akranı eşyasını izinsiz aldığı anda kendisini savunma” becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenmiştir. Tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genellemeye ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, UOD⁺ öğretimin katılımcıların hedef becerileri edinmelerinde ve edindikleri becerileri ölçüt karşılandıktan hemen sonra korumaya devam etmelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmada ayrıca genelleme verilerinin doğal yoklamalar sırasında toplandığı ve genellemenin gerçekleştiği görülmüştür.

Leaf, J., Leaf, J. B., ve diğerleri (2016) araştırmalarında üç ve beş yaş aralığındaki OSB olan sekiz katılımcıya “sosyal oyun oynama (uyku oyunu - meyve salatası - fare kapanı)” becerisinin öğretiminde grup öğretim düzenlemesiyle sunulan UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı ve katılımcılarla replike edildiği araştırmada

kalıcılığa ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları UOD⁺ öğretimin katılımcıların sosyal oyun oynama becerisini edinmelerinde ve edindikleri beceriyi korumalarında etkili olduğunu göstermiştir.

Leaf, Mitchell ve diğerleri (2016) araştırmalarında yedi yaşında OSB olan bir katılımcıya “kaybetmeye uygun tepkide bulunma, konuşmaya uygun bir şekilde dahil olma, empati kurma, konuşmayı sonlandırma, diğerleri sıkıldığında oyunu değiştirme, sportif etkinliklerde centilmence davranma” becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretim ile sosyal öykülerin etkililiğini karşılaştırmışlardır. Tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılığa ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, UOD⁺ öğretimin sonucunda katılımcının hedef becerilerin tamamını edindiğini; sosyal öykülerle sunulan öğretim sonucunda ise katılımcının hedef becerilerde çok az ilerleme sağladığını; diğer bir deyişle UOD⁺ öğretime kıyasla sosyal öykülerin katılımcının hedef becerileri edinmesinde daha az etkili olduğunu ortaya koymuştur. Kalıcılık verileri ise öğretimde ölçüt karşılandıktan hemen sonra katılımcıların edindikleri becerileri korumaya devam ettiklerini göstermiştir.

Leaf, Taubman ve diğerleri (2016) araştırmalarında üç ve altı yaş aralığındaki OSB olan üç katılımcıya “sözel yorumda bulunma, sohbet etme, konuşmaya uygun şekilde dahil olma” becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genellemeye ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları UOD⁺ öğretimin katılımcıların hedef becerileri edinmelerinde, edindikleri becerileri üç ve yirmi dört gün sonra korumalarında ve farklı kişilere genellemelerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Milne ve diğerleri (2017) araştırmalarında üç ve beş yaş aralığındaki OSB olan 16 katılımcıya “ortak dikkat başlatma ve ortak dikkate tepki verme, akran iletişimi” becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı ve katılımcılarla replike edildiği araştırmada kalıcılığa ve sosyal geçerliğe ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, UOD⁺ öğretimin iki katılımcı hariç diğerlerinin hedef sosyal becerileri ölçütü karşılar düzeyde edinmelerinde ve edindikleri becerileri öğretim sona erdikten iki ve kırk gün sonra korumalarında etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları ise katılımcıların ailelerinin araştırma sürecine ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini ortaya koymuştur.

Olçay-Gul ve Vuran (2019) araştırmalarında dokuz ve on iki yaş aralığındaki OSB olan üç katılımcıya “tanıdık kişilerden gelen uygun olmayan isteklerle başa çıkma”

becerisinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemişlerdir. Tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası çoklu yoklama modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genelleme ile sosyal geçerliğe ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, UOD⁺ öğretimin katılımcıların hedef beceriyi edinmelerinde, edindikleri beceriyi öğretimde ölçüt karşıladıktan bir, dört ve on hafta sonra korumalarında ve farklı ortamlara genellemelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları ise OSB olan katılımcıların öğretimi yapılan hedef beceriye, UOD⁺ öğretime ve araştırmanın sonuçlarına ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini, rol oynama çalışmalarını ise eğlenceli bulduklarını ortaya koymuştur.

Toprak (2023) tarafından yapılan araştırmada yedi ve dokuz yaş aralığındaki OSB olan üç katılımcıya “sorumluluklarını bağımsız olarak yerine getirme” becerisinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenmiştir. Tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılık ve genelleme ile sosyal geçerliğe ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, UOD⁺ öğretimin OSB olan katılımcıların hedef beceriyi edinmelerinde, edindikleri beceriyi öğretim sona erdikten iki ve dört hafta sonra korumalarında, farklı ortam ve kişilere genellemelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Sosyal geçerlik bulguları ise OSB olan katılımcıların annelerinin araştırmada öğretimi yapılan hedef beceriye, UOD⁺ öğretime ve elde edilen sonuçlara ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini ortaya koymuştur.

Yoo (2019) tarafından yapılan araştırmada sekiz ve on yaş aralığındaki OSB olan üç katılımcıya “sohbete devam etme, üçüncü bir kişiyi davet etme, rol oynama, empati kurma, birisi sıkıldığında oyunu ve konuşmayı değiştirme, onaylama, önceki olayı açıklama, konuşma başlatma, iltifat alma” becerilerinin öğretiminde yalnızca uygun olan davranışın öğretimi ile UOD⁺ öğretimin etkililiği ve verimliliği karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalı tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modelinin kullanıldığı araştırmada kalıcılığa ilişkin de veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları her iki öğretim yönteminin de OSB olan katılımcıların hedef sosyal becerileri edinmelerinde eşit derecede etkili olduğunu ancak UOD⁺ öğretimle daha az oturumla öğrenmenin gerçekleştiğini, bu yöntemin katılımcıların edindikleri becerileri korumalarında daha etkili olduğunu göstermiştir.

İlgili araştırmalar analiz edildiğinde araştırmalarda ağırlıklı olarak sosyal becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği, başlangıçta rol oynama çalışmalarına yer verilmeyen araştırmalarda katılımcıların ölçüte ulaşamadığı ancak rol oynama çalışmalarına yer verildiğinde katılımcıların ölçüte ulaştığı görülmüştür (Leaf vd., 2012). Ek olarak araştırmaların tamamının tek denekli araştırma modelleriyle yürütüldüğü, araştırmaların tamamında kalıcılık verileri toplanırken, genelleme ve sosyal geçerlik

verilerinin toplandığı araştırma sayısının sınırlılık gösterdiği görülmüştür. Sosyal geçerlik verilerinin toplandığı araştırmalarda ise OSB olan katılımcılardan, ailelerinden ve eğitimcilerden öznel değerlendirme yaklaşımıyla veri toplandığı, sosyal karşılaştırma aracılığıyla veri toplanılan bir araştırmaya ise ulaşılamadığı görülmüştür. Ayrıca UOD⁺ öğretimin ekolojik geçerliğinin değerlendirildiği bir araştırmaya da ulaşılmamıştır.

Ek olarak alanyazında UOD⁺ öğretimin güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkililiğinin incelendiği yalnızca iki araştırmaya rastlanmıştır (Leaf vd., 2012; Olcay-Gul ve Vuran, 2019). Bu araştırmaların birinde dört ve dokuz yaş aralığındaki OSB olan katılımcılara kaçırılmayı önleme, diğesinde ise dokuz ve on iki yaş aralığındaki OSB olan katılımcılara uygun olmayan isteklerle başa çıkma becerisinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenmiştir. Bu araştırmaların birinde rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarına yalnızca ölçütü karşılayamayan katılımcılar için yer verilirken (Leaf vd., 2012), diğesinde tüm basamakların bir arada sunulduğu (Olcay-Gul ve Vuran, 2019) UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenmiştir. Sonuç olarak UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen araştırmalar yöntemin OSB olan katılımcılara güvenlik becerilerinin öğretiminde etkililiği incelenen ancak henüz bilimsel dayanakları ortaya konmamış ve dolayısıyla araştırma gereksiniminin devam ettiği öğretim yöntemlerinden biri olduğunu göstermektedir.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde sırası ile katılımcılar, ortam ve araç-gereçler, araştırma modeli, bağımlı ve bağımsız değişken, genel süreç, yoklama oturumları, öğretim oturumları, izleme oturumları, genelleme oturumları, verilerin toplanması ve analizi başlıklarına yer verilmiştir.

OSB Olan Katılımcılar

İstanbul ilinde yaşayan 6 yaşında OSB olan üç çocuk bu araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Araştırmanın katılımcıları belirlenmeden önce Etik Kurul onayı (EK-Ğ) ve gerekli izinler alınmış; ardından katılımcıların belirlenmesi sürecine geçilmiştir. Onay ve gerekli izinler alındıktan sonra erişim sağlanabilen Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim anaokullarının yöneticileriyle iletişime geçilerek araştırma ile ilgili bilgilendirme yapılmış, kendilerinden okullarındaki öğrencilerin ailelerini araştırma konusunda bilgilendirmeleri istenmiştir. Ardından araştırmaya katılım konusunda istekli aileler ile bireysel görüşmeler yapılarak ailelere çalışmanın amacı, önemi, sağlayacağı katkılar, çalışmanın aşamaları ve bu süreçte neler yapılacağı hakkında ayrıntılı açıklamalarda bulunulmuştur. Açıklamalardan sonra çalışmaya katılım konusunda gönüllü olan ailelerden yazılı onam alınarak (EK-A) OSB olan katılımcıların araştırma için belirlenen önkoşul özelliklere sahip olup olmadıkları değerlendirilmiştir. Bu amaçla ilk olarak OSB olan katılımcıların Sağlık Kurulu raporları incelenmiştir. Ardından ise önkoşul becerilerin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalara ilişkin ayrıntılı bilgilere izleyen başlıkta yer verilmiştir.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Katılımcılarda Bulunması Gereken Önkoşul Özellikler. OSB olan katılımcılardan (a) Etkinlikle en az beş dakika meşgul olma, (b) en az bir nesne ve bir eylem içeren yönergeleri takip etme, (c) en az iki sözcüklü cümlelerle kendini ifade etme, (d) uygun olan ve olmayan davranışı ayırt etme olmak üzere dört önkoşul özelliği karşılamaları beklenmiştir. İzleyen satırlarda her bir önkoşul özelliğin nasıl değerlendirildiğine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

(a) Etkinlikle en az beş dakika meşgul olma: Bu beceriyi değerlendirmek için tüm katılımcılara "Temiz Eller" başlıklı öykü anlatılmış ve katılımcıların öyküye dikkatlerini yöneltip yöneltmedikleri, anlık zaman örnekleme kaydı kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu amaçla toplam 5 dakikalık gözlem süresi 1 dakikalık zaman aralıklarına ayrılmıştır. Her 1 dakikalık zaman aralığının sonunda katılımcıların bakışlarının uygulamacıda olması durumunda OSB olan katılımcıların bu beceriye sahip olduklarına karar verilmiştir.

(b) En az bir nesne ve bir eylem içeren yönergeleri takip etme: Bu beceriyi değerlendirmek için “Ön Koşul Becerileri Değerlendirme Formu (EK-B)” kullanılmıştır. Katılımcılara “Kapıyı aç. Meyve suyunu al.” gibi yönergeler sunulmuş ve katılımcıların sunulan yönergelere beş saniye içinde tepkide bulunmaları beklenmiştir. Katılımcıların beş saniye içinde uygulamacının sunduğu yönergeleri doğru olarak yerine getirmeleri doğru tepki, beş saniye içinde tepkide bulunmaması ya da yönergeleri doğru olarak yerine getirememeleri yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecinde bir oturum yapılmış, katılımcılara beş yönerge sunulmuş ve tüm yönergeleri doğru olarak sergileyen OSB olan katılımcıların bu beceriye sahip olduklarına karar verilmiştir.

(c) En az iki sözcüklü cümlelerle kendini ifade etme: Bu becerinin değerlendirilmesi için “Ön Koşul Becerileri Değerlendirme Formu (EK-B)” kullanılmıştır. Katılımcılara “Bugün okulda neler yaptın? Bahçede arkadaşlarınla neler yapıyorsun?” gibi yaşamlarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Bu amaçla düzenlenen değerlendirme oturumunda katılımcılara beş soru sorulmuş, katılımcıların sorulara beş saniye içerisinde en az iki sözcüklü cümlelerle yanıt vermeleri doğru tepki, tepkide bulunmaması ya da sorulan sorulara tek sözcükle yanıt vermeleri yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Tüm soruları beş saniye içerisinde en az iki sözcüklü cümlelerle yanıtlamaları durumunda OSB olan katılımcıların bu beceriye sahip olduklarına karar verilmiştir.

(d) Uygun olan ve olmayan davranışı ayırt etme: Bu becerinin değerlendirilmesi için uygun olan ve uygun olmayan davranışların yer aldığı 10-15 cümleden oluşan beş öykü okunmuş, bu öykülerdeki kahramanların davranışlarına ilişkin katılımcılara “Sence öyküdeki kahramanın hangi davranışı uygun/uygun değil?” sorusu yöneltilmiştir. Bu amaçla düzenlenen değerlendirme oturumunda katılımcıların sorulara beş saniye içerisinde doğru yanıt vermeleri doğru tepki, tepkide bulunmaması ya da sorulan sorulara yanlış yanıt vermeleri yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. OSB olan katılımcıların beş öyküye ilişkin soruların tamamına doğru yanıt vermeleri durumunda bu beceriye sahip olduklarına karar verilmiştir. Sıralanan önkoşul özelliklere sahip olduğu belirlenen OSB olan üç çocuk araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. İzleyen satırlarda kod isimler verilen katılımcıların performansları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Katılımcıların performanslarının belirlenmesi sürecinde katılımcıların devam ettikleri sınıflardaki özel eğitim ve okul öncesi öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde öğretmenlerden, okullarında uygulanan Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı’ndaki (37-78 ay) kontrol listelerinde yer alan hedef becerilere ilişkin katılımcıların performanslarını değerlendirmeleri istenmiştir.

Yasin 6 yaşında OSB tanısı olan bir çocuktur. Yasin İstanbul’da yer alan bir özel eğitim anaokuluna devam etmekte; ayrıca bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden

de destek eğitim almaktadır. Yasin'in gelişim alanlarına göre performansı incelendiğinde fiziksel gelişiminin yaşına uygun olduğu görülmektedir. Yasin sınıf arkadaşlarından yardım isteme, teşekkür etme, özür dileme, karşılıklı konuşmalara dahil olma, oyun oynama, duygularını gösterme gibi sosyal becerileri sergileyebilmekte; akranına oyun veya yardım önerme, paylaşma, sorumluluk alma gibi becerilerde ise güçlükler yaşamaktadır. Yasin'in bilişsel gelişim alanındaki performansı incelendiğinde nesnelere farklı ve benzer özelliklerine göre ayırt edebildiği, olayları oluş sırasına göre anlatabildiği ve olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurabildiği görülmektedir. Yasin ayrıca el yıkama, yüz yıkama gibi özbakım becerilerini sergileyebilmekte; giyinme ve soyunma becerilerinde ise desteğe gereksinim duymaktadır. Son olarak Yasin'in güvenlik becerilerine ilişkin performansı Yasin'in tehlikeli durumları ayırt edebildiğini ancak tehlikeli durumlar karşısında güvenli tepkide bulunamadığını göstermektedir.

Aylin 6 yaşında OSB tanısı olan bir çocuktur. Aylin İstanbul'da yer alan bir özel eğitim anaokuluna devam etmekte; ayrıca bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden de destek eğitim almaktadır. Aylin'in gelişim alanlarına göre performansı incelendiğinde fiziksel gelişiminin yaşına uygun olduğu görülmektedir. Aylin iletişim başlatma, iletişimi sürdürme, oyuncaklarını paylaşma ve bir işle meşgul olma gibi sosyal becerileri sergileyebilmekte; duygularını uygun bir şekilde ifade etme, başladığı işi zamanında bitirme gibi becerilerde ise güçlükler yaşamaktadır. Aylin'in bilişsel gelişim alanındaki performansı incelendiğinde olayları oluş sırasına göre anlatabildiği ve oluşturulan üçlü bir örüntüyü kaldığı yerden devam ettirebildiği görülmektedir. Aylin ayrıca el yıkama, yüz yıkama, yemek yeme gibi özbakım becerilerini sergileyebilmekte; giyinme ve soyunma becerilerinde ise güçlük yaşamaktadır. Son olarak Aylin'in güvenlik becerilerine ilişkin performansı Aylin'in tehlikeli durumları ayırt edebildiğini ancak tehlikeli durumlar karşısında güvenli tepkide bulunamadığını göstermektedir.

Ferhat ise 6 yaşında OSB tanısı olan bir çocuktur. Ferhat İstanbul'da yer alan bir özel eğitim anaokuluna devam etmekte; ayrıca bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden de destek eğitim almaktadır. Ferhat'ın gelişim alanlarına göre performansı incelendiğinde fiziksel gelişiminin yaşına uygun olduğu görülmektedir. Ferhat karşılaştığı bir durum karşısında duygularını söyleme, oyun veya sohbeti değiştirme, paylaşma gibi sosyal becerileri sergileyebilmekte; sorumluluk alma, başladığı işi zamanında bitirme becerilerinde ise güçlükler yaşamaktadır. Ferhat'ın bilişsel gelişim alanındaki performansı incelendiğinde olayları oluş sırasına göre anlatabildiği, evdeki ve sınıftaki kuralların nedenlerini açıklayabildiği görülmektedir. Ferhat ayrıca el yıkama, yüz yıkama gibi özbakım becerilerini sergileyebilmekte; giyinme ve soyunma becerilerinde ise güçlük yaşamaktadır. Son olarak Ferhat'ın güvenlik becerilerine ilişkin performansı Ferhat'ın

tehlikeli durumları ayırt edebildiğini ancak tehlikeli durumlar karşısında güvenli tepkide bulunamadığını göstermektedir.

Uygulamacı

Araştırmanın tüm basamakları uygulamacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulamacı, 2021 yılında özel eğitim öğretmenliği lisans programından mezun olmuştur. O tarihten itibaren de Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir devlet özel eğitim anaokulunda özel eğitim öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Yaklaşık üç yıldır OSB olan çocuklarla çalışmalar yürüten uygulamacı halihazırda OSB olan bireylerin eğitimi yüksek lisans programına devam etmektedir.

Gözlemci

Araştırmada gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği verileri özel eğitim uygulama okulunda görev yapan, yaklaşık 3 yıllık çalışma deneyimine sahip bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Güvenirlik verileri toplanmadan önce gözlemciye uygulamacı tarafından araştırmanın amacı, bağımlı ve bağımsız değişkenleri, yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumları, veri kayıt formları ve verilerin toplanmasına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Ortam ve Araç-Gereçler

Araştırmanın yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumları OSB olan katılımcıların eğitim aldıkları özel eğitim anaokulunda gerçekleştirilmiştir. Yoklama, izleme ve genelleme oturumları tuvalet, koridor, farklı sınıflar olmak üzere okulun farklı ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Okulun her iki katında da katılımcıların fiziksel özelliklerine uygun, tekerlekli sandalyenin rahatlıkla hareket edebileceği genişlikte iki alafranga tuvalet, üç el yıkama lavabosu ve bir giyinme kabininin yer aldığı öğrenci tuvaletleri bulunmaktadır. Koridorlar da tekerlekli sandalyenin rahatlıkla hareket edebileceği genişliktedir ve koridorlarda katılımcıların giysilerini asabileceği dolaplar yer almaktadır. Okulda bulunan sınıflar 12 - 20 m² büyüklüğündedir. Sınıflarda raflı açık dolaplar, tek taraflı kitaplık, etkileşimli (akıllı) tahta, dört tane öğrenci masası, 12 öğrenci sandalyesi, öğretmen giysi dolabı, bir öğretmen masası ve iki sandalye yer almaktadır. Öğretim oturumları ise okuldaki bireysel eğitim sınıfında gerçekleştirilmiştir. Bireysel eğitim sınıfı 15 m² büyüklüğünde bir sınıftır. Sınıfta raflı açık dolaplar, tek taraflı kitaplık, etkileşimli (akıllı) tahta, bir öğrenci masası ve iki öğrenci sandalyesi ile bir öğretmen giysi dolabı, masası ve sandalyesi yer almaktadır. Öğretim oturumları sırasında katılımcılar ve uygulamacı sınıftaki masada yan yana oturmuşlardır.

Araştırmada öğretim oturumları hariç tüm oturumlarda içerisinde su olan farklı renk, şekil ve ambalajlarda kimyasal madde kutuları, şişeleri ya da bidonları ağızları güvenli bir şekilde kapatılarak kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca veri toplama formları ile tüm oturumların video kaydını almak üzere cep telefonu kullanılmıştır. Yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumları hariç kimyasal maddelerin ortamda bulundurulmamasına dikkat edilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmada uygun ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin, OSB olan katılımcılara hedef güvenlik becerisinin öğretimi üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli, tek bir bağımsız değişkenin etkililiğini en az üç farklı katılımcı üzerinde incelemeye imkân sağlayan, yoklama evresi ve en az üç kez yinelenen öğretim evresi olmak üzere iki evreden oluşan bir araştırma modelidir. Bu modelde aynı hedef becerinin aynı ortamda en az üç farklı katılımcıya kazandırılması amaçlanmaktadır. Araştırmada modelin uygulanmasında sıralanan basamaklar izlenmiştir (Tekin-İftar, 2018). İlk olarak tüm katılımcılardan eş zamanlı olarak sürekli kararlı veri elde edinceye değin yoklama verisi toplanmıştır. Bu veriler başlama düzeyi verisi olarak grafiğe işlenmiştir. Birinci katılımcıda kararlı veri elde edildikten sonra bu katılımcıda öğretime geçilmiştir. Öğretim oturumu birinci katılımcıda hedef beceride ölçüt karşılanıp kararlı veri elde edinceye değin sürdürülmüştür. Birinci katılımcıda hedef beceride ölçüt karşılandıktan sonra tüm katılımcılar için eş zamanlı olarak ikinci yoklama evresi düzenlenmiştir. İkinci katılımcıda kararlı veri elde edildikten sonra bu katılımcıda öğretime geçilmiş ve bu süreç üçüncü katılımcı için de tekrarlanmıştır.

Araştırmada ayrıca iç geçerliği sağlamaya yönelik önlemler alınmıştır (Tekin-İftar, 2018). Bu amaçla OSB olan katılımcıların aileleri ve öğretmenlerine hedef güvenlik becerisinin araştırma dışında öğretilmemesi gerektiği açıklanarak iç geçerliliği etkileyen etmenlerden dış etmenler kontrol altına alınmıştır. Araştırmanın mümkün olduğunca kısa sürede tamamlanması sağlanarak olgunlaşma etkisi, katılımcılar uygulama öncesi ve sonrası veriler açısından kendi içlerinde karşılaştırılarak katılımcı seçimi yanlılığı, kararlı veri elde edilinceye değin öğretime devam edilerek verilerin kararlılığı kontrol altına alınmıştır. Ölçülme etkisini kontrol altına alabilmek için tüm oturumların video kayıtları alınmış ve kayıt altına alınan videolardan yansız olarak belirlenenler hangi oturumlara ait olduğuna ilişkin bilgi verilmeksizin gözlemci ile paylaşılarak gözlemciler arası güvenilirlik verisi toplanmıştır.

Bağımlı Değişken

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni OSB olan katılımcıların kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisini edinme düzeyleridir. Araştırmanın bağımlı değişkenini, başka bir ifadeyle hedef güvenlik becerisini belirlemek üzere öncelikle katılımcıların bireyselleştirilmiş eğitim programları incelenmiş; ancak hiç bir katılımcının programında bir güvenlik becerisinin hedef davranış olarak yer almadığı görülmüştür. Bunun üzerine katılımcıların devam ettikleri okullarda uygulanan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için hazırlanmış *Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı (37-78 ay)* içerisinde yer alan hedef davranışlar ile devam ettikleri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde uygulanan *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler İçin Destek Eğitim Programı* modüllerinde yer alan hedef davranışlar incelenmiş ve bu hedef davranışların bir listesi oluşturulmuştur. Ardından oluşturulan listede yer alan güvenlik becerilerine ilişkin katılımcıların aileleri ve devam ettikleri özel eğitim anaokulundaki özel eğitim ve okul öncesi öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin sonucunda katılımcıların günlük yaşamlarında kullanabilecekleri, daha karmaşık güvenlik becerilerini öğrenmelerini kolaylaştıracak önkoşul beceri olma özelliği taşıyan ve tüm katılımcılar için ortak olan kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisi hedef davranış olarak belirlenmiştir.

Kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisi araştırmada, OSB olan katılımcının kimyasal bir madde gördüğünde dokunmadan ortamdaki uzaklaşarak bu durumu bir yetişkine söylemesi olarak tanımlanmıştır. Araştırmada OSB olan katılımcıların deterjan, yağ çözücü, çamaşır suyu gibi kimyasal bir madde gördüğünde maddeye dokunmadan ortamdaki uzaklaşması ve güvenilir bir yetişkine kimyasal bir madde gördüğünü söylemesi doğru tepki; kimyasal bir madde gördüğünde maddeye dokunma, ortamdaki uzaklaşma ve bu durumu güvenilir bir yetişkine söyleme basamaklarının hiçbirini sergilememesi ya da yalnızca bir veya ikisini sergilemesi ise yanlış tepki olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada durumun söyleneceği güvenilir yetişkin okuldaki sınıf öğretmenleri (özel eğitim ve okul öncesi) ve uygulamacı olarak belirlenmiştir.

Bağımsız Değişken

Araştırmanın bağımsız değişkeni UOD⁺ öğretim yöntemidir. Bu yöntem iki temel aşamadan oluşur (Olçay-Gul ve Vuran, 2019). Birinci aşama olan planlama ve hazırlık sürecini hedef becerileri belirleme, bu becerileri gözlenebilir ve ölçülebilir olarak tanımlama, hedef beceriye ilişkin senaryolar oluşturma ve senaryolara bağlı olarak gereksinim duyulan araç-gereçleri ve ortamı hazırlama basamakları oluşturur (Au vd., 2016; Olçay-Gul ve Vuran, 2019). Araştırmada da yöntemin birinci aşamasının bir gereği

olarak hedef güvenlik becerisi tanımlanmış, beceriye özgü senaryolar oluşturulmuş, ortam ve gerekli araç-gereçler hazırlanmıştır. İkinci aşamada ise öğretim sunma yer almaktadır. Bu aşamada da yine yöntemin gereği olarak katılımcının dikkatini hedef beceriye çekme, katılımcıya senaryo havuzunda yer alan bir durumu açıklama, hedef becerinin uygun olan ve olmayan şekline model olma, her model olma süreci tamamlandıktan sonra katılımcıya davranışın uygun olup olmadığını ve neden uygun olduğunu ya da olmadığını sorma, katılımcının model olma sürecindeki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma, rol oynama çalışmaları yapma, katılımcıya rol oynama çalışmaları sırasındaki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma ve katılımı pekiştirme basamaklarından oluşan döngü takip edilerek öğretim sunulmuştur (Au vd., 2016; Ferguson vd., 2020).

Genel Süreç

Araştırmada deneysel sürece geçmeden hemen önce pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. İzleyen başlıklarda pilot uygulama ve araştırmanın deneysel sürecine ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir.

Pilot Uygulama

UOD⁺ öğretimin etkililiğini incelemek üzere deney sürecine geçilmeden önce hedef güvenlik becerisinin tanımının ölçülebilirliğini, hazırlanan senaryoların, veri toplama araçlarının ve öğretim planının uygulanabilirliğini belirlemek için bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sürecinde araştırmanın katılımcılarıyla benzer özelliklere sahip altı yaşında OSB olan bir katılımcı ile çalışılmış, öncelikle katılımcının hedef güvenlik becerisine ilişkin performansı hazırlanan veri toplama formu aracılığıyla değerlendirilmiş ve ardından kendisine UOD⁺ öğretim sunulmuştur. Pilot çalışma sonucunda hedef güvenlik becerisinin tanımında, senaryolarda, veri toplama araçlarında ve öğretim planında bir değişikliğe gereksinim olmadığına karar verilmiştir.

Deneysel Süreç

Araştırmanın deneysel sürecinde yoklama oturumları, UOD⁺ öğretim oturumları, izleme ve genelleme oturumlarına yer verilmiştir. Tüm oturumlar birebir öğretim düzenlemesiyle uygulamacı tarafından yürütülmüştür. Öğretim oturumları haftada üç gün, her gün bir oturum ve her oturum bir deneme olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yoklama oturumları ise ilk yoklama oturumu hariç öğretim oturumlarından hemen önce düzenlenmiştir. Yoklama, izleme ve genelleme oturumlarında her oturumda beş denemeye yer verilmiş ve her denemede farklı koşullar yaratılmıştır. Bu oturumlarda katılımcıların doğru tepkileri sözel olarak pekiştirilmiş; katılımcılar yanlış tepkide

bulunmaya yöneldiklerinde ise uygulamacı katılımcıların yanına giderek onları hâlihazırdaki etkinliğe yönlendirmişlerdir. İzleyen başlıklarda her bir oturumun nasıl gerçekleştirildiği açıklanmıştır.

Yoklama Oturumları

Araştırmada toplu yoklama ve günlük yoklama olmak üzere iki farklı yoklama oturumu düzenlenmiştir. İlk toplu yoklama oturumu, başlama düzeyi verisi toplamak için gerçekleştirilmiştir. Diğer toplu yoklama oturumları bir katılımcıda öğretime başlamadan hemen önce ve öğretim çalışmalarında ölçüt karşılandıktan hemen sonra, tüm katılımcılarda eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Günlük yoklama oturumları ise birinci öğretim oturumu hariç diğerlerinde öğretim oturumlarından hemen önce düzenlenmiş ve ölçüt, günlük yoklama oturumlarından elde edilen veriler incelenerek sağlanmıştır. Araştırmada günlük yoklama oturumları en az beş oturum ve son üç oturum art arda kararlı veri elde edilinceye değin sürdürülmüştür.

Yoklama oturumlarının tümünde kontrollü başlama düzeyi evresi düzenleme ilkesi benimsenmiştir. Kontrollü başlama düzeyi evresinde, öğretim evresi ile başlama düzeyi evresinde karşılaştırma durumunun dışındaki tüm değişkenlerin sabit tutulması planlanır; ancak, araştırmada veri toplanmak istenen bağımlı değişkenin oluşabilmesi koşulunun da yaratılması gerekir (Tekin-İftar, 2018). Bu amaçla bu araştırmada uygulamacı hedef davranışın sergilenmesine zemin hazırlayan durum ve ortamları kendisi yaratmıştır. Bu oturumlarda uygulamacı; (a) hedef güvenlik becerisinin gerçekleşmesi için fırsat sunma, (b) katılımcıların tepkilerine uygun tepkide bulunma ve (c) katılımcıların tepkilerini kaydetme olmak üzere üç basamağı yerine getirmiştir. Bu amaçla uygulamacı öncelikle katılımcıların ellerinin kirlenebileceği bir etkinlik gerçekleştirmiştir. Ardından OSB olan katılımcıyı lavaboya yönlendirmeden hemen önce lavaboya bir çamaşır suyu bidonu yerleştirmiştir. Daha sonra sınıfa gelerek “Aylin hadi ellerini yıka.” şeklinde yönergeler aracılığıyla OSB olan katılımcıyı ellerini yıkaması için lavaboya yönlendirmiştir. Böylece hedef güvenlik becerisinin sergilenmesi için bir fırsat yaratmıştır. Uygulamacı fırsat sunarken katılımcıyla aynı ortamda bulunmamış ancak katılımcının yanlış tepkide bulunma olasılığını düşünerek katılımcının kendisini görmeyeceği ve katılımcıya hızlıca müdahale edebileceği bir mesafeden katılımcıyı gözlemlemiştir. Sunulan fırsata yönelik OSB olan katılımcı kimyasal maddeye dokunmayarak ortamdaki uzaklaştığında ve bu durumu bir yetişkine söylediğinde katılımcının bu doğru tepkisini “Aferin sana! Çamaşır suyu gördüğünde hiç dokunmadan gelip bu durumu bana söylemen harika bir davranış.” şeklinde betimleyerek pekiştirmiştir. Katılımcı sunulan fırsata yönelik yanlış tepkiye yöneldiğinde ise uygulamacı hemen onun yanına giderek “Hadi ellerini yıka, birlikte sınıfa

geçelim. Oyun saati başlamak üzere.” gibi ifadelerle katılımcının yanlış tepkide bulunmasını önlemiş ve onu hâlihazırda sınıfta yürütülen etkinliğe yönlendirmiştir. Uygulamacı son olarak katılımcıların doğru ve yanlış tepkilerini “Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formuna (EK-C)” kaydetmiştir. Katılımcıların doğru tepkide bulunma yüzdesi [(Doğru tepkide bulunan deneme sayısı/Toplam deneme sayısı) x 100] formülü kullanılarak hesaplanmış; elde edilen değer grafiğe işlenmiştir. Uygulamacı her denemede farklı senaryoları temel alarak fırsatlar yaratmıştır. Uygulamacının yoklama oturumlarında sergilemesi gereken basamakları doğru bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediği EK-D’de yer alan “Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu” ile değerlendirilmiştir.

Öğretim Oturumları

Araştırmanın öğretim oturumlarında UOD⁺ öğretim yöntemi kullanılmıştır. Öğretim oturumlarında katılımcıların tüm doğru tepkileri pekiştirilmiş; yanlış tepkiler için ise doğru tepkiye model olunarak hata düzeltilmesi yapılmıştır. İzleyen satırlarda örnek bir öğretim oturumunun nasıl gerçekleştirildiğine yer verilmiştir.

İlk olarak uygulamacı, farklı kimyasal maddeleri göstererek “Aylin deterjan, çamaşır suyu, yağ çözücü bunların hepsi kimyasal maddelerdir. Tüm kimyasal maddeler tehlikeli ve zararlıdır. Bu maddeleri gördüğümüz zaman güvenli davranışlar sergilememiz gerekir. Bu bizim sağlığımız için çok önemlidir. Şimdi tehlikeli madde gördüğümüzde ne yapacağımızı öğreneceğiz. Hazır mısın başlayalım mı?” diyerek katılımcının dikkatini öğretime çekmiştir. Katılımcı hazır olduğunu ifade ettiğinde (jest, mimik ya da sözel ifadeler aracılığıyla) uygulamacı, “Aferin, hazır görünüyorsun hadi başlıyoruz.” gibi ifadelerle katılımcının dikkatini yöneltme davranışını pekiştirmiştir. Ardından uygulamacı, “Bazen beslenme çantamızı alırken çantamızın olduğu dolabın üstünde deterjan, çamaşır suyu, yağ çözücü gibi kimyasal maddeler görebiliriz. Bunları gördüğümüzde iki şekilde davranabiliriz. Şimdi ben sana bu iki davranışı da göstereceğim. Beni dikkatlice izle.” diyerek senaryo havuzundan seçtiği bir senaryoya ilişkin açıklamalarda bulunmuş ve model olma basamağına geçmiştir. Bu basamakta uygulamacı uygun ve uygun olmayan davranıştan hangisine öncelikli olarak model olacağına yansız olarak karar vermiştir.

Uygulamacı, uygun olan davranışsa model olurken beslenme çantasını almak için dolaba gitmiş, dolabın üstünde kimyasal maddeyi görmüş ve elini bu maddeye hiç değmeden beslenme çantasını alarak oradan uzaklaşmış ve sınıf öğretmenine “Öğretmenim beslenme çantamı alırken dolabın üstünde bir deterjan gördüm. Ona hiç dokunmadım. Onu alır mısın? Bizim için tehlikeli olabilir.” şeklinde durumu bildirmiştir. Hemen ardından uygulamacı katılımcıya “Sence bu uygun mu yoksa uygun olmayan bir

davranış mı?” diye sormuştur. Katılımcı doğru yanıt verdiğiğinde uygulamacı “Evet. Bu uygun bir davranış. Deterjan gibi kimyasal maddeler gördüğümüzde bu maddelere hiç dokunmadan oradan uzaklaşmamız ve bu durumu öğretmenimize söylememiz çok doğru bir davranış. Çok güzel, aferin sana.” diyerek doğru yanıtı pekiştirmiştir. Katılımcı yanlış yanıt verdiğiğinde ya da yanıt vermediğinde ise uygulamacı “Bu uygun bir davranış çünkü deterjan gibi kimyasal maddeler gördüğünde hiç dokunmaz, oradan uzaklaşır ve öğretmenine söylersen güvenli davranmış olursun.” diyerek hata düzeltmesi yapmıştır. Daha sonra uygulamacı katılımcıya “Peki sence bu neden uygun bir davranış ya da uygun olmayan bir davranış?” diye sormuştur. Katılımcı doğru yanıt verdiğiğinde uygulamacı “Evet, bravo sana. Böylece güvende kalabiliriz.” diyerek doğru yanıtı pekiştirilmiştir. Katılımcı yanlış yanıt verdiğiğinde ya da yanıt vermediğinde ise “Bu uygun bir davranış çünkü deterjan gibi kimyasal maddeler gördüğünde hiç dokunmaz, oradan uzaklaşır ve öğretmenine söylersen güvenli davranmış olursun.” diyerek hata düzeltmesi yapmıştır. Uygulamacı bu süreci uygun olmayan davranışa model olarak tekrarlamıştır. Uygun olmayan davranışa model olurken ise uygulamacı beslenme çantasını almak için dolaba gitmiş, dolabın üstünde kimyasal maddeyi görmüş ve elini bu maddeye hiç değmeden beslenme çantasını alarak oradan uzaklaşmış ve sessizce yerine geçerek sandalyesine oturmuştur. Model olma sürecinin hemen ardından ise uygulamacı davranışın uygun olup olmadığına ve neden uygun ya da uygun olmadığına ilişkin soruları tekrarlamıştır.

Model olma ve bu sürece yönelik soruların sorulmasının ardından uygulamacı “Şimdi bu durumu birlikte canlandıralım demiş ve rol oynama basamağına geçmiştir. Uygulamacı katılımcıya “Öğretmen mi olmak istersin? Yoksa deterjanı gören çocuk mu olmak istersin?” şeklinde seçenek sunmuştur. Katılımcı öğretmen olmak istediğinde uygulamacı uygun davranışı sergileyerek senaryoyu canlandırmıştır. Canlandırmanın ardından uygulamacı “Şimdi çocuk olma sırası sende.” demiş ve katılımcıya uygun davranışı sergilemesi için fırsat sunmuştur. Canlandırma sırasında uygulamacı katılımcının doğru tepkilerini “Süpersin, deterjanı gördüğünde oradan uzaklaşıp öğretmenine söyledin.” şeklinde pekiştirmiştir. Katılımcı yanlış tepkide bulunduğu anda ise “Deterjana dokunmadan oradan uzaklaşman gerekiyordu. Bir dahaki sefere bunu unutma!” ya da “Aferin sana. Deterjana dokunmadan oradan uzaklaştın. Ama deterjan gördüğünü öğretmenine de söylemen gerekiyordu. Sakın unutma!” gibi katılımcının performansına ilişkin geri bildirimler sunmuştur. Öğretim oturumuna katılımcı rol oynama basamağında hedef beceriyi %100 düzeyinde sergileyinceye değin devam edilmiştir. Uygulamacı “Bugün benimle çok güzel çalıştın. Teşekkür ederim.” diyerek öğretim oturumunu sonlandırmıştır.

Sonuç olarak öğretim oturumlarında uygulamacıdan (a) katılımcının dikkatini hedef beceriye çekme ve katılımcının dikkatini yöneltme davranışını pekiştirme, (b) senaryo havuzunda yer alan bir durumu katılımcıya açıklama, (c) uygun olan ve olmayan davranışa model olma, (d) her gösterimden sonra katılımcıya davranışın uygun olup olmadığını ve neden uygun olup olmadığını sorma, (e) katılımcının model olma sürecindeki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma, (f) katılımcıya rol oynama fırsatı sunma, (g) katılımcının rol oynama sürecindeki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma, (h) katılımcının katılımını pekiştirme ve (ı) katılımcının tepkilerini kaydetme basamaklarını sergilemesi beklenmiştir (Au vd., 2016; Ferguson vd., 2020). Uygulamacının bu basamakları doğru bir şekilde sergileyip sergilemediği EK-E’de yer alan “Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu” ile değerlendirilmiştir.

İzleme Oturumları

Öğretim oturumları tamamlandıktan bir ve dört hafta sonra izleme oturumları düzenlenmiştir. İzleme oturumları yoklama oturumları gibi düzenlenmiştir. Bu oturumlarda “Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formu (EK-C)” kullanılarak OSB olan katılımcıların tepkileri kaydedilmiştir. Bu oturumlarda uygulamacı; (a) hedef güvenlik becerisinin gerçekleşmesi için fırsat sunma, (b) katılımcıların tepkilerine uygun tepkide bulunma ve (c) katılımcıların tepkilerini kaydetme olmak üzere üç basamağı yerine getirmiştir. Uygulamacının bu basamakları doğru bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediği EK-D’de yer alan “Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu” ile değerlendirilmiştir.

Örnek bir izleme oturumunun nasıl gerçekleştirildiği izleyen satırlarda özetlenmiştir. Uygulamacı bireysel eğitim sınıfında katılımcı ile bire bir etkinlik yaparken uygulamacı OSB olan katılımcıyı kitap alması için yönlendirmeden hemen önce kitaplığın yanına cam silmede kullanılan, içinde renkli su olan bir şişe yerleştirmiştir. Etkinlik bitince “Aylin kitaplıktan kitabını getir.” gibi yönergelerle OSB olan katılımcıyı kitabını alması için kitaplığa yönlendirmiştir. Böylece hedef güvenlik becerisinin sergilenmesi için bir fırsat yaratmıştır. Sunulan fırsata yönelik OSB olan katılımcı kimyasal maddeye dokunmayarak ortamdaki uzaklaştığında ve bu durumu uygulamacıya söylediğinde çocuğun bu doğru tepkisi “Aferin sana! Şişeye hiç dokunmadan gelip bu durumu bana söylemen harika bir davranış.” şeklinde betimlenerek pekiştirilmiştir. Katılımcı sunulan fırsata yönelik yanlış tepkiye yöneldiğinde ise uygulamacı hemen katılımcının yanına giderek “Hadi kitabı birlikte alalım ve etkinliğimize devam edelim.” gibi ifadelerle çocuğun yanlış tepkide bulunmasını önlemiş ve katılımcıyı hâlihazırdaki etkinliğe yönlendirmiştir. Uygulamacı son olarak katılımcıların doğru ve yanlış tepkilerini “Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları

Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formuna (EK-D)” kaydetmiştir. Katılımcıların doğru tepkide bulunma yüzdesi [(Doğru tepkide bulunulan deneme sayısı/Toplam deneme sayısı) x 100] formülü kullanılarak hesaplanmış; elde edilen değer grafiğe izleme oturumları performansı olarak işlenmiştir.

Genelleme Oturumları

Yoklama ve öğretim oturumlarında farklı ortamlarda, farklı durumlara ve kimyasal maddelere ilişkin senaryolar sunularak araştırma sürecinde genellemenin sağlanmasına yönelik önlemler alınmıştır. Araştırmada ayrıca katılımcıların devam ettikleri özel eğitim anaokulundaki farklı öğretmenler tarafından veri toplanarak kişiler arası genelleme oturumları yürütülmüştür. Kişiler arası genelleme oturumları ön test ve son test oturumları şeklinde düzenlenmiştir. Ön test oturumları katılımcılarda uygulamaya başlamadan önce ve son test oturumları ise öğretim oturumları sona erdikten hemen sonra yoklama oturumlarına benzer bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda “Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formu (EK-C)” kullanılarak OSB olan katılımcıların tepkileri kaydedilmiştir. Bu oturumlarda uygulamacı; (a) hedef güvenlik becerisinin gerçekleşmesi için fırsat sunma, (b) katılımcıların tepkilerine uygun tepkide bulunma ve (c) katılımcıların tepkilerini kaydetme olmak üzere üç basamağı yerine getirmiştir. Uygulamacının bu basamakları doğru bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediği EK-D’de yer alan “Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu” ile değerlendirilmiştir. Örnek bir genelleme oturumunun nasıl gerçekleştirildiği izleyen satırlarda özetlenmiştir.

Sınıftaki özel eğitim öğretmeni bireysel eğitim sınıfında katılımcı ile bire bir etkinlik yaparken özel eğitim öğretmeni OSB olan katılımcıyı oyun hamuru alması için yönlendirmeden önce kitaplıktaki rafa deterjan bidonu yerleştirmiştir. Daha sonra “Aylin, kitaplıktan oyun hamurunu getir.” gibi yönergeler aracılığıyla OSB olan katılımcıyı oyun hamuru alması için kitaplığa yönlendirmiştir. Böylece hedef güvenlik becerisinin sergilenmesi için bir fırsat yaratmıştır. Sunulan fırsata yönelik OSB olan katılımcı kimyasal maddeye dokunmayarak ortamdaki uzaklaştığında ve bu durumu özel eğitim öğretmenine söylediğinde katılımcının bu doğru tepkisini “Aferin sana! Deterjan gördüğünde hiç dokunmadan gelip bu durumu bana söylemen harika bir davranış.” şeklinde betimleyerek pekiştirmiştir. Katılımcı sunulan fırsata yönelik yanlış tepkiye yöneldiğinde ise hemen onun yanına giderek “Hadi oyun hamurunu birlikte alalım ve çok güzel şekiller yapalım.” gibi ifadelerle katılımcının yanlış tepkide bulunmasını önlemiş ve katılımcıyı etkinliğe yönlendirmiştir. Uygulamacı son olarak katılımcıların doğru ve yanlış tepkilerini “Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formuna (EK-C)” kaydetmiştir. Katılımcıların doğru

tepkide bulunma yüzdesi [(Doğru tepkide bulunulan deneme sayısı/Toplam deneme sayısı) x 100] formülü kullanılarak hesaplanmış; elde edilen değer genelleme oturumları performansı olarak grafiğe işlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada güvenilirlik, etkililik, sosyal geçerlik ve ekolojik geçerlik verileri olmak üzere dört tür veri toplanmıştır. Araştırmada veriler deneysel ölçüt ve klinik ölçüt olmak üzere iki şekilde değerlendirilmiştir (Tekin-İftar, 2018). Deneysel ölçüt değerlendirmesinde uygulamanın etkili olup olmadığı katılımcıların performansları dikkate alınarak belirlenmiştir. Klinik ölçüt değerlendirilmesinde ise sosyal geçerlik ve ekolojik geçerlik verileri dikkate alınmıştır.

Güvenirlik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmada gözlemciler arası güvenilirlik (GAG) ve uygulama güvenilirliği (UG) olmak üzere iki tür güvenilirlik verisi toplanmıştır. Araştırmada GAG verileri OSB olan katılımcıların hedef güvenlik becerisini doğru olarak sergileyip sergilemediğini belirlemek üzere uygulamacının ve gözlemcinin topladıkları veriler karşılaştırılarak elde edilmiştir. Bu bağlamda gözlemci her bir katılımcı için toplu yoklama oturumlarının %20'sinden, günlük yoklama oturumlarının %100'ünden, izleme ve genelleme oturumlarının ise %50'sinden video kayıtlarını izleyerek veri toplamıştır. GAG katsayısının hesaplanmasında [Görüş birliği/(Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100] formülü kullanılmıştır (Erbaş, 2018). Araştırmada GAG yüzdesi tüm OSB olan katılımcılar için %100 bulunmuştur.

Araştırmada uygulamacının yoklama, izleme ve genelleme oturumları ile UOD⁺ öğretim oturumlarını güvenilir biçimde uygulayıp uygulamadığını değerlendirmek üzere UG verisi toplanmıştır. UG verisi EK-D ve EK-E'de yer alan formlar aracılığıyla toplanmıştır. UG verisi toplu yoklama ve günlük yoklama oturumlarının %20'sinden, öğretim oturumlarının %100'ünden, izleme ve genelleme oturumlarının ise %50'sinden gözlemcinin video kayıtlarını izlemesiyle toplanmıştır. UG katsayısının hesaplanmasında [(Doğru sergilenen basamak sayısı/toplam basamak sayısı) x 100] formülü kullanılmıştır (Erbaş, 2018). Uygulamacının her bir katılımcı için tüm oturumları %100 doğrulukta uyguladığı belirlenmiştir.

Etkililik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmada OSB olan katılımcıların yoklama, izleme ve genelleme oturumlarındaki performansları dikkate alınarak sunulan öğretimin etkililiğine ilişkin veri toplanmıştır. Katılımcıların yoklama, izleme ve genelleme oturumlarındaki performansları için [Doğru tepki sayısı / Toplam tepki sayısı x 100] formülü kullanılarak doğru tepki

yüzdesi belirlenmiştir. Doğru tepki yüzdeleri grafiğe işlenerek UOD⁺ öğretimin etkililiğine ilişkin grafiksel analiz yapılmıştır. Bu analizde, yatay eksen araştırmada düzenlenen oturum sayısını, dikey eksen ise katılımcıların doğru tepki yüzdesini göstermektedir (Tekin-İftar, 2018). Ayrıca araştırmada örtüşmeyen veri yüzdesi kullanılarak etki büyüklüğü hesaplaması yapılmıştır.

Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmada sosyal geçerliği değerlendirmek üzere katılımcıların öğretmenlerinden öznel değerlendirme yaklaşımıyla veri toplanmış; öğretmenler araştırmanın tüm oturumlarını gözlemlene fırsatı bulduğundan sosyal geçerlik verilerinin toplanmasından önce öğretmenler için ayrıca bir bilgilendirme yapılmamıştır. Araştırmada sosyal geçerlik verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Bu amaçla öncelikle uygulamacı ve tez danışmanı tarafından “Sosyal Geçerlik Soru Formu (EK-F)” geliştirilmiştir. Formunun geliştirilmesi sürecinde öncelikle güvenlik becerilerinin öğretimi hedefleyen araştırmalarda sorulan sosyal geçerlik soruları gözden geçirilmiş ve ardından bir soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra uygulamacı ve tez danışmanı tarafından formda yer alacak sorulara karar verilmiş ve formda yer alan soruların uygunluğunu belirlemek üzere özel eğitim alanında güvenlik becerilerinin öğretimi üzerine çalışmalar yürüten üç uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanların görüşleri ve önerileri dikkate alınarak soru formuna bir soru eklenmiş; iki sorunun ise birleştirilerek tek soru şeklinde sorulmasına karar verilmiştir. Böylece formda toplam sekiz soru yer almıştır. Araştırmacılar tarafından son şekli verilen form (EK-F) katılımcıların öğretmenlerine yüz-yüze uygulanmış, elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir.

Araştırmada OSB olan katılımcıların hedef güvenlik becerisine ilişkin performanslarını tipik gelişen akranlarının performanslarıyla karşılaştırmak üzere sosyal karşılaştırma verisi toplanmıştır (Van Houten, 1979). Bu amaçla araştırmada OSB olan katılımcıların devam ettikleri anaokulunun yaz okuluna devam eden yaşları beş ve altı arasında değişen sekiz tipik gelişen katılımcıya ulaşılmış ve tipik gelişen katılımcıların ailelerinden de yazılı onam alınmıştır (EK-A). Ardından tipik gelişen akranların kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisine ilişkin performanslarını değerlendirmek için yoklama oturumlarına benzer oturumlar düzenlenmiştir. Bu oturumlarda da uygulamacı tarafından tipik gelişen akranların hedef beceriyi sergilemeleri için fırsatlar yaratılmış, toplam beş oturum ve her oturumda beş deneme yapılmıştır. Tipik gelişen akranların kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisine ilişkin performansları ise OSB olan katılımcılar için kullanılan veri toplama aracı kullanılarak değerlendirilmiş; tipik gelişen akranların doğru ve yanlış tepkileri “Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formuna (EK-C)” kaydedilmiştir. Katılımcıların doğru

tepkide bulunma yüzdesi [(Doğru tepkide bulunulan deneme sayısı/Toplam deneme sayısı) x 100] formülü kullanılarak hesaplanmış; elde edilen değer çizgi grafiğine işlenerek grafiksel analiz yapılmıştır.

Ekolojik Geçerlik Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırmada ekolojik geçerliği değerlendirmek üzere katılımcıların öğretmenlerinden uygulamacı ve tez danışmanı tarafından geliştirilen “Ekolojik Geçerlik Değerlendirme Formu (EK-G)” kullanılarak veri toplanmıştır. Formunun hazırlanması sürecinde uygulamacı ve tez danışmanı öncelikle alanyazını incelemiş ve birbirlerinden bağımsız olarak formda yer alacak maddeleri yazmışlardır. Ardından uygulamacı ve tez danışmanı bir araya gelerek altı maddeden oluşan bir form oluşturmuştur. Son olarak hazırlanan forma ilişkin ekolojik geçerlik üzerine çalışmalar yürüten iki uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanların görüşleri doğrultusunda formda yer alan maddelere son şekli verilmiştir. Beşli likert tipi bir araç olarak hazırlanan formda katılımcıların yanıtlarını “Her zaman (5), Sıklıkla (4), Bazen (3), Nadiren (2), Hiçbir zaman (1)” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Hazırlanan form katılımcıların öğretmenlerine çevrimiçi uygulanmış, elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir.

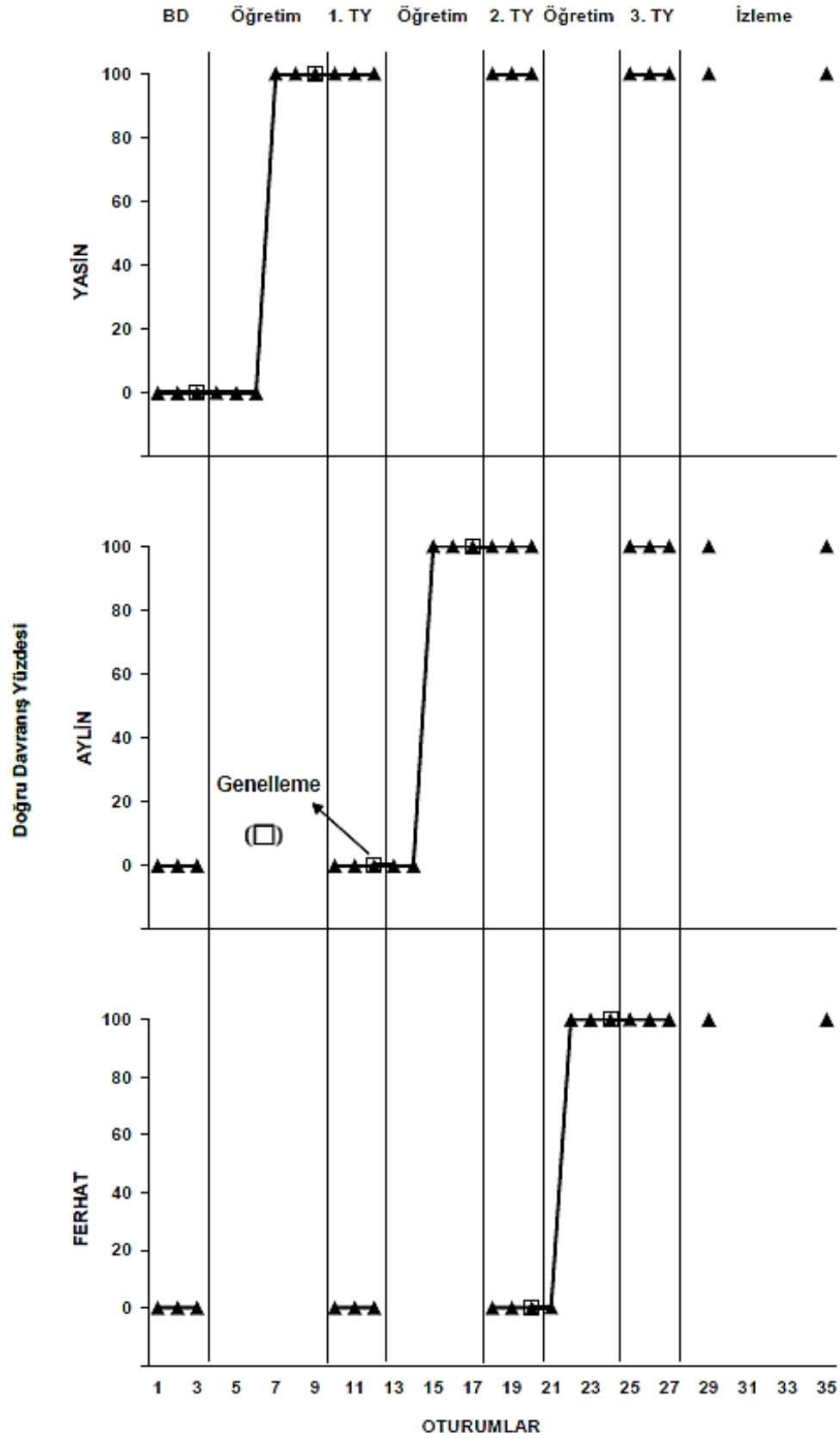
Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu araştırmada OSB olan katılımcılara “kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma” becerisinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla katılımcıların başlama düzeyi, öğretim, toplu yoklama, izleme ve genelleme oturumlarındaki performansları analiz edilerek UOD⁺ öğretimin etkililiğine ilişkin bulgulara ulaşılmış; bu bulgulara Şekil 2’de ve izleyen satırlarda yer verilmiştir. Ayrıca katılımcıların öğretmenlerinden öznel değerlendirme yaklaşımıyla, tipik gelişen akranlardan sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla toplanan sosyal geçerlik bulguları ile öğretmenlerden toplanan ekolojik geçerlik bulgularına da izleyen başlıklarda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Şekil 2.

OSB Olan Katılımcıların Başlama Düzeyi, Öğretim, Toplu Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumlarında Kimyasal Maddelerin Varlığında Güvenli Tepkide Bulunma Düzeyi



Yasin İçin Elde Edilen Etkililik Bulguları

Şekil 2'de yer alan grafikte Yasin'in başlama düzeyi evresinde "kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma" becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirdiği, dördüncü öğretim oturumunda %100'lük performansa ulaştığı görülmektedir. Yasin dördüncü oturumda %100'lük performansa ulaşmasına rağmen üç oturum üst üste %100 düzeyinde doğru tepkide bulununcaya değin öğretime devam edilmiş ve sonuç olarak Yasin ile toplam altı öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Yasin birinci, ikinci ve üçüncü toplu yoklama oturumları ve öğretim sona erdikten bir ve dört hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında da "kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma" becerisini %100 düzeyinde sergilemeye devam etmiştir. Ek olarak Yasin'in genelleme ön test oturumunda "kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma" becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirdiği, son test oturumunda ise %100 düzeyinde gerçekleştirdiği görülmüştür. Son olarak öğretimin etki düzeyini belirlemek için örtüşmeyen veri yüzdesi kullanılarak yapılan etki büyüklüğü hesaplaması Yasin için %50 bulunmuş, bu sonuç öğretimin Yasin için sorgulanabilir düzeyde etkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda Yasin için verilerin pozitif yönde bir eğilim gösterdiği, acil etki büyüklüğünün ise orta düzeyde olduğu görülmüştür.

Aylin İçin Elde Edilen Etkililik Bulguları

Şekil 2'de yer alan grafikte Aylin'in başlama düzeyi evresinde ve birinci toplu yoklama oturumunda "kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma" becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirdiği, üçüncü öğretim oturumunda %100'lük performansa ulaştığı görülmektedir. Aylin üçüncü oturumda %100'lük performansa ulaşmasına rağmen üç oturum üst üste %100 düzeyinde doğru tepkide bulununcaya değin öğretime devam edilmiş ve sonuç olarak Aylin ile toplam beş öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Aylin ikinci ve üçüncü toplu yoklama oturumları ve öğretim sona erdikten bir ve dört hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında da "kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma" becerisini %100 düzeyinde sergilemeye devam etmiştir. Ek olarak Aylin'in genelleme ön test oturumunda "kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma" becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirdiği, son test oturumunda ise %100 düzeyinde gerçekleştirdiği görülmüştür. Son olarak öğretimin etki düzeyini belirlemek için örtüşmeyen veri yüzdesi kullanılarak yapılan etki büyüklüğü hesaplaması Aylin için %60 bulunmuş, bu sonuç öğretimin Aylin için sorgulanabilir düzeyde etkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda Aylin için verilerin pozitif yönde bir eğilim gösterdiği, acil etki büyüklüğünün ise yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Ferhat İçin Elde Edilen Etkililik Bulguları

Şekil 2’de yer alan grafikte Ferhat’ın başlama düzeyi evresinde, birinci ve ikinci toplu yoklama oturumunda “kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma” becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirdiği, ikinci öğretim oturumunda %100’lük performansa ulaştığı görülmektedir. Ferhat ikinci oturumda %100’lük performansa ulaşmasına rağmen üç oturum üst üste %100 düzeyinde doğru tepkide bulununcaya değin öğretime devam edilmiş ve sonuç olarak Ferhat ile toplam dört öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Ferhat üçüncü toplu yoklama oturumları ve öğretim sona erdikten bir ve dört hafta sonra gerçekleştirilen izleme oturumlarında da “kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma” becerisini %100 düzeyinde sergilemeye devam etmiştir. Ek olarak Ferhat’ın genelleme ön test oturumunda “kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma” becerisini %0 düzeyinde gerçekleştirdiği, son test oturumunda ise %100 düzeyinde gerçekleştirdiği görülmüştür. Son olarak öğretimin etki düzeyini belirlemek için örtüşmeyen veri yüzdesi kullanılarak yapılan etki büyüklüğü hesaplaması Ferhat için %75 bulunmuş, bu sonuç öğretimin Ferhat için etkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda Ferhat için verilerin pozitif yönde bir eğilim gösterdiği, acil etki büyüklüğünün ise yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Sosyal Geçerliğe İlişkin Bulgular

Araştırmada OSB olan katılımcıların öğretmenlerinden öznel değerlendirme, tipik gelişen akranlarından sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla sosyal geçerlik verisi toplanmıştır. Öznel değerlendirme yaklaşımıyla toplanan veriler betimsel olarak analiz edilirken, sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla toplanan veriler ise grafiksel olarak analiz edilmiştir (Bkz. Şekil 3). İzleyen satırlarda sosyal geçerlik bulgularına ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

OSB Olan Katılımcıların Öğretmenlerinden Elde Edilen Sosyal Geçerlik Bulguları

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine “*Öğrencinize kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminin sosyal açıdan önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?*” sorusu sorulduğunda üç öğretmen de öğrencilerine kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminin sosyal açıdan ve sağlık açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Ezgi Öğretmen bu soruya ilişkin yanıtını “*Evet, kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminin sosyal açıdan önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü alışveriş merkezleri, restoranlar ve okul vb. gibi sosyal ortamlarda kimyasal maddelerin olduğu tuvalet veya duş kabinleri bulunabilmektedir. Öğrencim bu ortamlarda bulunduğu zaman kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunması kendisinin sağlığı açısından önemlidir.*” şeklinde ifade ederken, Kübra

Öğretmen “Özellikle okul öncesi dönemde çocuklar kimyasal ve yabancı maddelerle ilgili yeterli bilgiye sahip değiller. Birçok çocuk aileleri tarafından güvenlik sebebi ile daha önce kimyasal madde ile karşılaşmamış ve karşılaşma durumunda ne yapmaları gerektiği ile ilgili herhangi bir farkındalığa erişmemiş durumda. Bu sebeplerden dolayı bu öğretimin önemli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Nuray Öğretmen ise bu soruya ilişkin yanıtını “Bu becerinin öğretiminin sosyal açıdan önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü toplumsal ortamlarda kimyasal maddeler ile karşılaşma durumları olabilmektedir. Örneğin okul öncesi dönemde park, bahçeler gezisi düzenlenmektedir. Buralarda tuvaletlerde görebilmekteyiz. Hastane veya okullarda koridorlarda temizlik maddesi olarak görmekteyiz. Çocuklarımızda bu maddeleri görebilir, merak olarak ilginç gelip inceleme durumları olabildiğinden dolayı kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunması sağlık açısından önemlidir.” şeklinde belirtmiştir.

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine “Öğrencinizin kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisini edinmesinin onun bağımsızlaşmasına etkisi olduğunu/olabileceğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu sorulduğunda üç öğretmen de becerinin öğrencilerin bağımsızlaşmasına olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Ezgi Öğretmen bu soruya ilişkin yanıtını “Evet, öğrencimin kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisini edinmesinin onun bağımsızlaşmasına etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü öğrencim kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisini edindiği için artık evde ve sosyal ortamlarda kimyasal maddelerin olduğu bölgelere kimsenin yardımına gereksinim duymadan bağımsız bir şekilde gidebilecektir.” şeklinde, Kübra Öğretmen “Kimyasal maddelere güvenli tepki verebilen çocukların gerek ev ortamında gerek okul, sokak vb. ortamlarda kazanmış oldukları bilinçten ötürü ailesi ya da öğretmeni tarafından daha serbest bırakılabileceğinden çocuğun bağımsızlaşmasında etkili olabileceğini düşünüyorum.” şeklinde, Nuray Öğretmen ise “Evet, bu becerinin öğretimi gerçekleştikçe öğrencim sosyal olarak diğer becerileri de geliştirmektedir. Herhangi bir kişiyle iletişim olarak veya çevresindeki durumlara karşı farkındalık olarak bağımsızlaşacağını düşünüyorum.” şeklinde belirtmiştir.

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine “UOD⁺ öğretim uygulaması hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusu sorulduğunda üç öğretmen de UOD⁺ öğretimin etkili bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler aynı zamanda yöntemin etkili olmasının temel sebebinin davranışın hem uygun hem de uygun olmayan şekline model olma ve rol oynama basamakları olduğunu belirtmiştir. Ezgi Öğretmen bu yöntemin etkili olmasına yönelik görüşlerini “Bu yöntemde uygun olan davranışın yanında öğrencinin ne yapmaması gerektiğini de göstermesi, rol oynama çalışması yaparak öğrenciye beceriyi daha hızlı, kolay ve kalıcı olarak edindirmesi ve öğretim sırasında davranışın neden uygun

olduğu ya da neden uygun olmadığına açıklanarak öğrenciye gereksinim oluşturması gibi özelliklere sahip olduğu için diğer yöntemlere nazaran birçok artı yönünün olduğunu düşünüyorum.” şeklinde bildirmiştir. Kübra Öğretmen ise yöntemin etkili olmasına ilişkin görüşlerini *“Çocuklar çevresel etkenlere bağlı olarak model alma yolu ile öğrenmeye çok açık oldukları için uygulanmış olan UOD⁺ öğretimin etkili bir yol olduğunu düşünüyorum.*” şeklinde ifade ederken, Nuray Öğretmen *“Bu yöntemin en güzel yanı öğrenci ile etkileşimli şekilde uygun olan davranışı ve uygun olmayan davranış arasında ayırım yapmasını sağlıyor. Rol oynama yöntemin en temel özelliği olarak görmekteyim.*” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlere ek olarak *“Bu uygulamanın genel eğitim ortamlarında uygulanabilir bir yöntem olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.*” sorusu sorulduğunda Ezgi Öğretmen ve Nuray Öğretmen bu soruya ilişkin yanıtlarını *“Evet yöntemin genel eğitim ortamlarında da kullanılabileceğini düşünüyorum.*” şeklinde; Kübra Öğretmen ise *“Hayatımızın birçok noktasında çocuklar kimyasal maddeler ile karşılaşabilir ve öğretici her kimse çocuğa uygun olan ve olmayan şeklinde rol model olarak öğretimi uygulayabilir.”* şeklinde ifade etmiştir.

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine *“Öğrencinize devam ettiği eğitim ortamlarında farklı becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretim uygulamasını kullanmayı tercih eder misiniz? Neden?”* sorusu sorulduğunda üç öğretmen de öğrencilerine farklı becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretimi kullanmayı tercih edebileceklerini ifade etmiştir. Ezgi Öğretmen bu yöntemi neden tercih edebileceğini *“Öğrencime farklı becerilerin öğretiminde de UOD⁺ öğretim uygulamasını bu yöntemin beceriyi daha kısa sürede ve kalıcı olarak edindirmesinden dolayı kullanmayı tercih ederdim.*” şeklinde, Kübra Öğretmen *“Çocuklara herhangi bir beceri öğretme noktasında rol model olunmasının öğretimi daha da somutlaştırarak desteklediğini düşünüyorum. Bu yüzden UOD⁺ öğretim uygulamasını kullanmak benim de tercihim olabilir.”* şeklinde, Nuray Öğretmen ise *“Okulda sınıfta öğretim çalışmaları yaparken iletişim becerilerinde, sosyal-duygusal becerilerinde grup şeklinde eğitim düzenlemesinde veya sınıf kurallarında davranış problemlerini çalışırken uygun olan davranış ve uygun olmayan davranışın görselleri hazırlanıp kullanılabileceğini düşünüyorum.”* şeklinde belirtmiştir.

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine *“UOD⁺ öğretim uygulamasının beğendiğiniz yönleri nelerdir? Açıklayınız.*” sorusu sorulduğunda Ezgi Öğretmen bu soruya ilişkin yanıtını *“Bu yöntemin beğendiğim özellikleri; uygun olan davranışın yanında öğrencinin ne yapmaması gerektiğini de göstermesi, rol oynama çalışması yaparak öğrenciye beceriyi daha hızlı, kolay ve kalıcı olarak edindirmesi, öğretim sırasında davranışın neden uygun olduğu ya da neden uygun olmadığına açıklanarak öğrenciye gereksinim oluşturmasıdır.”* şeklinde dile getirirken, Kübra Öğretmen *“Öğretimi*

somutlaştırarak hem olumlu hem olumsuz noktasına değinerek daha anlaşılır hale getirmiş olması” şeklinde, Nuray Öğretmen ise “Yöntemin beğendiğim özelliği öğretim sırasında çocuğun becerinin uygun olan davranışı görmesi ve uygun olmayan davranışı görmesi yani ikisini ayırt etmesi çok güzel” şeklinde dile getirmiştir. Öğretmenler “UOD+ öğretim uygulamasının beğenmediğiniz yönleri nelerdir? Açıklayınız.” sorusuna ise yöntemin beğenmedikleri bir yönü olmadığını belirterek yanıt vermişlerdir.

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine “Araştırma sonucunda öğrencinizin hedef beceriye ilişkin performansında meydana gelen değişikliğin öğrencinizin kendisi ve yakın çevresi için anlamlı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusu sorulduğunda Ezgi Öğretmen bu soruya “Öğrencimin hedef becerideki performansında meydana gelen olumlu yönde değişiklik onu daha bağımsız bir birey yapacağı için hem kendisi hem de yakın çevresi için anlamlı olduğunu düşünüyorum.” şeklinde, Kübra Öğretmen “Gerek sınıf ortamında gerek ev ortamında veya diğer ortamlarda kimyasal maddelere karşı gözle görülür bir farkındalık kazandığı gözlemlendiği için öğretimin anlamlı olduğunu düşünüyorum.” şeklinde, Nuray Öğretmen ise “Çevresi açısından aile bireyleri ve arkadaşları ile iletişiminin destekleneceğini düşünüyorum. Bu beceriyi edinmesinden dolayı çevresine olan güvenlik farkındalığı açısından da önemli olacağını düşünüyorum.” şeklinde yanıt vererek çocukların kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisini edinmelerinin hem kimyasal maddelere ilişkin farkındalıklarını hem de bağımsızlıklarını arttırdığını; dolayısıyla da hem kendileri hem de çevreleri için anlamlı sonuçlar ortaya çıkardığını ifade etmişlerdir.

OSB olan katılımcıların öğretmenlerine “Sizce bu uygulamanın hangi özelliği/özellikleri öğrencinizin hedef beceriyi edinmesinde, kalıcı bir şekilde sergilemesinde ve genellemesinde etkili olmuş olabilir?” sorusu sorulduğunda üç öğretmen de UOD+ öğretim yönteminde uygun olan ve olmayan davranışa model olma ve rol oynama basamaklarına yer verilmesinin hedef becerinin edinilmesinde, edinilen becerinin kalıcılığının ve genellemesinin sağlanmasında etkili sonuçlar yarattığına dikkat çekmişlerdir. Ezgi Öğretmen bu soruya ilişkin yanıtını “Bence bu uygulamada rol oynama çalışması yapılması ve becerinin uygun olan şeklinin yanında uygun olmayan şeklinin de gösterilmesi öğrencinin beceriyi kalıcı bir şekilde edinmesinde ve genellemesinde etkili olmuştur.” şeklinde ifade ederken, Kübra Öğretmen “Uygulamanın öğrenciye uygun olan ve olmayan davranışı göstererek öğrenmeyi sağlaması, genelleme yapmasında ve bilginin kalıcılığında etkili olmuş olabilir.” şeklinde ifade etmiştir. Nuray Öğretmen ise bu soruya ilişkin yanıtını “Senaryo havuzunda yer alan bir durumu açıklayarak farklı bir öğretim kullanması, uygun olan ve uygun olmayan davranışın nedenini sorması beceriyi edinmesinde, rol oynama çalışmalarının yapılmasında ise kalıcılığı destekleyeceğini

düşünüyorum. Yine rol oynamanın etkileşimli bir şekilde çalışılmasının öğrencimin farklı ortamlara veya farklı kişilerle genellemesinde etkili olduğunu düşünüyorum.” şeklinde belirtmiştir.

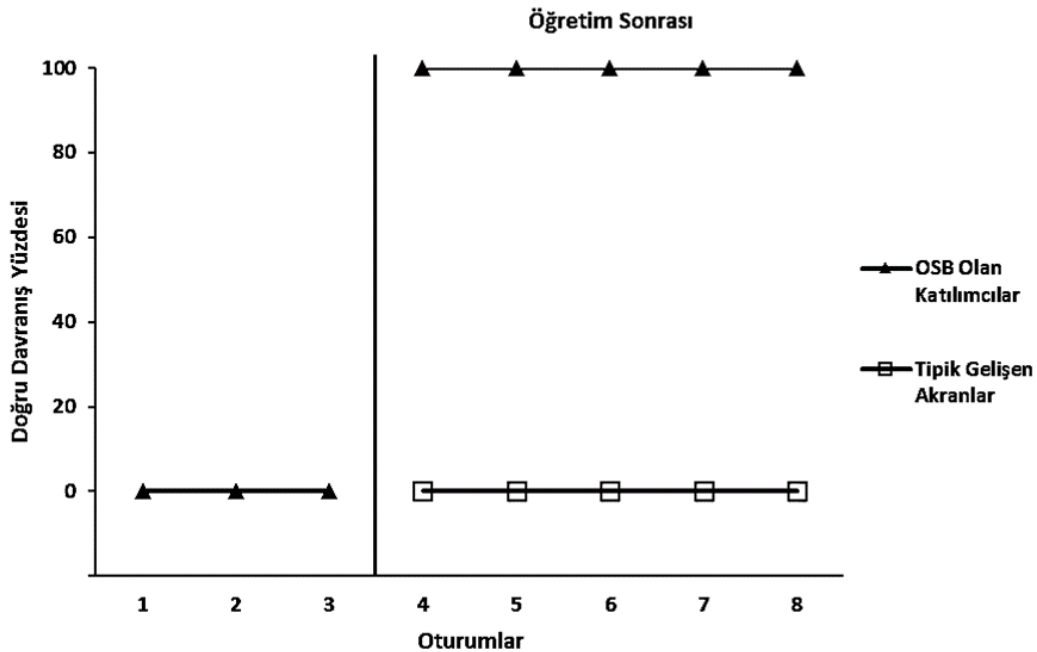
Tipik Gelişen Akranlardan Elde Edilen Sosyal Geçerlik Bulguları

Araştırmada OSB olan katılımcıların performanslarının tipik gelişen akranlarının performanslarıyla karşılaştırılması sonucunda elde edilen sosyal geçerlik bulgularına Şekil 3'te yer verilmiştir. Bu amaçla yöntem bölümünde betimlenen fırsatlar yaratılarak tipik gelişen katılımcıların “kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma” becerisine ilişkin performansları değerlendirilmiştir. Veri toplama sürecinde ise OSB olan katılımcılar için kullanılan “Hedef Güvenlik Becerisi Veri Toplama Formu (EK-C)” kullanılmıştır.

Şekil 3'te yer alan sosyal karşılaştırma bulguları OSB olan katılımcıların araştırmanın başında tipik gelişen akranlarına benzer, öğretim sonrasında ise akranlarından daha iyi bir performans sergilediklerini ortaya koymuştur.

Şekil 3.

OSB Olan Katılımcılar ve Tipik Gelişen Akranların Performans Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Grafik



Ekolojik Geçerliğe İlişkin Bulgular

Araştırmada OSB olan katılımcıların öğretmenlerinden ekolojik geçerlik verisi toplanmıştır. Bu veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. İzleyen satırlarda ekolojik geçerlik bulgularına ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

OSB olan katılımcıların öğretmenleri formda yer alan *“Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yönteminin sınıfta yürüteceğim öğretim çalışmalarında kullanılabilir olduğunu düşünüyorum”*, *“Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yönteminin sınıftaki etkinliklerle uyumlu bir şekilde ve sınıf içi rutini bozmadan kullanılabilir olduğunu düşünüyorum”* ve *“Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini kullanırken sınıftaki materyallerin yeterli olacağını düşünüyorum”* maddelerine “Sıklıkla” şeklinde görüş bildirmiştir. OSB olan katılımcıların öğretmenlerinin *“Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini uygularken ek bir finansal desteğe gereksinim duymayacağımı düşünüyorum”* maddesine ilişkin yanıtlarının ise farklılaştığı görülmüştür. Ezgi Öğretmen maddeye yönelik görüş belirtmezken Kübra Öğretmen “Bazen”, Nuray Öğretmen ise “Sıklıkla” şeklinde görüş belirtmiştir. *“Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini uygularken fazladan bir personel desteğine gereksinim duymayacağımı düşünüyorum.”* maddesine ise Ezgi Öğretmen “Sıklıkla” şeklinde görüş bildirirken Kübra ve Nuray Öğretmen “Bazen” şeklinde görüş bildirmiştir. OSB olan katılımcıların öğretmenlerinin *“Araştırma sona erdikten sonra uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini uygulama deneyimim oldu”* maddesine ilişkin görüşleri incelendiğinde ise Ezgi Öğretmenin bu maddeye “Her zaman”, Kübra ve Nuray Öğretmenin ise “Nadiren” şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür. Öğretmenlerin yanıtları uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yönteminin sınıf içinde rutinlerle uyumlu ve hali hazırdaki materyaller kullanılarak uygulanabilir bir yöntem olduğunu, araştırma sona erdikten sonra öğretmenler tarafından yöntemin farklı düzeylerde uygulanmaya devam edildiğini ortaya koymuştur. Öğretmenlerin yöntemin ek bir finansal ya da personel desteği gerektirip gerektirmediğine ilişkin görüşlerinin ise farklılaştığı görülmüştür.

Tartışma

Bu araştırmada UOD⁺ öğretimin okul öncesi dönemdeki OSB olan katılımcılara kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretimi üzerindeki etkileri ile öğretmenlerin kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisine, bu becerinin öğretiminde kullanılan UOD⁺ öğretime ve öğretimin sonuçlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada aynı zamanda OSB olan katılımcıların kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisine ilişkin performansları tipik gelişen akranlarının performanslarıyla karşılaştırılarak iki grubun performanslarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ek olarak araştırmada ekolojik geçerliği değerlendirmek için katılımcıların öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma bulguları, UOD⁺ öğretimin okul öncesi dönemdeki OSB olan katılımcılara kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminde etkili olduğunu; üstelik de katılımcıların hedef güvenlik becerisini kısa bir sürede (4-6 oturum) öğrendiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu hem UOD⁺ öğretim (Olçay-Gul ve Vuran, 2019) hem de farklı öğretim yöntemlerinin güvenlik becerilerinin öğretimi (García vd., 2016; Gunby ve Rapp, 2014; King, 2014; King ve Miltenberger, 2017; Orner vd., 2021; Rossi vd., 2017) üzerindeki etkisini inceleyen alanyazını destekler niteliktedir.

Alanyazında farklı yaş aralığındaki OSB olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde amaçlandığı araştırmalarda ağırlıklı olarak 7-15 yaş aralığındaki OSB olan katılımcılarla çalışıldığı ve okul öncesi dönemdeki çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimini konu alan sınırlı sayıda araştırma olduğu dikkat çekmekte; bu sınırlı sayıda araştırmada da ağırlıklı olarak video modelle öğretim (King, 2014; King ve Miltenberger, 2017; Morgan ve Miltenberger, 2017) ve davranışsal beceri öğretiminin (Gunby ve Rapp, 2014; Orner vd., 2021; Rossi vd., 2017) etkisinin incelendiği görülmektedir. Dolayısıyla araştırmada okul öncesi dönemdeki katılımcılarla çalışılmasının ve güvenlik becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkisinin incelenmesinin bu araştırmanın özgün değerini arttırdığı ve katılımcıların yaşları, öğretimi hedeflenen beceri ve etkisi incelenen uygulama bağlamında hem OSB hem de etkili öğretim alanyazını zenginleştirdiği söylenebilir (Değirmenci vd., 2022; Şirin, 2015; Tekin-Iftar vd., 2021; Vuran ve Olçay, 2021).

Araştırmada etkili sonuçlar alınmasının olası nedenlerinden birinin UOD⁺ öğretim sürecinde izlenen uygulama basamakları olduğu düşünülmektedir. UOD⁺ öğretimde OSB olan katılımcılara hem uygun olan ve olmayan davranışları ayırt etme hem model olunan davranışı gözlemlenme hem de uygun olan davranışlara ilişkin rol oynama ve geri bildirim alma fırsatları sunulmakta; böylece katılımcıların aktif olarak öğrenme sürecine katılmaları sağlanmaktadır. Nitekim güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin etkili öğretim alanyazınında da bilgi verme, model olma, rol oynama ve geribildirim sunmayı içeren, başka bir ifadeyle aktif öğrenme yaklaşımlarını benimseyen yöntemlerin daha etkili sonuçlar verdikleri belirtilmektedir (Miltenberger, 2008; Miltenberger ve Gross, 2011; Miltenberger vd., 2020). Yanı sıra UOD⁺ öğretim alanyazınında da özellikle rol oynama ile beceriyi sergileme ve geri bildirim alma fırsatlarının sunulmasının uygulamanın etkisini arttıran basamaklar olduğu (Leaf vd., 2015; Olçay-Gul ve Vuran, 2019); başlangıçta rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarına yer verilmeyen kimi araştırmalarda katılımcıların ölçütü karşılayamadıkları ve bu basamakların sunulmasıyla karşılar hale geldikleri vurgulanmaktadır (Au vd., 2016; Leaf vd., 2012). Ek olarak UOD⁺ öğretimin uygulama basamaklarının alanyazınında çok net bir şekilde tanımlanmasının ve buna bağlı olarak diğer araştırmalarda olduğu gibi (Au vd., 2016; Ferguson vd., 2020; Toprak, 2023)

bu araştırmada da uygulamacı tarafından doğru bir şekilde uygulanmasının araştırma bulgularına katkısı olduğu dūřunūlmektedir. Son olarak hem bu araştırmada hem de diğer araştırmalarda (Dumproff ve Dowdy, 2023; Ferguson vd., 2020; Milne vd., 2017; Olcay-Gul ve Vuran (2019) OSB olan katılımcılar, aileleri ve oğretmenlerinden toplanan sosyal geğerlik bulguları model olma, rol oynama, geri bildirim sunma basamaklarından oluşmasının UOD⁺ oğretimin etkili olmasında temel bir etmen olduğunu ve OSB olan katılımcıların özellikle rol oynama aşamasını çok eğlenceli bulduklarını gōstermiřtir. Bu araştırmada rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarına ilk oturumdan itibaren yer verilmesinin de oğretimin etkili olmasında bir etmen olabileceği dūřunūlmektedir.

Araştırmanın kalıcılık bulguları OSB olan katılımcıların kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisini oğretim sona erdikten bir ve dōrt hafta sonra korumaya devam ettiklerini gōstermiřtir. Bu bulgu UOD⁺ oğretimin etkililiğinin incelendiği, katılımcıların edindikleri becerileri oğretim sona erdikten sonra da korumaya devam ettiklerini gōsteren alanyazınla tutarlılık gōstermektedir (Olcay-Gul ve Vuran, 2019; Yoo, 2019). Araştırmanın alanyazında kalıcılığın sağlanmasında etkili olduğu belirtilen stratejiler dikkate alınarak planlanmasının ve yūrūtölmesinin katılımcıların edindikleri beceriyi oğretim sona erdikten sonra da sergilemeye devam etmelerinde etkili olduğu dūřunūlmektedir (Olcay-Göl, 2018). Bu stratejilerden biri oğretime beceride kalıcı değişiklik meydana gelinceye değin devam edilmesidir. Bu araştırmada da oğretime OSB olan katılımcılar ölçütü karşılar karşılamaz son verilmemiş ve her bir katılımcı hedef beceriyi üç oturum art arda %100 düzeyinde sergileyinceye değin devam edilmiştir. Kalıcılığın sağlanmasında etkili olduğu belirtilen diğer bir strateji ise oğretim sürecinde sık sık alıştırma yapma fırsatlarının sunulmasıdır. Bu araştırmada OSB olan katılımcılara her oğretim oturumunun rol oynama basamağında beceriyi %100 doğrulukta sergileyinceye değin alıştırma yapma fırsatları sunulmuş, üstelik bu fırsatların doğal rutinler içerisinde sunulmasına dikkat edilmiştir. Ek olarak işlevsel bir becerinin oğretiminin amalanmasının, oğretimin katılımcılar için doğal bir ortam olan devam ettikleri okul ortamında gerçekleştirilmesinin ve oğretimde doğal pekiştireçlerin kullanılmasının araştırmada kalıcılığın sağlanmasında etkili olduğu dūřunūlmektedir. Sōzü edilen bu stratejiler ayrıca güvenlik becerilerinin oğretiminin başarıya ulaşması için de önerilmekte; etkili sonuçlar için oğretimin doğal koşullarda ve ortamlarda yūrūtölmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir (Gunning vd., 2019; Olçay ve Saral, 2023). Araştırmanın bu özellikleriyle yalnızca kalıcılığın değil; genellemenin ve ekolojik geçerliğin sağlanmasına da katkıda bulunduğu sōylenebilir (Olcay ve Saral, 2023).

Arařtırmanın doęal ortamlarda yūrūtölmesinin yanı sıra günün farklı saatlerinde (örneęin sabah, oęlen gibi), farklı rutinler sırasında (örneęin yemek yeme, serbest zaman

etkinliği), farklı ortamlarda (örneğin tuvalet, sınıf, koridor gibi), farklı öğretmenlerin varlığında (örneğin okul öncesi ve özel eğitim öğretmenleri gibi), farklı senaryolar sunulur ve farklı özelliklere sahip kimyasal madde görünümündeki uyarılar (örneğin deterjan, çamaşır suyu gibi) kullanılarak yürütülmesinin de OSB olan katılımcıların edindikleri kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisini farklı ortamlara ve farklı öğretmenlere genellemelerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bulgu hem OSB olan katılımcılara güvenlik becerilerinin öğretimini konu alan (Couger vd., 2021; García vd., 2016; Rossi vd., 2017) hem de UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen araştırmaların genelleme bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Au vd., 2016; Cihon vd., 2021; Ferguson vd., 2020; Leaf, Taubman vd., 2016; Olcay-Gul ve Vuran, 2019). Ayrıca araştırmada sistematik olarak genelleme verisi toplanmasının UOD⁺ öğretim alanyazınına katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Nitekim UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği sınırlı sayıda araştırmada genellenmenin sağlanıp sağlanmadığına ilişkin sistematik veri toplanmadığı görülmekte (Leaf, J., Leaf, J. B., vd., 2016; Leaf, Mitchell vd., 2016; Milne vd., 2017); UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği araştırmaların sistematik analizinin yapıldığı bir araştırmada da genelleme verilerinin toplandığı araştırmalara gereksinim duyulduğu belirtilmektedir (Vuran ve Olcay, 2021).

Araştırmada hem OSB olan katılımcıların öğretmenlerinden öznel değerlendirme hem de tipik gelişen akranlarından sosyal karşılaştırma aracılığıyla sosyal geçerlik verisi toplanmıştır. Araştırmada OSB olan katılımcıların öğretmenlerinden elde edilen sosyal geçerlik bulguları tüm öğretmenlerin araştırmaya ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini, öğrencilerine kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretilmesini sosyal açıdan ve sağlık açısından önemli bulduklarını, UOD⁺ öğretimi etkili bir yöntem olarak değerlendirdiklerini, farklı becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretimi kullanmayı tercihleri edebileceklerini ortaya koymuştur. Öğretmenlerden elde edilen bulgular UOD⁺ öğretimin etkililiğinin incelendiği ve OSB olan katılımcıların ailelerinden (Cihon vd., 2021; Dumproff ve Dowdy, 2023; Milne vd., 2017; Toprak, 2023), kendilerinden (Dumproff ve Dowdy, 2023; Olcay-Gul ve Vuran, 2019) ve eğitimcilerden (Ferguson vd., 2020) sosyal geçerlik verilerinin toplandığı araştırmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

Araştırmada tipik gelişen akranlardan elde edilen sosyal geçerlik bulguları ise öğretim sonrasında OSB olan katılımcıların hedef beceriye ilişkin tipik gelişen akranlarından daha iyi düzeyde bir performans sergilediklerini göstermiştir. Tipik gelişen akranların özellikle kimyasal maddeye dokunmadan uzaklaşma ile ilgili durumu yetişkine söyleme basamaklarını sergilemedikleri gözlemlenmiştir. Bu bulgu yalnızca OSB olan katılımcıların değil tipik gelişen akranların da güvenlik becerilerine ilişkin sistematik öğretime gereksinim duyduklarını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca ne

güvenlik becerilerinin öğretiminde farklı yöntemlerin etkililiğinin incelendiği araştırmalarda ne de UOD⁺ öğretimin farklı becerilerin öğretimi üzerindeki etkililiğinin incelendiği araştırmalarda sosyal karşılaştırma aracılığıyla sosyal geçerlik verisinin toplanmadığı görülmüştür. Araştırmanın sosyal geçerlikle ilgili özelliklerinin ve bulgularının hem OSB olan ve tipik gelişen çocuklar hem güvenlik becerileri hem de UOD⁺ öğretim alanyazınına katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

Araştırmada sosyal geçerlikle birlikte ekolojik geçerliğin sağlanmasına yönelik de önlemler alınmıştır. Alanyazında ekolojik geçerliğin kişiler, bağlam ve kalıcılık olmak üzere üç niteliksel boyutta ele alınması önerilmektedir (Olçay ve Saral, 2023). Bu araştırmada uygulamacının katılımcıların aşına oldukları biri olmasının, öğretimlerin katılımcıların aşına oldukları ortamlarda, günlük rutinlerine müdahale edilmeden bu rutinler sırasındaki doğal etkinlikler içerisine gömülerek yürütülmesinin ve OSB olan katılımcıların araştırma sona erdikten sonra da kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunmaya devam etmelerinin üç boyutta da ekolojik geçerliğin sağlandığını ortaya koyması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ek olarak araştırmada etkililiği incelenen UOD⁺ öğretimin ekolojik geçerliğini sistematik olarak değerlendirmek üzere OSB olan katılımcıların öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuş; öğretmenler de özellikle doğal ortam ve doğal etkinlik açısından yöntemin ekolojik geçerliğini yüksek olarak değerlendirmişlerdir. Araştırmanın ekolojik geçerliğe ilişkin bulgularının da alanyazına ışık tutacağı ve araştırmalarla etkili olduğu ortaya konmuş bu uygulamanın doğal ortamlarda da kullanımının yaygınlaşmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Son olarak araştırmanın tartışılması gereken özelliklerinden biri de araştırmanın Türkiye’de yürütülmüş olmasıdır. Ülkemizde UOD⁺ öğretimin etkililiğini inceleyen iki araştırma bulunmaktadır (Olçay-Gul ve Vuran, 2019; Toprak, 2023). UOD⁺ öğretim henüz bilimsel dayanaklı uygulamalar içerisinde yer almamakta (Steinbrenner vd., 2021) ve alanyazında UOD⁺ öğretimin bu uygulamalar içerisinde yer alabilmesi için farklı coğrafi bölgelerde yürütülen daha fazla sayıda araştırmaya gereksinim olduğu belirtilmektedir (Vuran ve Olçay, 2021). Diğer yandan UOD⁺ öğretimin güvenlik becerilerinin öğretiminde de bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında yer alabilmesi için yöntemin farklı güvenlik becerilerinin öğretimi üzerindeki etkililiğinin incelendiği araştırmalara da gereksinim duyulmaktadır (Tekin-Iftar vd., 2021; Wiseman vd., 2017). Araştırmanın sözü edilen gereksinimlerin karşılanmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın alanyazına katkı sunan ve özgün değerini arttıran özelliklerinin yanı sıra bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu araştırma okul öncesi dönemdeki OSB olan üç katılımcıya kimyasal maddelerin varlığında güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretimi ile sınırlıdır. Ailelerden gereken izinlerin alınamaması nedeniyle katılımcıların evlerinde

veri toplanılmaması ise bu araştırmanın bir sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın diğer bir sınırlılığı ise dönemin bitmesi ve katılımcıların mezun olmaları nedeniyle daha uzun aralıklarla izleme verilerinin toplanamamış olmasıdır. Ayrıca araştırmada yalnızca sekiz tane akrandan sosyal karşılaştırma verisi toplanması da bir sınırlılık olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Araştırmanın sonucunda OSB olan katılımcılara kimyasallara güvenli tepkide bulunmada UOD⁺ öğretimin etkili olduğu, OSB olan katılımcıların edindikleri becerileri öğretim sona erdikten bir ve dört hafta sonra koruyabildikleri ve farklı öğretmenlere genelleyebildikleri görülmüştür.

Ayrıca araştırmada OSB olan katılımcıların öğretmenlerinden öznel değerlendirme yaklaşımı ile sosyal geçerlik, hazırlanan beşli likert tipi araç aracılığıyla ekolojik geçerlik; tipik gelişen akranlardan ise sosyal karşılaştırma yaklaşımıyla sosyal geçerlik verisi toplanmıştır. OSB olan katılımcıların öğretmenlerinin araştırmanın ve araştırmada etkisi araştırılan UOD⁺ öğretimin sosyal ve ekolojik geçerliğini olumlu olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Araştırmanın sosyal karşılaştırma bulguları ise öğretim sonrasında OSB olan katılımcıların araştırmada öğretimi hedeflenen beceriye ilişkin tipik gelişen akranlarından daha iyi düzeyde performans sergilediklerini ortaya koymuştur.

Öneriler

Araştırma sırasındaki deneyimler ve araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ileri araştırma ve uygulamalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

İleri Araştırmalar İçin Öneriler

- OSB olan katılımcılara farklı güvenlik becerilerine ek olarak farklı becerilerin öğretiminde de (örneğin günlük yaşam becerileri, öz bakım becerileri gibi) UOD⁺ öğretimin etkililiği sınanabilir.
- Farklı performans düzeylerine sahip OSB olan katılımcılara (örneğin sözel dili olmayan çocuklar) farklı becerilerin öğretiminde UOD⁺ öğretimin etkililiği incelenebilir.
- Farklı uygulamacılar tarafından sunulan (örneğin akranlar, öğretmenler ve aileler gibi) UOD⁺ öğretimin OSB olan katılımcılara farklı becerilerin öğretimi üzerindeki etkililiği araştırılabilir. Bu araştırmalarda UOD⁺ öğretimin doğal ortamlarda (örneğin ev, okul) doğal uygulamacılar (örneğin öğretmen, aile) tarafından uygulanabilirliğini değerlendirmek üzere ekolojik geçerlik verileri toplanabilir.

- Model olma aşamasında video modelin kullanıldığı UOD⁺ öğretimin OSB olan katılımcılara farklı becerilerin öğretimi üzerindeki etkililiği incelenebilir.
- Bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında yer alan uygulamalar (örneğin davranışsal beceri öğretimi, sosyal öyküler gibi) ile UOD⁺ öğretimin etkililik ve verimlilikleri karşılaştırılabilir.
- Uygun olan davranış örnekleriyle öğretim ile UOD⁺ öğretimin etkililik ve verimlilikleri karşılaştırılabilir.
- UOD⁺ öğretimin farklı basamaklarını içeren uygulamaların etkililik ve verimlilikleri karşılaştırılabilir.

Uygulama İçin Öneriler

- OSB olan katılımcıların anne-babalarına, bu çocuklarla çalışan öğretmenlere ve uzmanlara hem farklı becerilerin hem de farklı güvenlik becerilerinin öğretiminde UOD⁺ öğretimi kullanmaları önerilebilir.
- Araştırmalarla etkililiği ortaya konmuş olan UOD⁺ öğretimin ev ortamında ve eğitim ortamlarında kullanımının yaygınlaşması için anne-babalara, öğretmenlere ve uzmanlara bu yöntemi nasıl uygulayacaklarına ilişkin eğitimler verilebilir.
- OSB olan katılımcıların anne-babalarına, öğretmenlere ve uzmanlara UOD⁺ öğretimi tüm basamakları içerecek şekilde uygulamaları, özellikle rol oynama ve geri bildirim sunma basamaklarına öğretimin ilk aşamasından itibaren yer vermeleri önerilebilir.

Kaynaklar

- Akmanoglu, N. & Tekin-Iftar, E. (2011). Teaching children with autism how to respond to the lures of strangers. *The International Journal of Research and Practice*, 15, 205-222.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Au, A. H., Mountjoy, T., Leaf, J. B., Leaf, R., Taubman, M., McEachin, J., & Tsuji, K. (2016). Teaching social behaviour to individuals diagnosed with autism spectrum disorder using the cool versus not cool procedure in a small group instructional format. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 41(2), 115–124. <https://doi.org/10.3109/13668250.2016.1149799>
- Bambara, L. M., Browder, D. M., & Koger, F. (2006). Home and community. In M. E. Snell, and F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (p. 529-544). Prentice Hall.
- Baruni, R. R., & Miltenberger, R. G. (2022). Teaching safety skills to children: A discussion of critical features and practice recommendations. *Behavior Analysis in Practice*, 15(3), 938–950. <https://doi.org/10.1007/s40617-021-00667-4>
- Cavalari, R. N. S., & Romanczyk, R. G. (2012). Caregiver perspectives on unintentional injury risk in children with an autism spectrum disorder. *Journal of Pediatric Nursing*, 27(6), 632–641. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2011.07.013>
- Cihon, J. H., Ferguson, J. L., Lee, M., Leaf, J. B., Leaf, R., & McEachin, J. (2021). Evaluating the cool versus not cool procedure via telehealth. *Behavior Analysis in Practice*, 15(1), 260–268. <https://doi.org/10.1007/s40617-021-00553-z>
- Cihon, J. H., Weinkauff, S. M., & Taubman, M. (2017). Using the teaching interaction procedure to teach social skills for individuals diagnosed with autism spectrum disorder. In *Autism and child psychopathology series* (pp. 313–323). https://doi.org/10.1007/978-3-319-62995-7_18
- Clees, T. J., & Gast, D. L. (1994). Social safety skills instruction for individuals with disabilities: A sequential model. *Education and Treatment of Children*, 17(2), 163–184. <http://www.jstor.org/stable/42899351>
- Couger, K., Peterson, P., & MacDonald, R. (2021). The use of social referencing to teach safety skills to toddlers with autism. *Behavioral Interventions*, 37(2), 545–555. <https://doi.org/10.1002/bin.1837>

- Çattık, E. O., & Ergenekon, Y. (2019). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere bağımsız yaşam becerilerinin öğretildiği araştırmaların incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 572–607. <https://doi.org/10.18039/ajesi.577594>
- Değirmenci, H. D., Olçay, S., Fidan, A., & Tekin İftar, E., (2022). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne-babaların çocuklarına güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin deneyimlerinin ve görüşlerinin belirlenmesi*. 32. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Ankara, Türkiye.
- Dixon, D. R., Bergstrom, R., Smith, M. N., & Tarbox, J. (2010). A review of research on procedures for teaching safety skills to persons with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 31(5), 985–994. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2010.03.007>
- Dixon, D. R., Miyake, C., Nohelty, K., Novack, M. N., & Granpeesheh, D. (2019). Evaluation of an immersive virtual reality safety training used to teach pedestrian skills to children with autism spectrum disorder. *Behavior Analysis in Practice*, 13(3), 631–640. <https://doi.org/10.1007/s40617-019-00401-1>
- Dumproff, B. M., & Dowdy, A. (2023). Effects and social validation of remote parent training and implementation of the cool versus not cool behavior intervention. *The Journal of Positive Behavior Interventions*. <https://doi.org/10.1177/10983007221150829>
- Erbaş, D. (2018). Çoklu yoklama modelleri. E. Tekin-İftar (Ed.), *Eğitim ve davranış bilimlerinde tek denekli araştırmalar* (s. 110-132). Anı Yayıncılık.
- Ergenekon, Y., & Çolak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1/16), 295–321. <https://doi.org/10.23863/kalem.2019.128>
- Ferguson, J. L., Milne, C., Cihon, J. H., Leaf, J. B., McEachin, J., & Leaf, R. (2020). Using the teaching interaction procedure to train interventionists to implement the Cool versus Not Cool procedure. *Behavioral Interventions*, 36(1), 211–227. <https://doi.org/10.1002/bin.1741>
- García, D. Á., Dukes, C., Brady, M. P., Scott, J., & Wilson, C. L. (2016). Using modeling and rehearsal to teach fire safety to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 49(3), 699–704. <https://doi.org/10.1002/jaba.331>
- Gevarter, C., Horan, K., & Sigafos, J. (2020). Teaching preschoolers with autism to use different speech-generating device display formats during play: Intervention and

- secondary factors. *Language, Speech & Hearing Services in Schools*, 51(3), 821–838. https://doi.org/10.1044/2020_lshss-19-00092
- Godish, D., Miltenberger, R. G., & Sanchez, S. (2017). Evaluation of video modeling for teaching abduction prevention skills to children with autism spectrum disorder. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 1(3), 168–175. <https://doi.org/10.1007/s41252-017-0026-4>
- Gunby, K. V., & Rapp, J. T. (2014). The use of behavioral skills training and in situ feedback to protect children with autism from abduction lures. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 47(4), 856–860. <https://doi.org/10.1002/jaba.173>
- Gunning, C., Holloway, J., Fee, B., Breathnach, Ó., Bergin, C. M., Greene, I., & Bheoláin, R. N. (2019). A systematic review of generalization and maintenance outcomes of social skills intervention for preschool children with autism spectrum disorder. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 6(2), 172–199. <https://doi.org/10.1007/s40489-019-00162-1>
- Harriage, B., Blair, K. C., & Miltenberger, R. G. (2016). An evaluation of a parent implemented in situ pedestrian safety skills intervention for individuals with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(6), 2017–2027. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2730-8>
- Holyfield, C., Caron, J., Drager, K., & Light, J. (2018). Effect of mobile technology featuring visual scene displays and just-in-time programming on communication turns by preadolescent and adolescent beginning communicators. *International Journal of Speech-language Pathology*, 21(2), 201–211. <https://doi.org/10.1080/17549507.2018.1441440>
- Horner, R. H., Carr, E. G., Halle, J. W., McGee, G. G., Odom, S. L., & Wolery, M. (2005). The use of single-subject research to identify evidence-based practice in special education. *Exceptional Children*, 71(2), 165–179. <https://doi.org/10.1177/001440290507100203>
- Jang, J. S., Mehta, A. B., & Dixon, D. R. (2016). Safety skills. In *Evidence-based practices in behavioral health* (pp. 923–941). https://doi.org/10.1007/978-3-319-26583-4_36
- Kearney, K. B., Brady, M. P., Hall, K., & Honsberger, T. (2017). Using peer-mediated literacy-based behavioral interventions to increase first aid safety skills in students with developmental disabilities. *Behavior Modification*, 42(5), 639–660. <https://doi.org/10.1177/0145445517725866>

- Kenny, M. C., Bennett, K. D., Dougery, J., & Steele, F. (2012). Teaching general safety and body safety training skills to a Latino preschool male with autism. *Journal of Child and Family Studies*, 22(8), 1092–1102. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9671-4>
- King, S. E. (2014). *Evaluation of video modeling to teach children diagnosed with ASD to avoid poison hazards*. <https://digitalcommons.usf.edu/etd/5052>
- King, S., & Miltenberger, R. G. (2017). Evaluation of video modeling to teach children diagnosed with autism to avoid poison hazards. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 1(4), 221–229. <https://doi.org/10.1007/s41252-017-0028-2>
- Leaf, J., Leaf, J. B., Milne, C., Townley-Cochran, D., Oppenheim-Leaf, M. L., Cihon, J. H., Taubman, M., McEachin, J., & Leaf, R. (2016). The effects of the cool versus not cool procedure to teach social game play to individuals diagnosed with autism spectrum disorder. *Behavior Analysis in Practice*, 9(1), 34–49. <https://doi.org/10.1007/s40617-016-0112-5>
- Leaf, J. B., Mitchell, E., Townley-Cochran, D., McEachin, J., Taubman, M., & Leaf, R. (2016). Comparing social stories to cool versus not cool. *Education and Treatment of Children*, 39(2), 173–185. <http://www.jstor.org/stable/44684102>
- Leaf, J. B., Taubman, M., Milne, C., Dale, S., Leaf, J., Townley-Cochran, D., Tsuji, K., Kassardjian, A., Alcalay, A., Leaf, R., & McEachin, J. (2016). Teaching social communication skills using a cool versus not cool procedure plus role-playing and a social skills taxonomy. *Education and Treatment of Children*, 39(1), 44–63. <http://www.jstor.org/stable/44684094>
- Leaf, J. B., Tsuji, K. H., Griggs, B., Edwards, A., Taubman, M., McEachin, J., Leaf, R., & Oppenheim-Leaf, M. L. (2012). Teaching social skills to children with autism using the cool versus not cool procedure. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 47(2), 165–175. <http://www.jstor.org/stable/23880097>
- Lee, L. C., Harrington, R. A., Chang, J. J., & Connors, S. L. (2008). Increased risk of injury in children with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 29(3), 247–255. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2007.05.002>
- Lord, C., Cook, E. H., Leventhal, B. L., & Amaral, D. G. (2000). Autism spectrum disorders. *Neuron*, 28(2), 355–363. [https://doi.org/10.1016/s0896-6273\(00\)00115-x](https://doi.org/10.1016/s0896-6273(00)00115-x)
- Mandak, K., Light, J., & McNaughton, D. (2018). Digital books with dynamic text and speech output: Effects on sight word reading for preschoolers with autism

- spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(3), 1193–1204. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3817-1>
- Mechling, L. C. (2008). Thirty year review of safety skill instruction for persons with intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 43(3), 311–323. <http://www.jstor.org/stable/23879793>
- Milne, C., Leaf, J., Leaf, J. B., Cihon, J. H., Torres, N., Townley-Cochran, D., Taubman, M., Leaf, R., McEachin, J., & Oppeheim-Leaf, M. (2017). Teaching joint attention and peer to peer communication using the cool versus not cool procedure in a large group setting. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 29(5), 777–796. <https://doi.org/10.1007/s10882-017-9556-y>
- Miltenberger, R. G. (2008). Teaching safety skills to children: Prevention of firearm injury as an exemplar of best practice in assessment, training, and generalization of safety skills. *Behavior Analysis in Practice*, 1(1), 30–36. <https://doi.org/10.1007/bf03391718>
- Miltenberger, R. G. ve Gross, A. C. (2011). Teaching safety skills to children. In W. W. Fisher, C. C. Piazza, and H. S. Roane (Eds.), *Handbook of applied behaviour analysis*. (p. 417-430). The Guildfor Press.
- Miltenberger, R. G., & Novotny, M. A. (2022). Teaching safety skills to individuals with developmental disabilities. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 6(3), 270–279. <https://doi.org/10.1007/s41252-022-00248-8>
- Miltenberger, R. G., Sanchez, S., & Valbuena, D. (2020). Pediatric prevention. *Pediatric Clinics of North America*, 67(3), 573–584. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2020.02.011>
- Morgan, K. L., & Miltenberger, R. G. (2017). Evaluation of video modeling and in situ training to teach firearm avoidance skills to individuals with autism spectrum disorder. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 1(3), 122–128. <https://doi.org/10.1007/s41252-017-0024-6>
- National Autism Center (NAC) (2009). *Evidence-based practise and autism in the schools: A guide to providing appropriate interventions to students with autism spectrum disorders*. National Autism Center.
- National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders (NPDC) (2012). <http://autismpdc.fpg.unc.edu>
- Olcay-Gul, S., & Vuran, S. (2019). Effectiveness of teaching social skills to individuals with autism spectrum disorders using cool versus not cool. *Education and Training in*

Autism and Developmental Disabilities, 54(2), 132–146.
<https://www.jstor.org/stable/26663972>

- Olçay, S., & Saral, D. (2023). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerle yürütülen lisansüstü tezlerin ekolojik geçerliliğine ilişkin değerlendirme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 688–709. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1206227>
- Olçay-Gül, S. (2018). Kalcılık. E. Tekin-İftar (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi* (4. basım). Vize Akademik.
- Orner, M. E., Miltenberger, R. G., & Maxfield, T. (2021). Evaluating small-scale simulation training of firearm safety to children with autism spectrum disorder. *Behavioral Interventions*, 36(3), 561–571. <https://doi.org/10.1002/bin.1790>
- Rossi, M., Vladescu, J. C., Reeve, K. F., & Gross, A. C. (2017). Teaching safety responding to children with autism spectrum disorder. *Education & Treatment of Children*, 40(2), 187–208. <https://doi.org/10.1353/etc.2017.0009>
- Sahin, C. H., & Colak, A. (2023). Training home safety skills to parents of children with autism spectrum disorder: A multilevel mixed study. *Exceptionality*, 31(3), 165–184. <https://doi.org/10.1080/09362835.2022.2130320>
- Sirin, N., & Tekin-İftar, E. (2016). Opinions of Turkish parents and teachers about safety skills instruction to children with autism spectrum disorders: A preliminary investigation. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(8), 2653–2665. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2809-2>
- Süzer, T. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şirin, N. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin anne-babaların, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin görüş ve önerileri*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Taber, T. A., Alberto, P. A., Seltzer, A., & Hughes, M. (2003). Obtaining assistance when lost in the community using cell phones. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 28(3), 105–116. <https://doi.org/10.2511/rpsd.28.3.105>
- Tavukçu, D. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip annelere sunulan koçluk uygulamalarının annelerin öğretim becerilerini ve çocuklarının güvenlik becerilerini edinmeleri üzerindeki etkisi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Taylor, B. A., Hughes, C., Richard, E. M., Hoch, H., & Coello, A. R. (2004). Teaching teenagers with autism to seek assistance when lost. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 37(1), 79–82. <https://doi.org/10.1901/jaba.2004.37-79>
- Tekin-İftar, E., Olcay, S., Sirin, N., Bilmez, H., Degirmenci, H. D., & Collins, B. C. (2021). Systematic review of safety skill interventions for individuals with autism spectrum disorder. *The Journal of Special Education*, 54(4), 239-250. <https://doi.org/10.1177/0022466920918247>
- Tekin-İftar, E. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (Genişletilmiş 6. baskı). Vize Akademik.
- Tekin-İftar, E., Olcay-Gül, S., Şirin, N., Bilmez, H., & Değirmenci, H. D. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yönelik güvenlik becerilerinin öğretimi çalışmalarının kapsamlı değerlendirilmesi ve meta analizi* (Proje No: 1608E588). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Timko, T. C., & Sainato, D. M. (1999). Effects of first aid training using small group instruction with young children with disabilities. *Journal of Early Intervention*, 22(4), 323–336. <https://doi.org/10.1177/105381519902200407>
- Toprak, İ. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin etkililiği* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Van Houten, R. (1979). Social validation: The evolution of standards of competency for target behaviors. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 12(4), 581–591. <https://doi.org/10.1901/jaba.1979.12-581>
- Vuran, S., & Olcay, S. E. (2021). A systematic review: The cool versus not cool procedure in individuals with autism spectrum disorder. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(2), 491–515. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.533710>
- Wiseman, K. V., Mc Ardell, L. E., Bottini, S. B., Gillis, J. M. (2017). A meta-analysis safety skill interventions for children, adolescents, and young adults with autism spectrum disorders. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 4, 39-49. <https://doi.org/10.1007/s40489-016-0096-7>
- Yıldırım Sarı H, Girli A (2012). Gelişimsel yetersizliği olan çocuklarda kaza ve yaralanma. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(4), 283 - 288.

Yoo, M. (2019). Component analysis of the cool vs. not cool procedure. *Culminating Projects in Community Psychology, Counseling and Family Therapy*. 65.
https://repository.stcloudstate.edu/cpcf_etds/65

**EK-A: Aile Onam Formu (OSB Olan Çocukların ve Tipik Gelişim Gösteren
Çocukların Aileleri İçin)**

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara gereksinim duydukları bir güvenlik becerisinin öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin etkililiğini incelemektir. Bu araştırmanın Kubilay ÇELİK' in yüksek lisans tez çalışması olacağını, bu araştırmayı Doç. Dr. Seray Olçay'ın danışmanlığında yürüteceğini, araştırmanın tahminen 2-4 ay boyunca devam edeceğini, araştırmaya haftalık 40-80 dakika ayırmam gerektiğini, araştırma süresince kendisine soracağım tüm sorulara yanıt vereceğini ve istediğim zaman kendisine ulaşabileceğimi anlamış bulunmaktayım.

Kubilay ÇELİK' in velisi olduğum ile periyodik çalışmalar yürüteceğini, araştırmanın çocuğum için herhangi bir psikolojik ve/veya fiziksel risk taşımadığını, araştırma süresince istediğim zaman çocuğumun katılımını engelleyebileceğimi ya da tamamen önleyebileceğimi anlamış bulunmaktayım. Araştırmada gizliliğin esas olduğunu, kendi ismimin ve çocuğumun isminin hiçbir yerde rapor edilmeyeceğini anlamış bulunmaktayım.

Kubilay ÇELİK' in velisi olduğum'a güvenlik becerisi öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimi kullanarak öğretim yapmasını kabul ediyorum.

Araştırmacı İletişim Bilgileri

Kubilay ÇELİK

Pervin Zülfikari Özel Eğitim Anaokulu

İmza

Seray Olçay

Hacettepe Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü

İmza

Aile

Ad-Soyad:

İletişim Bilgileri:

İmza

Aile Onam Formu (Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Aileleri için)

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara gereksinim duydukları bir güvenlik becerisinin öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin etkililiğini incelemektir. Araştırmada aynı zamanda OSB olan çocukların öğretimi yapılan güvenlik becerisine ilişkin performanslarının tipik gelişim gösteren çocukların performanslarıyla karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmanın Kubilay ÇELİK' in yüksek lisans tez çalışması olacağını ve araştırmayı Doç. Dr. Seray Olçay'ın danışmanlığında yürüteceğini, bu amaçla çocuğumun hedef güvenlik becerisine ilişkin performansını belirlemek üzere veri toplayacağını, araştırmada gizliliğin esas olduğunu, kendi ismimin ve çocuğumun isminin hiçbir yerde rapor edilmeyeceğini anlamış bulunmaktayım.

Kubilay ÇELİK' in velisi olduğum'dan hedef güvenlik becerisine ilişkin veri toplamasını kabul ediyorum.

Uygulamacının İletişim Bilgileri

Kubilay ÇELİK

Seray Olçay

Pervin Zülfikari Özel Eğitim Anaokulu

Hacettepe Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü

İmza

İmza

Aile

Ad-Soyad:

İletişim Bilgileri:

İmza

EK-B: Ön Koşul Becerileri Değerlendirme Formu

Davranışlar	Sorular	Ölçüt	Sonuç (+/-)
1) En az bir nesne ve bir eylem içeren yönergeleri takip eder.	1) Kalem ver. 2) Kapıyı aç. 3) Suyu getir. 4) Meyve suyunu al. 5) Öykü kitabını masaya koy.	5/5	
2) En az iki sözcüklü cümlelerle kendini ifade eder.	1) Bugün okulda neler yaptın? Katılımcı cümle örnekleri: "Oyun oynadım." "Resim yaptım." "..... ile oynadım." 2) Bahçede arkadaşlarıyla neler yapıyorsun? Katılımcı cümle örnekleri: "Bahçede top oynadım." "Yarış yaptık." ".... ile konuştuk." 3) Evde neler yapıyorsun? Katılımcı cümle örnekleri: "Annemle markete gidiyorum." "Abimle çizgi film izledim." "Çizgiler çizdim." 4) Oyun salonunda neler yapıyorsun? Katılımcı cümle örnekleri: "Top havuzuna girdim." "Yuvarlakta zıpladım." "Kaleye gol attım" 5) Bugün resim etkinliğinde neler yaptın? Katılımcı cümle örnekleri: "Ağaç boyadım." "Ağacı yeşil yaptım." "Araba çizdim."	5/5	

EK-D: Yoklama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri

Toplama Formu

Gözlemci:

Tarih:

Oturum:

Beklenen uygulamacı davranışları	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme	4. Deneme	5. Deneme
1. Hedef becerinin gerçekleşmesi için fırsat sunma					
2. OSB olan çocuğun tepkisine uygun tepkide bulunma					
3. Beceriye ilişkin tepkileri kaydetme					
Gerçekleşen Öğretmen Davranışı Sayısı/Planlanan Davranış					
Uygulama Güvenirliği Yüzdesi					

EK-E: Öğretim Oturumları Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu

Gözlemci:

Tarih:

Oturum:

Beklenen uygulamacı davranışları	1. Deneme	2. Deneme	3. Deneme	4. Deneme	5. Deneme
1. Katılımcının dikkatini hedef beceriye çekme ve katılımcının dikkatini yöneltme davranışını pekiştirme					
2. Senaryo havuzunda yer alan bir durumu katılımcıya açıklama					
3. Uygun olan ve olmayan davranışa model olma					
4. Her gösterimden sonra katılımcıya davranışın uygun olup olmadığını ve neden uygun olup olmadığını sorma					
5. Katılımcının model olma sürecindeki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma,					
6. Katılımcıya rol oynama fırsatı sunma,					
7. Katılımcının rol oynama sürecindeki performansına ilişkin uygun tepkide bulunma,					
8. Katılımcının katılımını pekiştirme					
9. Katılımcının tepkilerini kaydetme					
Gerçekleşen Öğretmen Davranışı Sayısı/Planlanan Davranış					
Uygulama Güvenirliği Yüzdesi					

EK-F: Sosyal Geçerlik Soru Formu

Değerli Meslektaşım,

Doç. Dr. Seray Olçay danışmanlığında yürüttüğüm araştırma kapsamında otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı olan öğrencinize kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim uygulamasının etkililiğini inceledim. Sizler de hem öğretim hem de performansı değerlendirme sürecinde tarafımda yürütülen çalışmaları gözlemleme olanağı buldunuz. Bu sürece ilişkin görüşlerinizi belirlemek üzere bir soru formu geliştirdim. Soru formu araştırmaya yönelik görüşlerinizi belirlemeyi amaçlayan açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Çalışmaya ilişkin görüşleriniz ileride yapılacak çalışmaların etkili bir şekilde planlanması ve yürütülmesi sürecine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle, görüşme sırasında soruları samimiyetle yanıtlamanız oldukça önemlidir. Katkınız ve desteğiniz için çok teşekkür ederim.

SORULAR
1. Öğrenciniz için kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminin sosyal açıdan önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
2. Öğrencinizin kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisini edinmesinin onun bağımsızlaşmasına etkisi olduğunu/olabileceğini düşünüyor musunuz? Neden?
3. Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim uygulaması hakkında neler düşünüyorsunuz? 3.1. Bu uygulamanın genel eğitim ortamlarında uygulanabilir bir yöntem olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.
4. Öğrencinize devam ettiği eğitim ortamlarında farklı becerilerin öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim uygulamasını kullanmayı tercih eder misiniz? Neden?
5. Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim uygulamasının beğendiğiniz yönleri nelerdir? Açıklayınız.
6. Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim uygulamasının beğenmediğiniz yönleri nelerdir? Açıklayınız.
7. Araştırma sonucunda öğrencinizin hedef beceriye ilişkin performansında meydana gelen değişikliğin öğrencinizin kendisi ve yakın çevresi için anlamlı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
8. Sizce bu uygulamanın hangi özelliği/özellikleri öğrencinizin hedef beceriyi edinmesinde, kalıcı bir şekilde sergilemesinde ve genellemesinde etkili olmuş olabilir?

EK-G: Ekolojik Geçerlik Değerlendirme Formu

Değerli Meslektaşım,

Doç. Dr. Seray Olçay danışmanlığında yürüttüğüm araştırma kapsamında otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı olan öğrencinize kimyasal maddelere güvenli tepkide bulunma becerisinin öğretiminde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim uygulamasının etkililiğini inceledim. Sizler de hem öğretim hem de performansı değerlendirme sürecinde tarafımda yürütülen çalışmaları gözlemleme olanağı buldunuz. Bu sürece ilişkin görüşlerinizi belirlemek üzere bir form geliştirdim. Form araştırmada etkisini incelediğim uygulamaya yönelik görüşlerinizi belirlemeyi amaçlayan maddelerden oluşmaktadır. Her bir maddeye ilişkin görüşlerinizi “Her zaman (5), Sıklıkla (4), Bazen (3), Nadiren (2), Hiçbir zaman (1)” seçeneklerinden size uygun olan seçeneğin altına “x” işareti koyarak belirtiniz. Çalışmaya ilişkin görüşleriniz ileride yapılacak çalışmaların etkili bir şekilde planlanması ve yürütülmesi sürecine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle, görüşme sırasında soruları samimiyetle yanıtlamanız oldukça önemlidir. Katkınız ve desteğiniz için çok teşekkür ederim.

		Her zaman (5)	Sıklıkla (4)	Bazen (3)	Nadiren (2)	Hiçbir zaman (1)
1	Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yönteminin okulumda ya da sınıfımda yürüteceğim öğretim çalışmalarında kullanılabilir olduğunu düşünüyorum.					
2	Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yönteminin sınıfımdaki etkinliklerle uyumlu bir şekilde ve sınıf içi rutini bozmadan kullanılabilir olduğunu düşünüyorum.					
3	Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini kullanırken sınıfımdaki materyallerin yeterli olacağını düşünüyorum.					
4	Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini uygularken ek bir finansal desteğe gereksinim duymayacağımı düşünüyorum.					
5	Uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini uygularken fazladan bir personel desteğine gereksinim duymayacağımı düşünüyorum.					
6	Araştırma sona erdikten sonra uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim yöntemini uygulama deneyimim oldu.					

EK-Ğ: Araştırma Etik Kurul Onay Bildirimi

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.04.2023-104339



T.C.
BEZMİALEM VAKIF ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Teknoloji Transfer Ofisi
Etik Kurullar Birimi

Sayı : E-54022451-050.05.04-104339
Konu : 2023/26 Etik Kurul Kararı

17.04.2023

Sayın Doç. Dr. Seray OLÇAY
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

2023/26 numaralı "Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretiminde Uygun Olan ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkililiği" başlıklı başvurunuz Üniversitemiz Etik Kurullar Birimi'nin 05.04.2023 tarihli, 07 sayılı Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurul toplantısında değerlendirilmiş olup, mevcudun oy birliğiyle onaylanmasına karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Prof.Dr. Hayrettin ÖZTÜRK
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSF4ML60HP Pin Kodu :01562 Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?cK=5394&cD=BSF4ML60HP&cS=104339>
Bezmialem Vakıf Üniversitesi Adnan Menderes Bulvarı (Vatan Caddesi) Bilgi için: Zübeyde ÖZDEMİR
Fatih/İstanbul Unvan: Sorumlu
Telefon No:0 (212) 523 22 88 Faks No:0 (212) 533 23 36
e-Posta:info@bezmialem.edu.tr İnternet Adresi:www.bezmialem.edu.tr



EK-H: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

31/05/2024

(İmza)

Kubilay ÇELİK

EK-I: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

25/05/2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı : Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Güvenlik Becerilerinin Öğretiminde Uygun Olan Ve Olmayan Davranış Örnekleriyle Öğretimin Etkililiği

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
25/05/2024	81	130900	17/05/2024	%20	2387549438

Uygulanan filtreler:

- Kaynaklar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Kubilay ÇELİK

Öğrenci No.: N21130795

Ana Bilim Dalı: Özel Eğitim

Programı: Otizm Spektrum Bozukluğu Eğitimi

Statüsü: Y.Lisans Doktora
Bütünleşik Dr.

İmza

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Seray OLÇAY

EK-İ: Thesis Originality Report

25/05/2024

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Special Education

Thesis Title: The Effectiveness Of Cool Versus Not Cool Procedure To Teach Safety Skills To Children With Autism Spectrum Disorder

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
25/05/2024	81	130900	17/05/2024	%20	2387549438

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name
Lastname: Kubilay ÇELİK

Student No.: N21130795

Department: Özel Eğitim

Program: Otizm Spektrum Bozukluğu Eğitimi

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
Doç. Dr. Seray OLÇAY

EK-J: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..... / /

(imza)

Öğrencinin Adı SOYADI

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezini erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3 şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

